

Jukka Vehviläinen

AMMATTIPAJAN KAUTTA TUTKINTOON?

**Ammatillisten oppilaitosten innovatiiviset työpajat
-ESR-projekti**

MONISTE 8 / 2000

TIIVISTELMÄ

Jukka Vehviläinen (2000): Ammattipajan kautta tutkintoon? – Innovatiiviset työpajaprojektit ammatillisissa oppilaitoksissa.

Elokuussa 1998 käynnistyi ESR:n osittain rahoittama: 'Innovatiiviset työpajat ammatillisissa oppilaitoksissa'-kokeiluprojekti. Työpajaprojektin toteuttamisesta vastaa Opetusministeriö ja kokeilua koordinoi Opetushallitus. Kokeilu päättyi 31.7.2001. Työpajaprojekteja toteutetaan 28 ammatillisessa oppilaitoksessa.

Pajaprojektien tarkoituksena on turvata opintojensa keskeyttämistä harkitsevien opiskelijoiden opintojen jatkuminen. Keskeyttämistä pyritään estämään muun muassa henkilökohtaisten opintosuunnitelmien, opintojen ohjauksen ja työkeskeisten opiskelumuotojen avulla. Tavoitteena on suorittaa ammatillinen tutkinto joko oppilaitoksessa tai työelämässä opiskellen tai siirtyä oppisopimuskoulutukseen.

Pajaprojektin seurantatutkimus aloitettiin syyskuussa 1999. Tutkimuksen kohteeksi valittiin sellaiset projektit, joiden toiminta oli käynnistynyt kevääseen 1999 mennessä. Tutkimuksessa yhdistettiin kyselylomakkeisiin perustuva survey-osuus sekä opiskelijoiden haastatteluihin perustuva laadullinen tutkimus. Tutkimuksessa arvioitiin pajaprojektien mahdollisuuksia 'kiinnittää' oppilaita ammatilliseen opiskeluun. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin sitä, millä tavalla kokeilut onnistuvat 'tuottamaan' ammatillisia kvalifikaatioita ja työelämän taitoja.

Valtaosa nuorista tutkimukseen osallistuneista nuorista viihtyy pajaopiskelussa ja heillä on myöskin opiskelumotivaatiota ja kiinnostusta uusien asioiden oppimiseen. Arviolta vain noin viidennes opiskelijoista on jollakin lailla tyytymätön pajaopiskeluun.

Myönteisten arvioiden taustalla ovat uudenlaiset kokemukset opettajista ja opetusmenetelmistä. Aikaisempi koulutuksellisen epäonnistumisen kierre katkeaa lähinnä kahdesta syystä. Ensinnäkin opetuskäytännöt ovat tehokkaampia ja yhden opiskelijan opettamiseen on mahdollista keskittyä paremmin. Toinen syy on se, että opiskelijoilla on rohkeutta tarttua uusiin haasteisiin, koska epäonnistumisen merkitys on muuttunut vähemmän kohtalokkaaksi ja leimaavaksi. Pajaprojektiin kriittisesti suhtautuvat nuoret arvostelevat lähinnä niitä käytäntöjä, jotka ovat leimaamassa opiskelijoita erityistä tukea tarvitseviksi.

Avainsanat: ammatillinen koulutus, keskeyttäminen, koulutuspolitiikka.

1. JOHDANTO

1990-luvun keskeisimpiä koulutuspoliittisia huolenaiheita on ollut ammatillisen koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten koulutukseen ja työelämään sijoittuminen. Vaikka koulutukseen osallistumisaste on Suomessa kansainvälisesti verrattuna huippuluokkaa, niin pieni osa nuorista ei tunnu löytävän omaa paikkaansa koulutusjärjestelmässä tai paikan löydettyään keskeyttää opinnot. Ongelmien syitä on etsitty joskus nuorista itsestään, mutta kriittinen katse on käännetty myös koulutuksen järjestämisen tapoihin.

Eräs esimerkki ammatillisen koulutuksen kehittämiseen pyrkivistä kokeiluista on vuonna 1998 käynnistynyt ESR:n osittain rahoittama: 'Innovatiiviset työpajat ammatillisissa oppilaitoksissa'-kokeiluprosjekti. Tämän työpajaprojektin toteuttamisesta vastaa Opetusministeriö ja kokeilua koordinoi Opetushallitus. Oppilaitokset suunnittelevat itsenäisesti projektien sisällöt ja vastaavat myös käytännön toiminnasta. Kokeiluprosjekti käynnistyi elokuussa 1998 ja jatkuu elokuuhun 2001.

Pajaprojektien tarkoituksena on turvata opintojensa keskeyttämistä harkitsevien opiskelijoiden opintojen jatkuminen. Keskeyttämistä pyritään estämään muun muassa henkilökohtaisten opintosuunnitelmien, opintojen ohjauksen ja työkeskeisten opiskelumuotojen avulla. Tavoitteena on suorittaa ammatillinen tutkinto joko oppilaitoksessa tai työelämässä opiskellen tai siirtyä oppisopimuskoulutukseen.

Projektin tavoitteena on löytää mahdollisia innovatiivisia työpajaopetuskäytäntöjä ammatillisiin oppilaitoksiin, jotka olisivat mahdollisuuksien mukaan siirrettävissä normaalikäytäntöön. Niinikään projektien avulla pyritään löytämään keinoja vähentää opintojen keskeyttämistä ja saada mahdollisesti jo keskeyttäneet opiskelijat takaisin opetuksen pariin. Kokeiluprosjektien avulla pyritään myös löytämään uudenlaisia toimintamuotoja opinto-ohjauksen, opiskelijatutortoiminnan ja opetushuoltotyön kehittämiseen ammatillisissa oppilaitoksissa. Oppilaitoksen sisäisen verkostoitumisen ohella verkostoituminen ja yhteistyö pyritään ulottamaan myös oppilaitosten ulkopuolisiin sidosryhmiin - muun muassa muihin oppilaitoksiin, työelämään ja sosiaalitoimeen. Laajemmalla tasolla kokeilun tavoitteena on ehkäistä koulutuksellista syrjäytymistä ja edistää nuorten työllistymismahdollisuuksia. (Hietalahti 1999)

Oppilaitoksia projektiin valittaessa kiinnitettiin huomiota alueellisen ja koulutusalaakohtaisen edustavuuden ohessa 'innovatiivisen pajakoulutoiminnan profiloitumiseen sekä projektin liittymiseen oleellisesti oppilaitoksen koulutustehtävään ja tutkintoon johtavaan koulutukseen. Pajaprojektiin valittiin loppujen lopuksi seuraavat 28 oppilaitosta tai kuntayhtymää (hakijoita oli kaikkiaan 69): Forssan ammatti-instituutti, Haukiputaan ammattioppilaitos, Helsingin Diakoniaopisto, Hyvinkään ammattioppilaitos, Hämeenlinnan ammattioppilaitos, Jyväskylän palvelualojen oppilaitos, Keravan ammattioppilaitos, Kokemäenjokilaakson ammattioppilaitos, Kokkolan ammattioppilaitos, Kotkan hoito- ja palvelualojen oppilaitos, Kurikan

ammattioppilaitos, Kuulovammaisten ammattikoulu, Mäntän seudun koulutuskeskus, Oulaisten instituutti, Pohjoisen Keski-Suomen oppimiskeskus (Suolahden sosiaali- ja terveystalon oppilaitos ja Äänekosken ammattioppilaitos), Pohjois-Savon ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä (Leppävirran ammattioppilaitos), Porin palveluopisto, Päijät-Hämeen koulutuskonserni (Asikkala-instituutti), Riihimäen ammattioppilaitos, Salon ammatti-instituutti, Svenska yrkesinstitutet, Turun ammatti-instituutti, Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä (Karkun kotitalous- ja sosiaalialan oppilaitos, Tyrvään käsi- ja taideteollisuusoppilaitos, Vammalan ammattikoulu), Vantaan ammatti- ja taideteollisuusoppilaitos, Vihdin ammattioppilaitos ja YI Praktika (Samkommunen för huvudstads regionens svenskspråkiga yrkeskolor) sekä Ylä-Savon ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä (Ylä-Savon ammattioppilaitos, Iisalmi).

Työpajaprojektit rekrytoivat opiskelijansa pääsääntöisesti saman oppilaitoksen opiskelijoista, joilla on vaikeuksia tavallisessa koulutuksessa ja jotka ovat mahdollisesti keskeyttämässä opinnot. Aikaisempien selvitysten mukaan (Hietalahti 1999) yleisimpiä syitä pajakoulutukseen hakeutumiselle ovat poissaolojen kertyminen, opiskelumotivaation laskeminen, opintojen keskeyttämisaiheet tai jo keskeytyneet opinnot, elämänhallintaongelmat ja oppimisvaikeudet. Pajaprojektien toiminnassa painottuvat henkilökohtainen ohjaus ja henkilökohtaisen opintosuunnitelman laatiminen. Perinteisempään ammatilliseen opetukseen verrattuna pajaopiskelussa painottuu työkeskeinen oppiminen. Lisäksi pajoilla kiinnitetään korostuneempaa huomiota opiskelijoiden elämänhallinnan tukemiseen; esimerkiksi yhteinen vapaa-ajan harrastustoiminta on monen projektin ohjelmassa.

Puoli vuotta projektin käynnistymisen jälkeen (maaliskuussa 1999) työpajaopiskelussa oli kaikkiaan 313 opiskelijaa (24 pajaa). Varsinaisesti käynnissä olevista projekteista seitsemän toimi yksialaisena ja 17 monialaisena. Yksialaisina toimivat projektit olivat keskittyneet lähihoitajakoulutukseen, ravintotalousalaan, kalastukseen, tekniisiin aloihin sekä kauppaan ja hallintoon. Monialaisista suurin edustus oli auto-, metalli-, sähkö-, puu-, vaatetus-, hotelli ja ravintola-, sekä suurtalousaloilla. Mukana olivat myös seuraavat koulutusalat tai -linjat: kuljetus, kone, tekniikka, kulttuuri, koti- ja laitostalous, puhdistuspalvelu, sosiaali- ja terveys, automaalaus, rakennus, logistiikka, ravitsemus, kauneudenhoito, maatalous, metsä, puutarha ja taide (Hietalahti 1999).

Pajaprojektien toimintatavoissa on runsaasti kirjavuutta, mutta yhteisiäkin tavoitteita on. Esimerkiksi opetuksen tavoitteena on usein 'oppimaan oppiminen', eli opiskelijaa valmennetaan tavalliseen opetukseen. Pajalla voi suorittaa osatutkintoja tai moduuleja, jotka hyväksiluetaan tutkintoa suoritettaessa. Usealla pajalla voi suorittaa myös koko tutkinnon tai sitten pajaopiskelusta pyritään siirtymään oppisopimuskoulutukseen.

Työpajaprojektit pyrkivät yleensä oman oppilaitoksensa kehittämiseen. Tähän liittyen projektisuunnitelmissa esitetään tavoitteeksi oppilaitoksen toimintakulttuurin muuttaminen, opetusmenetelmien kehittäminen,

oppilashuoltojärjestelmän kehittäminen, työelämysuhteiden kehittäminen ja erilaisten viranomaisyhteistyöverkostojen kehittäminen.

Seurantatutkimus

Pajaprojektin seurantatutkimus aloitettiin syyskuussa 1999. Tutkimuksen kohteeksi valittiin sellaiset projektit, joiden toiminta oli käynnistynyt kevääseen 1999 mennessä. Tutkimuksessa yhdistettiin kyselylomakkeisiin perustuva survey-osuus sekä opiskelijoiden haastatteluihin perustuva laadullinen tutkimus. Kyselylomaketutkimukseen pyrittiin saamaan mukaan kaikki opiskelijat, jotka olivat pajatoiminnan piirissä syyskuussa 1999 ja joilla oli pajakokemusta myös saman vuoden keväältä. Kyselylomaketutkimuksesta jäivät siis pois sellaiset projektit, joiden toiminta oli alkanut täysimuotoisesti vasta kevään 1999 jälkeen. Niinikään ruotsinkieliset projektit jäivät tutkimuksen ulkopuolelle. Osa projekteista jäi tutkimuksen ulkopuolelle, koska tutkimusajankohtana projektissa ei ollut yhtään kriteerit täyttävää opiskelijaa. Loppujen lopuksi kyselylomakkeet lähetettiin 21 projektiin. Tutkimuksesta jäivät pois seuraavat projektit: *Kotkan hoito- ja palvelualojen oppilaitos, Kurikan ammattioppilaitos, Kuulovammaisten ammattikoulu, Porin palveluopisto, Svenska yrkesinstitutet ja YI Praktika (Samkommunen för huvudstads regionens svenskspråkiga yrkeskolor.*

Tarkemman seurannan kohteeksi valittiin 4 projektia. Näiden projektien toimintatapoja arvioitiin projektin opiskelijoita sekä henkilökuntaa haastatteleamalla. Tarkoituksena ei ollut arvioida yksittäisiä projekteja sinänsä vaan projektien toimintakäytäntöjä. Tarkemman arvioinnin kohteena olivat: *Riihimäen ammattioppilaitos, Salon ammatti-instituutti, Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä (Karkun kotitalous- ja sosiaalialan oppilaitos, Tyrvään käsi- ja taideteollisuusoppilaitos, Vammalan ammattikoulu) ja Vantaan ammatti- ja taideteollisuusoppilaitos.*

Seurantatutkimuksessa arvioidaan projektien toimintaa lähinnä projekteihin osallistuneiden opiskelijoiden kannalta. Tutkimuksessa arvioidaan missä määrin ja miksi kokeilut onnistuvat 'kiinnittämään' oppilaita ammatilliseen opiskeluun (esimerkiksi keskeyttämisten väheneminen). Tältä osin kysymys on siitä, viihtyvätkö opiskelijat työpajalla, eli kokevatko he opiskelun mielekkääksi vaihtoehdoksi. Toisaalta tutkimuksessa selvitetään sitä, millä tavalla kokeilut onnistuvat 'tuottamaan' ammatillisia kvalifikaatioita ja työelämän taitoja, eli kuinka kokeilut työntävät oppilaita työmarkkinoille ja tulevaisuuteen. Näitä kahta tehtävää - eli 'kiinnittämistä' ja 'tuottamista' voidaan tarkastella analyyttisesti erillään - käytännössä tuottamisen edellytyksenä on se, että opiskelija saadaan kiinnittymään pajalle; tutkinnon saavuttamisessa ensimmäinen askel otetaan silloin, kun kouluun ylipäänsä tullaan paikalle.

2. UUDEN PELIN PELAAMINEN - PAJAPROJEKTIT KOULUTUKSELLISTA ONNISTUMISTA TUOTTAMASSA

2.1. Koulutuksellinen epäonnistuminen

Pajaprojektien kohderyhmänä ovat sellaiset opiskelijat, joille perinteinen ammatillinen koulutus ei tunnu sopivan. Innovatiivisten pajojen tehtäväksi on asetettu koulutuksellisen onnistumisen tuottaminen. Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään uusien innovatiivisten käytäntöjen kykyä tuottaa koulutuksellista onnistumista. Johdannoksi voidaan tarkastella sitä, millä tavalla traditionaalinen koulutusjärjestelmä tuottaa koulutuksellista epäonnistumista.

Koulutuksellista epäonnistumista on Suomessa tutkittu hieman erilaisista perspektiiveistä. Tähän aiheeseen liittyvät tutkimukset voidaan jaotella neljään luokkaan. Ensinnäkin, tutkimukset jotka käsittelevät peruskouluopetuksen ulkopuolelle jäämistä. (esim. Opetushallitus 1996a+b; Jakku-Sihvonen ym.). Toiseksi, tutkimukset jotka koskevat peruskoulun päättymisen jälkeen tehtävien jatkokoulutusvalintojen epäonnistumista (esim. Stenström 1984; Nummenmaa & Tarkiainen 1993). Kolmanneksi, tutkimukset joissa tarkastellaan kouluongelmia ja opintojen keskeyttämiseen johtavia syitä ammatillisessa koulutuksessa ja lukiossa. (esim. Välijärvi 1990; Javanainen & Mustola 1985; Komonen 1997). Neljännen ryhmän muodostavat tutkimukset, joissa koulutuksen ulkopuolelle jäämistä ja koulutuksellista epäonnistumista tarkastellaan pitkäkestoisena tilanteena ja aikuisiän työ- tai työttömyysuraan liittyvänä tekijänä. (esim. Aho & Vehviläinen 1997; Kivinen ym. 1988; Takala 1992)

Ammatillisissa oppilaitoksissa toteutettavien pajaprojektien kohteena ovat sellaiset nuoret, joiden koulutusjärjestelmässä kokemat vaikeudet paikallistuvat oletettavasti kolmeen ensimmäiseen luokkaan ylläesitetyssä tyypittelyssä. Pajaopiskelijoiden *taustalla* on usein opiskeluvaikeuksia peruskouluaikana ja epäonnistunut ammatinvalinta peruskoulun jälkeen. Pajaprojektien *kohderyhmäksi* puolestaan määritellään ne nuoret, joilla on opiskeluongelmia ammatillisessa oppilaitoksessa ja jotka ovat keskeyttämässä opintonsa. Pajaprojektien toiminnan *legitimaationa* on puolestaan se, että tuottamalla koulutuksellista onnistumista pystytään vaikuttamaan opiskelijoiden tulevaan työ- tai työttömyysuraan.

Suomalaisen nuoren kulkeminen koulutusjärjestelmän läpi on sillä tavalla ennustettavissa, että hyvä menestyminen peruskoulussa viittaa yleensä jatkokoulutushalukkuuteen ja tutkintotavoitteisuuteen. Peruskouluaikaiset vaikeudet opiskelussa – esimerkiksi huono oppimiskyky ja henkilöriidit – ennustavat puolestaan lyhyempää ja vähemmän menestyksellistä opiskelu-uraa. Esimerkiksi Pirttiniemen (1997) mukaan kielteiset koulukokemukset, huonot suhteet opettajien kanssa ja henkilökohtaisen ohjauksen puute ovat varsinkin pojilla yhteydessä koulutukselliseen syrjäytymiseen. Vaikka suomalaiset peruskoululaiset viihtyvätkin koulussa kansainvälisesti vertaillen heikosti, niin valtaosa kuitenkin hakeutuu peruskoulun jälkeen jatkokoulutukseen.

Ainoastaan 2-3 % peruskoulun päättävistä ei hae minnekään. Noin 90 prosenttia aloittaa toisen asteen opinnot peruskoulun päätyttyä.

Peruskouluikäiset opiskeluvaikeudet näkyvät siis eräänlaisena 'oireiluna', mutta tässä vaiheessa suuri osa nuorista kuitenkin sinnittelee mukana opiskelussa ja sitä myöten myös koulutusyhteiskunnassa. Ongelmat tulevat uudella volyymilla esiin ammatillisessa koulutuksessa; tässä vaiheessa koulutukseen tyytymättömät opiskelijat myös jättävät koulutuksen ainakin tilapäisesti. Ensimmäinen riski muodostuu jo itse ammatinvalintatilanteesta. Nummenmaan ja Tarkiaisen (1993, 18) mukaan monet nuoret tekevät jatkokoulutusvalintansa melko summittaisesti vailla sen pitkäjänteisempiä suunnitelmia. Valintatilannetta luonnehtii monen nuoren kohdalla epävarmuus ja epämääräisyys sekä omien kykyjen että tarjolla olevien vaihtoehtojen suhteen. Koulutussuunnitelmien tekeminen edellyttää nuorelta itsenäisyyttä ja riittävästi tietoa eri valintavaihtoehdoista sekä tietenkin motivaatiota ja halua kouluttautua. Tiivistettynä kysymys on siitä, että ammatinvalinta tulee monelle nuorelle eteen liian nopeasti.

Summittaisesti tehty ammatinvalinta ja yhteishakukaavakkeen täyttäminen saattaa kuitenkin johtaa ammatillisten opintojen keskeyttämiseen. Opiskelujen keskeyttäminen on ollut kasvava ongelma 1990-luvulla. Keskeyttäneiden määrä on vaihdellut eri opiskelualoittain 8-19 prosentin välillä opiskelijamäärästä (Meriläinen 1999). Keskeyttämisilmiötä tarkasteltaessa on syytä erottaa opiskelijan normaaliin ammatinhaeskeluun liittyvä keskeyttäminen; osalle opiskelijoista keskeyttäminen on järkevä ratkaisu, joka ei merkitse jonkun loppumista vaan uuden asian alkamista (Komonen 1997). Keskeyttäminen on kuitenkin usein myös keskeyttäjälle itselleen ongelma ja epäonnistumisen merkki. Tämänkaltainen keskeyttäminen johtuu usein väärästä ammatinvalinnasta, opiskelumotivaation puuttumisesta, opiskeluvaikeuksista ja elämäntilanteen hajanaisuudesta (Meriläinen 1999).

Helsingin, Espoon ja Keski-Uudenmaan ammatillisissa oppilaitoksissa käynnistettiin vuonna 1996 projekti, jossa pyrittiin selvittämään keskeyttämisten syyt, haettiin kriteerejä keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden tunnistamiseksi ja etsittiin toimivia oppilashuollon malleja (Meriläinen 1998, 2-9). Projekti ei onnistunut vähentämään keskeyttämisä, mutta projektin kuluessa muodostui kuitenkin erilaisia käsityksiä oppilaitoksen toiminnan kehittämiseksi.¹ Yleisellä tasolla muutos koski oppilaitoksen asenneilmaston muuttumista; oppilashuollollisten asioiden tärkeys miellettiin yhteiseksi asiaksi. Tosin osa opettajista keskittyi edelleen liikaa vain oman ammattialansa opettamiseen. Keskeyttämisen ehkäisyn kannalta tärkeitä seikkoja olivat kokonaisvaltainen opiskelijan huomioonottaminen, ongelmien tunnistamisherkkyys ja tiedottaminen sekä nopea asioihin puuttuminen. Oppilaitoksiin tulisi saada tietoa siitä, milloin opiskelija on keskeyttämisvaarassa ja mitä keskeyttämisvaarassa olevalle opiskelijalle tulisi tehdä – eli kenen luokse ohjata. Projektissa korostettiin myös luokanvalvojan merkitystä opiskelijoiden luottohenkilönä ja opiskelijan kokonaistilanteen tuntijana (emt.).

Ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen laajuus tuo esiin ammatinvalinnanohjauksen puutteellisuuden kahdessa eri merkityksessä. Ensinnäkin peruskouluikäisen ammatinvalinnanohjauksen vanhanaikaisuus heijastuu väärinä koulutusvalintoina ja sitä kautta lisääntyvinä keskeyttämisinä. Toiseksi keskeyttämisten runsaus luo haasteen uusien ohjaukikäytäntöjen kehittämislle myös ammatillisiin oppilaitoksiin. Ammatinvalinta ei ole enää ammatillista koulutusta edeltävä asia vaan prosessinkaltainen tilanne, joka edellyttää ohjauksen jatkuvuutta myös koulutusvalinnan jälkeen.

2.2. Tutkimuksen teoreettinen tausta

Koulutuksellista epäonnistumista on usein tutkittu ja tulkittu yksilöpsykologisena ilmiönä. Esimerkiksi nuoren jatkokoulutusta ja ammatillista uraa koskevat ratkaisut ovat otollista maaperää kehityspsykologisille tulkinnoille, joissa nuoren kyvyttömyys valita oikein tulkitaan psykologisilla termeillä 'kypsymättömyydeksi' tai 'epäitsenäisyydeksi' (kts. esim. Nummenmaa ja Tarkiainen 1995, 16-20). Yksilöpsykologisesta näkökulmasta katsottuna koulutuksellinen epäonnistuminen liittyy tavalla tai toisella opiskelijoiden 'vajaukseen'; nuorilta puuttuu senkaltaisia ominaisuuksia kuin pitkäjänteisyys, oppimisenhalu ja teoreettisen tiedon omaksumiskyky.

Arkikokemuksista ja tutkimustuloksista (esim. Vehviläinen 1999) saadut tiedot kuitenkin rikkovat tätä näkemystä. Sama nuori, joka osoittaa pitkäjänteisyyden puutetta koululuokassa, saattaa olla äärimmäisen kärsivällinen oman harrastuksensa parissa. Tämä näkökulma on jollakin tavalla optimistinen ja se johtaa siihen, että koulutuksellisen epäonnistumisen tutkimisessa on otettava huomioon nuoren omat kiinnostuksen kohteet. Toisin sanoen, on etsittävä niitä elämänalueita, joissa koulussa viihtymättömät nuoret viihtyvät.

Tässä seurantatutkimuksessa sovelletaan sosiologista näkökulmaa, jossa yksilön toimintaa tarkastellaan suhteessa kulttuuriseen ympäristöön. Tämä näkökulma eroaa yksilöpsykologisista tulkinnoista lähinnä siinä, että yksilön persoonallisuuden piirteitä ei tarkastella yleispätevinä vaan suhteellisina. Epärationalaiseksi määritelty toiminta koulutusyhteiskunnassa on epärationaliaa vain silloin kun toimintaa tarkastellaan koulutusyhteiskunnan arvojen mukaan. Kun toimintaa tarkastellaan yksilön omien perustelujen tai toisenlaisen kulttuurin sisällä, niin rationalisuus on mahdollista löytää.

Seurantatutkimuksen teoreettisena taustana on Pierre Bourdieulta peräisin olevaa jäsenyys, jossa nuorten elämäntulkua ja koulutuksellista pärjäämistä tarkastellaan kentän käsitteellä ja pelaamisen metaforalla. Tutkimuksen tarkoituksena on arvioida sitä, muodostuuko pajaprojektin opetuskäytännöistä ja muista oheistuotteista nuorten elämäntulkun sopivia kenttiä. Koska pajaprojektien kohteena ovat sellaiset nuoret, joilla on huonoja kokemuksia aikaisemmista oppilaitoksista, niin projektien toimintaa rinnastetaan aikaisempiin koulukokemuksiin. Missä määrin ja miksi pajaprojektin tarjoamat kentät ovat parempia kuin aikaisemman koulutuksen kentät?

Tutkimuksessa paneudutaan ensinnäkin pärjäämättömyyden syihin peruskoulussa ja aikaisemmissa ammatillisissa opiskeluissa. Tämä on laajasti ymmärrettyä sosiaalinen tausta eli eräänlainen historiallinen rakenne, jota nuoret kuljettavat mukanaan. Samalla tämä historiallinen rakenne muodostaa taustan, johon nuoret väistämättä vertaavat uusia opiskelukokemuksiaan pajalla.

Toiseksi tutkimuksessa selvitetään nuorten pärjäämisen resursseja pajaprojektissa. Resurssit muodostuvat ensinnäkin projektin taholta tulevasta tarjonnasta - uudet opetusmenetelmät, ymmärtäväisemmät opettajat, ATK:n käyttömahdollisuudet, yhteiset vapaa-ajan viettomahdollisuudet jne. Toisaalta resurssit syntyvät opiskelijoiden kyvystä käyttää tätä tarjontaa hyväkseen. Opiskelijan kyky muodostuu osaamisesta, mutta suuressa määrin myös tavoitteista ja arvoista; ammatillisen opiskelun mielekkyys syntyy siitä, että nuori haluaa itselleen tutkinnon ja tulevaisuuden.

Kentän käsitteestä

Kentän käsite on peräisin Bourdieulta (esim. 1998, 45-46). Bourdieun mukaan yhteiskunta muodostuu erilaisista kentistä, joiden hallinnasta käydään kilpailua. Kentillä toimivat ryhmittymät ja yksilöt tavoittelevat sellaista pääomaa, jota kentällä menestymiseen tarvitaan ja pyrkivät nujertamaan muut kilpailijat. Yhteiskunnallisia kenttiä ovat esimerkiksi koulutus, talous, kulttuuri, politiikka, taide ja uskonto. Bourdieun perspektiivi on yleensä yhteiskuntakeskeinen. Toisin sanoen kentän hallinnasta käyvät kilpailua erilaiset yhteiskunnalliset ryhmittymät tai luokat. Yhteiskunnan symbolinen valtarakenne tarkoittaa puolestaan sitä, että kenttää hallitseva ryhmittymä onnistuu legitimoimaan vallitsevan käytännön normaaliksi ja ainoaksi mahdolliseksi. Tämä tarkoittaa sitä, että hallitseva ryhmittymä pitää kentällä menestymisen strategian piilossa. Yhteiskunnallisen vallan kannalta tämä johtaa siihen, että äänekkyiden ja paljastamisen tehtävä jää alakynnessä oleville ryhmittymille – tai heidän puolesta puhujilleen. Bourdieu on itse toteuttanut tällaista puolestapuhujan roolia; esimerkiksi koulutusta koskevissa tutkimuksissa hän on metelöinyt työväenluokkaisten lasten puolesta.

Bourdieuun vasta-argumentit ovat kohdistuneet koulutusyhteiskunnan hallitsevaa koodia vastaan. Tuo koodi korostaa yksilöllisten kykyjen olennaista merkitystä ja koulutusjärjestelmän tehtävää ikään kuin puolueettomana valitsijana ja erottelijana. Koulutusyhteiskunnassa jokaisen on tulkittu saavan ansionsa mukaan ja sijoittuminen koulutuksen jälkeiseen menestymiseen on tulkittu reilun ja tasa-arvoisen pelin tulokseksi. Bourdieu on pääoman käsitteellään kuitenkin korostanut eräänlaisen 'rakenteellisen altavastaajuuden' olemassaoloa; työväenluokkaisista kodeista tulevat lapset ovat jo lähtökohdiltaan heikommassa asemassa puuttuvien symbolisten ja taloudellisten resurssien takia. Menestyminen on mahdollista, mutta pärjääminen keskiluokkaisessa pelissä edellyttää poikkeuksellisia kykyjä ja myös irtiottoa omasta kulttuurisesta taustasta.

'Rakenteellisen altavastajuuden' taustalla ovat pääomien omistuksesta johtuvat erot. Keskeisimmät pääoman lajit ovat taloudellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma. Taloudellisella pääomalla tarkoitetaan taloudellisia resursseja. Kulttuurinen pääoma on eräänlaista sosiaalista tieto-taitoa, jota tarvitaan oikean käyttäytymisen mahdollistamiseksi. Sosiaalisella pääomalla Bourdieu tarkoittaa resursseja, jotka syntyvät esimerkiksi tuttavuus- ja arvostussuhteista. Käytännössä pääoman lajit ovat usein toisiinsa kietoutuneita, esimerkiksi taloudellinen pääoma lisää myös sosiaalista pääomaa tuottamalla esimerkiksi varakkuuteen perustuvaa arvostusta.²

Vaikka Bourdieun kenttäkäsitettä käytetään useimmiten yhteiskunnallisten ryhmittymien välisen kilpailun analysoimiseen, niin käsite on käyttökelpoinen myös yksilöiden tasolla. Tällöin kiinnitetään enemmän huomiota yksilöiden erilaisiin pelistrategioihin kentällä. Pelin metafora on keskeinen Bourdieun teoriassa ja se havainnollistaa sosiaalisen maailman suhteisiin, sääntöihin, kilpailuun, positioihin ja ikään kuin liikkuviin aseisiin järjestynyttä rakennetta.

Kenttä on siis sosiaalinen tila, jossa sosiaaliset säännöt ja välttämättömyydet määräävät siellä olevia henkilöitä. Esimerkiksi koulutuksen mieltäminen kenttänä tarkoittaa sitä, että koulutuksessa pärjääminen edellyttää koulutusinstituution sääntöjen tunnistamista ja niiden noudattamista. Tällainen sääntö voi koskea vaikkapa poissaoloja; liialliset poissaolot johtavat koulusta erottamiseen. Toisaalta Bourdieu näkee sosiaalisen kentän myös taistelukenttänä, jossa ihmiset pyrkivät omien pääomaresurssiensa mukaisesti saavuttamaan mahdollisimman hyvät asemat ja samalla tiputtamaan muita ihmisiä huonompiin aseisiin tai kokonaan kentältä pois.

Bourdieuun mukaan ihmisillä on kestäviä tiedollisia rakenteita ja toiminnan skeemoja, jotka ohjaavat tilanteen näkemistä. Pelimetaforalla ilmaistuna: sujuva kulkeminen sosiaalisissa tilanteissa edellyttää 'pelisilmää', eli taitoa hahmottaa pelin tuleva kulku nykytilanteesta käsin. Pelisilmä auttaa toimimaan sosiaalisesti oikein ja kohteliaasti konkreettisissa ja arkipäiväisissä tilanteissa. Pelisilmään voidaan katsoa kuuluvan myös yleisempää kulttuurista ymmärrystä, jossa tiedetään, mitä kentällä menestyminen edellyttää ja miten menestyminen on mahdollista. Arvorakenteisiin ja tulevaisuuteen liittyvä tieto koskee sitä, miksi menestyminen ylipäänsä on tarpeellista. Pelitaitoon ja pelissä menestymiseen vaikuttaa olennaisesti se, missä määrin mielekkääksi ja tärkeäksi peliin panostaminen koetaan.

2.3. Mistä pelissä epäonnistuminen johtuu?

Pelin metaforan avulla voidaan täsmentää ja havainnollistaa Bourdieun teoriaa. Koulutuspolitiikan kehittämisen kannalta olennainen kysymys on se, mistä koulutuksellinen epäonnistuminen johtuu? Pelimetaforan avulla voidaan tarkastella jalkapallon pelaamista ja kysymys on silloin vähemmän yhteiskunnallisesti relevantti, mutta analogisesti vastaava: mistä jalkapallon pelaamisessa epäonnistuminen johtuu?

Kuvitellaan kaksi jalkapallon pelaajaa. Toinen heistä on erinomainen pelaaja, joka loppujen lopuksi pääsee ammattilaiseksi. Toinen on epäonnistunut harrastaja, joka lopettaa turhautuneena koko touhun. Mitkä ovat ne kuviteltavissa olevat erot näiden kahden pelaajan välillä?

Ensinnäkin voidaan ajatella, että kysymys on taloudellisen pääoman puutteesta. Toinen palloilija on kotoisin perheestä, jossa eletään taloudellisesti niukkaa elämää. Perheen varallisuus ei riitä esimerkiksi kunnollisten pelivarusteiden ostamiseen. Toisaalta taloudellisen pääoman niukkuuteen liittyy yleensä sosiaalisen ja symbolisen pääoman puute. Vanhemmat eivät kuulu pikkukaupungin keskiluokkaiseen sosiaaliseen verkostoon – eivät ole esimerkiksi samassa seurapiirissä jalkapallojoukkueen valmentajan ja muiden vanhempien kanssa. Valmentaja taas saattaa suosia peluuttamisessaan hyviä pelaajia sekä näiden ohella hyvien kavereidensa lapsia. Pääomien puuttuminen tekee heikomman sosiaalisen taustan omaavasta pelaajasta rakenteellisesti altavastajaan asemassa olevan; menestyminen on toki mahdollista, mutta se vaatii hyvää pelitaitoa. Pelitaito voi siis kompensoida heikkojen varusteiden haitan ja pakottaa valmentajan antamaan peliaikaa.

Pelitaidon puuttumisesta johtuva epäonnistuminen voi johtua ensinnäkin huonosta menestyksestä pelitilanteissa – huono potkutekniikka, hidas juoksunopeus, vääränlainen sijoittuminen, pallosilmän puuttuminen jne. Toisaalta epäonnistuminen voi johtua myös tietämättömyydestä säännöistä. Peliin liittyviä sääntöjä on periaatteessa kahdenlaisia. Viralliset säännöt on kirjattu ylös: esimerkiksi pelialueen rajat ja peliaika. Epäviralliset säännöt ovat vain kulttuurisesti tiedossa. Esimerkiksi kun vastapuoli potkaisee tahallaan pallon kentältä ulos mahdollistaakseen loukkaantuneen pelaajansa auttamisen, toisen joukkueen kuuluu palauttaa pallo suosiolla takaisin rajaheiton jälkeen. Peliin kuuluvien sääntöjen ohella on pelikulttuurin sääntöjä. On esimerkiksi osattava puhua oikeita juttuja pukuhuoneessa 'jätkien' kanssa, on osattava juoda olutta 'miehekkäästi' jne. Pelissä menestyminen ja pelikentällä pysyminen edellyttävät siis tiettyjä pelin vaatimusten mukaisia yksilöllisiä kykyjä, tietämystä pelin virallisista säännöistä sekä vahvaa kulttuurista tietämystä.

Huono menestys pelikentällä voi johtua myös alhaisista tavoitteista. Kaikille peliin osallistujille on vähintäänkin implisiittisesti esitetty kysymys: miksi pelaat? Toisin sanoen, intressit ja tavoitteet säätelevät pelisuoritusta. Vain harrastukseen tai pahimmassa tapauksessa pakosta pelaava ei sitoudu peliin, ei panosta osaamistaan eikä piittaa sen pahemmin huonosta suorituksesta kuin mahdollisista sosiaalisista sanktioistakaan. Ammattilaisuutta tavoitteleva pelaaja taas saattaa omalla sitoutumisellaan korvata esimerkiksi pääomien puutteesta johtuvia resurssivajauksiaan.

Jalkapallon pelaamisessa menestymisen logiikka, pelissä menestymisen merkitys ja pelaajien intressit täytyy tietenkin asettaa laajempaan yhteiskunnalliseen kehykseen. Pelissä pärjäämisen merkitykset ovat aivan erilaisia siitä riippuen, kuinka tärkeäksi yhteiskunnassa arvostetaan jalkapallokentällä todistettuja kvalifikaatioita. Urheilujulkisuudessa Brasilian katulapsien ainoaksi tieksi nähdään usein menestyksekkäs jalkapalloura.

Suomalaisessa yhteiskunnassa jalkapallon pelaamisella ei ole vastaavaa merkitystä, sen sijaan koulussa menestymisen yhteydet omaan tulevaan sosiaaliseen asemaan ja työmarkkinoilla pärjäämiseen ovat ilmeiset.

Tutkimusten mukaan osa oppilaista saa pelivälineikseen koulutuksen kentille heikot taloudelliset ja kulttuuriset resurssit. Perheen sosiaalinen asema ennustaa koulumenestystä, opiskelun keskeyttämistä, koulutustavoitteita ja koulureittien valintoja. (Lareau 1987; Ensminger ja Slusarcick 1992; Nurmi 1998). Toisaalta osa koulutuksellisesta epäonnistumisesta johtuu kiistatta yksilön heikosta oppimiskykystä tai muista vaikeuksista, eli puutteellisesta pelitaidosta aktuaalisessa pelitilanteessa (Opetushallitus 1996a+b; Nummenmaa & Tarkiainen 1993). Willis (1984) on puolestaan tehnyt tunnetuksi kulttuuriseen vastarintaan perustuvan koulutuksellisen epäonnistumisen, jossa esiintyy ensinnäkin totaalista kulttuurista vierautta sekä eräänlaista väkisin pelaamista. Kulttuurisen vastarinnan esiintyminen merkitsee tietenkin tavoitteiden ja arvojen erilaisuutta; kysymykseen: miksi pelata?, nämä nuoret eivät tunnu keksivän mitään keskiluokkaista syytä.

Suomessa on ehkä parempi puhua koulunvastaiseen kulttuuriin sosiaalistumisesta omien epäonnistumisten myötä - ei niinkään brittiläiseen tapaan äidin maidosta ja isän perinnöstä saatuna kulttuurisena muotona. Tähän viittaavat myös Kortteisen (1992) havainnot siitä, että suomalaiset metallimiehet puhuvat omasta koulutuksellisesta epäonnistumisestaan häpeillen, eivät ylpeillen, kuten Willisin pojat. Koulunvastainen kulttuuri muodostuu siis pikkuhiljaa, mutta olennaisin asia on kuitenkin se, että olipa epäonnistuminen tietoisista tai tahatonta, niin jotkut nuoret oppivat peruskoulussa ainoastaan sen, että koulutus ei ole heidän parasta aluettaan. Ristiriidat muodostuvat kuitenkin suomalaisen kulttuurin yleisestä koulutusmyönteisyydestä. Koulutusmyönteisyyden toinen puoli ovat kohtuuttoman kovat koulutusvaatimukset. Koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret puhuvat toistuvasti siitä, että sukulaiset ja ammatinvalinnanohjausjärjestelmä 'pakottavat' valitsemaan ammatin ja menemään jonnekin jatkokoulutukseen (Aho & Vehviläinen 1997). Tämänkaltainen velvollisuudesta tehty koulutuspäätös johtaa keskimääräistä useammin keskeyttämiseen.

Joka tapauksessa peruskoulussa epäonnistuminen näyttää tuottavan tulokseksi eräänlaista kouluallergisuutta (Takala 1992). Nuoret eivät yleensä lyö päätään seinään kovin useasti; jos opiskelu ei tunnu itselle oikealta tavalla, niin elämässä pärjääminen rakennetaan muiden strategioiden varaan. Toisin sanoen, nuoret siirtyvät koulutuksen kentältä esimerkiksi työelämään tai perustuvat perheen (Vehviläinen 1999). Koulutuskenttien eräs piirre onkin se, että nuoret jatkavat aloittamallaan tiellä. Koulutuksessa menestyneet nuoret haluavat yhä lisää onnistuneita koulutuskokemuksia, koulutuksessa epäonnistuneet nuoret välttelevät jatkossakin koulutusta.

2.4. Uuden pelin aloittaminen ja pelikentällä pärjääminen

Pajaprojektien tavoitteet voi edellä kuvatun pelimetaforan perusteella tiivistää siihen, että pajaopiskelu tarjoaa nuorelle mahdollisuuden uuteen peliin. Äkkipäätä katsottuna pajaprojektin onnistumisen ehdot ovat yksinkertaiset; nuorille tarjotaan vain tilaisuus 'pelata' paremmin ja koulutuksellinen onnistuminen on taattu. Tilanne on kuitenkin monimutkaisempi. Pajaprojektit joutuvat hyvin usein toimimaan sellaisten nuorten kanssa, joilla on taustallaan paljon pettymyksiä kouluissa. Tämänkaltainen menneisyys ei merkitse pelkästään huonoja numeroita ja puutteellisia perusvalmiuksia vaan aikaisemmat pettymykset muodostavat eräänlaisen muurin tai rakenteellisen esteen. Pajaopiskelijoiden oletetussa 'kouluallergiassa' (vrt. Takala 1992) on toisinaan kysymys myös siitä, että nuoret ovat haluttomia testaamaan omaa pärjäämistään ja ottamaan uusia haasteita vastaan; pärjääminen varmistetaan tekemällä sitä, mitä on jo aikaisemmin tehty ja osattu.

Koulutuksen ulkopuolella olevia nuoria tutkittaessa on havaittu, että monen nuoren kohdalla elämänstrategiana on tuttuihin ympyröihin jääminen. Esimerkiksi kotipaikkakunta, oma perhe, aikaisemmat kaverit ja vanhat harrastukset muodostavat usein tuttuuden ja turvallisuuden verkoston, josta nuoren saattaa olla vaikea irrottautua. (Waara 1998; Tervo 1993; Aho & Vehviläinen 1997). Ammatinvalintatilanteissa tämä näkyy siinä, että valinnat tehdään sen pohjalta mikä jo aikaisemmin osataan – esimerkiksi harrastusten tai kotitöiden perusteella – eikä niinkään sen pohjalta, mitä uutta haluttaisiin joskus osata. Ammatillisten opintojen kannalta tällainen strategia on haitallinen, koska opiskelu edellyttää nimenomaan uusien asioiden oppimista ja avoimuutta uusille haasteille.

Tutuissa asioissa pysytteleville nuorille onkin tyypillistä epäluottamus omiin kykyihin sekä varautuminen pettymyksiin jo edeltä käsin. Thomas Ziehe (1991, 147-157) on tarkastellut samaa tilannetta enemmän psykologisin käsittein. Ziehe tulkitsee koulussa viihtymättömille nuorille tyypillisen 'ei huvita' -reaktion syyksi uuden ja vieraan tilanteen edessä syntyvän ahdistuksen. Näille nuorille uusien asioiden oppiminen ja vieraiden tilanteiden kohtaaminen on vaikeaa, koska pelonsekainen jännitys on suurempi kuin esimielihyvä. Uusien epäonnistumisten pelko ajaa nuoret tekemään konfliktitilanteissa ratkaisun uutta vastaan ja sen hyväksi minkä he jo ennestään tietävät ja osaavat.

Sosiologian kielellä kysymys on elämäntapaa jäsentävästä perusrakenteesta ja psykologian kielellä persoonalliseksi ominaisuudeksi muuttuneesta epävarmuudesta. Koulutusjärjestelmän kannalta asia tarkoittaa kuitenkin sitä, että suomalainen koulutusjärjestelmä on ainakin osaltaan tuottamassa 7-15 vuotiaille nuorille epävarmuutta ja pelkoa omasta epäonnistumisesta. Ammatillisten pajojen eräänä tehtävänä onkin murtaa tämä epävarmuuden ja varovaisuuden ilmapiiri.

Aikaisemmin pelissä epäonnistuneet nuoret eivät kovin herkästi palaa takaisin pelikentälle, koska he eivät halua lyödä uudestaan päätään seinään. Työpajaprojektien onnistumisen eräänä ehtona voidaankin pitää rakenteellisen

epäilyksen murtamista. Nuorelle tehdään erilaisin strategioiden avulla selväksi, että 'kyseessä on eri peli'. Tämän strategian olennaisin ja kattavin asia on teoriaopiskelun vähentäminen ja työssä oppimisen lisääminen. Kuoppalan (1999) selvityksen mukaan ammatillisilla pajoilla opiskellaan keskimääräistä työpainotteisemmin ja teoriaopinnot pyritään järjestämään mahdollisimman joustavasti. Työssä oppimisen korostaminen sopii tietenkin uusiin ammatillisen koulutuksen säännöksiin ja koko koulutuspoliittiseen valtavirtaan, mutta pajaprojektien kohdalla kysymys on myös nuorten houkuttelemisesta. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kanssa toimivien ammattilaisten keskuudessa on vankka itseymmärrys siitä, että varsinkin pojat kammoavat teoriaa ja lukemista.

Pajaprojektien nuorille antama lupaus tai houkutus on siis työkeskeinen opetus. Pajaprojektien muita isoja ja innovatiivisia juttuja ovat henkilökohtainen opetussuunnitelma (HOPS), yksilöllisempi ohjaus, pienemmät ryhmäkoot, oppilashuollollisen yhteistyön kehittäminen sekä moniammatillisen viranomaisverkoston luominen (Kuoppala 1999). Esiymmärryksen mukaan voidaan kuitenkin olettaa, että nuorten kannalta näillä tekijöillä ei ole vastaavaa houkuttelevaa merkitystä kuin työkeskeisellä opetuksella.

Nuorten saaminen pajalle ja kiinnittäminen ammatilliseen koulutukseen on pajojen vaikuttavuuden ensimmäinen ehto. Kiinnittämisen ohella pajojen olisi kuitenkin pystyttävä parantamaan nuoren opiskelumenestystä; pajaopiskelun edellyttää opiskelumotivaatiota, uusien asioiden oppimista, pitkäjänteisyyttä sekä oppilaitoksen sääntöjen noudattamista. Opiskelumenestyksen parantamiselle on luotu puitteet muun muassa taloudellisilla resursseilla. ESR-rahoitus antaa oppilaitoksille hieman enemmän lisäresursseja ja Kuoppalan (1999) mukaan pajojen vetäjät kokevatkin lisärahan mahdollistavan uusien vaihtoehtojen kokeilemisen. Vaikka kysymys onkin uusien ja innovatiivisten käytäntöjen kokeilusta, niin pajaprojektit hakevat kokemuksia aikaisemmin toteutetuista projekteista ja erityisoppilaitoksissa saaduista tuloksista. Tämän ohella pajaprojektit ottavat oppia työttömille nuorille suunnatuista työpajoista. Työpajatermin hyvä maine saa pajavetäjät puhumaan pajamuotoisesta opiskelusta vaikka vain muutamassa projektissa todella opiskellaan ja työskennellään työpajassa (Kuoppala emt.).

Työvoimapoliittisten työpajojen hyvä maine on siis levinnyt myös ammatillisen koulutuksen puolelle. Nyssölän (1999) määritelmän mukaan työpajat muodostavat eräänlaisen 'harmaan vyöhykkeen koulutuksen ja työn välissä. Tällä hetkellä työpajat tuntuvat olevan työvoimapoliittisen keinovalikoiman parasta käytäntöä ja työpajojen erinomaisuudesta vallitsee melkein pä konsensus.

Työpajat on tunnustettu hyviksi työvoimapoliittisiksi yksiköiksi vaikka vaikuttavuuden arviointi on vaikeaa. Työpajojen kritisoiminen onnistuu jos omaksuu kyynisen näkökulman – optimisella näkökulmalla kritiikin perusta kuitenkin horjuu. Kritiikki työpajojen toimintaa kohtaan voidaan ankkuroida siihen, että työpajat onnistuvat aika hyvin niiden ns. terapeutisessa toiminnassa – nuoret viihtyvät rennossa ilmapiirissä, voivat tehdä itseään kiinnostavia asioita ja saavat samalla ikään kuin vaivihkaa elämänhallinnan

opetusta. Toisaalta työpajojen vaikuttavuus pitkäkestoisen pärjäämisen kannalta on kyseenalainen, työpajoilta puuttuu 'tekemisen meininki', kuten Nyysölä (emt.) asian ilmaisee. Työpajalla oleskelu jää puuhasteluksi eikä toiminta tuota ammatillisia valmiuksia nuoren tulevaisuuden turvaksi.

Kyynisestä näkökulmasta katsottuna pajojen terapeuttisuus, kiva meininki, on siis turhaa puuhastelua; nuori katkaisee työttömyysjaksonsa, mutta palaa takaisin entiseen elämäntapaansa pajajakson jälkeen. Tästä syystä pajan arviointi sen perusteella kuinka nuoret viihtyvät pajalla ei kuvaa pajan vaikuttavuutta. Optimistisen näkökulman mukaan puuhastelu on kuitenkin ensi askel ammatillisen pätevytyksen tiellä. Tässä sovelletaan pienten askelten politiikkaa ja oletetaan, että kivat kokemukset ovat ensimmäinen ehto nuoren elämänhallinnan kehittämisessä.

Työttömille nuorille suunnatun työpajatoiminnan dilemmasta voidaan muotoilla kriittinen lähtökohta myös ammatillisissa oppilaitoksissa toimivien pajojen tarkastelulle. Työvoimapoliittisten pajojen tärkein opetus ammatillisten oppilaitosten pajoille on se, kuinka nuoret saadaan pysymään työpajoilla. Ammatillisen koulutuksen kannalta tämä nuorten kiinnittyminen - joka siis konkretisoituu esimerkiksi keskeyttämisten vähenemisenä - on kuitenkin vasta toiminnan onnistumisen ensimmäinen ehto. Ammatillisiin pajiin on liitettävä myös sellaisia aineksia, jotka tukevat ammatillisen koulutuksen suorittamista ja ammattiin sijoittumista. Tämä merkitsee sitä, että viihtymiseen on yhdistyttävä myös vaatimukset ja uusiin haasteisiin vastaaminen.

Pelimetaphoran avulla voidaan tarkentaa tätä oletettua kritiikin kohtaa. Jos pajaprojektien tuloksellisuutta mitataan niiden kyvyllä tuottaa tutkintoja tai osasuorituksia, niin tämä tavoite lähenee myös vaatimuksia alentamalla ja arviointikriteerejä muuttamalla. 'Osaamisen illuusion' vastine jalkapallokentällä on sosiaalipallon pelaaminen; valmentaja katsoo pelaajien virheitä läpi sormien ja antaa peliaikaa kaikille pelaajille taidoista riippumatta. Sosiaalipalloa pelaamalla tuotetaan kaikille pelaajille onnistumisen kokemuksia. Ammatillisessa koulutuksessa sosiaalipallon vastine on kuitenkin se, että nuori pystyy hankkimaan tutkinnon, mutta osaamisen ja ammatillisuuden rajat tulevat nopeammin vastaan todellisessa työelämässä.

Pajaprojektien toiminnan onnistumisen kannalta on tärkeää, että koulutuksessa pettyneet nuoret saadaan houkuteltua takaisin koulutuksen kentälle. Projektien resurssit ja käytännöt voivat mahdollistaa myös pelitaidon paranemisen. Eräs pajaprojektien innovatiivinen puoli on se, että pajat ottavat nuoren elämäntilanteen kokonaisuuden paremmin huomioon kuin perinteinen ammatillinen opetus. Pelimetaphorana tämä tarkoittaa sitä, että nuorille pyritään hankkimaan parempi pelitaito kentän ulkopuolella. Projektien toimintakäytännöissä tämä teema esiintyy elämänhallinnan tuottamisena. Elämänhallintakyvyn kasvattaminen sisältää ensinnäkin psykologisia valmiuksia - esimerkiksi parantunut itsetunto tai pettymysten sietokyky. Tämän lisäksi elämänhallintakykyyn voidaan katsoa kuuluvan myös kulttuurisia ulottuvuuksia. Opiskelijoille opetetaan työelämän pelisääntöjä, perehdytetään erilaisten ammattien käytäntöihin tai vaikkapa lakipykäliin. Nämä käytännöt

merkitsevät sitä, että 'opettamisen' ja 'oppimisen' käsitteet latautuvat paljon laajemmilla merkityksillä kuin perinteisessä koulutuksessa.

Jalkapallon pelaamista käsitelleessä esimerkissä tuli esiin sitoutumisen ja tavoitteiden merkitys. Korkea motivaatio voi kompensoida muita puutteita ja vastaavasti alhainen sitoutuminen tekee lahjakkaastakin pelaajasta pelkän potkiskelijan. Jos pajaprojektit pyrkivät tuottamaan tutkintoja ja alentamaan opiskelujen keskeyttämisiä, niin vastentahtoisia pelaajia pyritään vakuuttamaan pelaamisen välttämättömyydestä. Tämänkaltaiselle asennepreppaukselle ovat ainakin puitteet olemassa; usean projektin toimintakäytäntöihin kuuluvat yhteiset vapaa-ajan viat ja erilaiset elämys- tai seikkailupedagogiset jutut. Tältäkin osin projektien toiminta laajenee usein perinteisen oppimisen ja opettamisen tuolle puolen. Kasvattaminen ja oppiminen kulkevat käsi kädessä.

3. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1. Kyselylomaketutkimus

Opiskelijoille tarkoitettut kyselylomakkeet lähetettiin kaikkiaan 21 ammatillisen oppilaitoksen projektiin. Kohteeksi valittiin ne opiskelijat, jotka olivat olleet pajatoiminnan piirissä jo keväällä 1999 ja olivat yhä mukana syksyllä 1999. Vastanneilla nuorilla oli näin ollen vähintään kuuden kuukauden kokemus projektista oman arviointinsa perusteena. Kyselylomaketutkimus päätettiin järjestää siten, että lomakkeet lähetettiin pajanvetäjälle, joka jakoi ne eteenpäin opiskelijoille. Opiskelijat antoivat lomakkeen kirjekuoreessa takaisin opettajalle postittamista varten tai postittivat sen itse. Tutkimuksen tekijöillä ei siis ollut tiedossa opiskelijoiden nimi- ja osoitetietoja.

Kyselylomake ideoitiin tutkimuksen teoreettisen jäsennyksen mukaan (kts. tarkemmin luku 2.4) sellaiseksi, että siinä kartoitettiin opiskelijoiden pajakokemusten hyvyttä tai huonoutta suhteessa aikaisempiin koulutuskokemuksiin. Kantavana ideana oli selvittää opiskelijoiden tyytyväisyyttä pajaprojektiin, uusien asioiden oppimista ja yleistä opiskelumotivaatiota. (Kyselylomake on kokonaisuudessaan liitteessä 1).

Eri syistä johtuen voidaan olettaa, että vastanneissa ovat hieman yliedustettuina ne nuoret, jotka ovat tyytyväisiä pajaprojektiin. Ne opiskelijat, jotka eivät ole kokeneet pajaopiskelua mielekkääksi ovat todennäköisemmin keskeyttäneet opiskelun kevään 1999 jälkeen. Kyselylomakkeeseen vastanneet nuoret olleet tavalla tai toisella pajaprojektin piirissä vähintään kuusi kuukautta ja tämä jo sinänsä kertoo vähintään kohtalaisesta tyytyväisyydestä. Lisäksi osa opiskelijoista on arvatenkin ollut poissa koulusta silloin kun lomakkeita on jaettu. Koulusta poissaolleissa on todennäköisemmin koulussa huonosti viihtyneitä opiskelijoita (vrt. Kivivuori 1997). Toisaalta pajanvetäjille korostettiin, että lomakkeita kannattaa pitää varastossa ja jakaa myöhemmin myös niille opiskelijoille, joilla oli pitkä poissaolojakso.

Viimeinen vinoutumista aiheuttava tekijä on kaikkein eniten arvailujen varassa. Vaikka pajanvetäjille korostettiin sitä, että seurantatutkimuksen tarkoituksena on arvioida projektien toimintakäytäntöjä yleensä eikä yksittäistä projektia, niin on mahdollista, että lomakkeita jaettiin hieman innokkaammin tyytyväisiksi oletetuille opiskelijoille.

Kyselylomaketutkimuksen tuloksia tulkitessa on siis otettava huomioon tulosten mahdollinen vinoutuminen ja tyytyväisten yliedustus. Tästä syystä vastausten uudelleenkodeamisessa noudatettiin systemaattisesti sellaista sääntöä, jonka mukaan valintatilanteessa valittiin eniten tyytymättömyyttä tai opiskeluongelmia ilmentävä vastaus (kts. liite 2).

Lomakkeita lähetettiin kaikkiaan 205 kappaletta ja lokakuun 1999 loppuun mennessä niitä oli palautunut 139 kappaletta. Näiden lukujen mukaan palautusprosentti on siis 68%. Todellinen vastausprosentti on korkeampi. Projektien tilanne ja opiskelijamäärä on alati liikkuva ja lomakkeita lähetettiin

varmuuden vuoksi usein enemmän kuin senhetkinen opiskelijamäärä olisi edellyttänyt. Taulukossa 1 on esitetty eri projekteihin lähetettyjen ja sieltä palautuneiden lomakkeiden lukumäärä. Taulukosta nähdään, että palautusprosenttiin vaikuttaa suhteellisen paljon Vantaan projektin alhainen vastausaktiivisuus; projektiin lähti kaikkein eniten lomakkeita, mutta vain alle puolet palautui takaisin.

Taulukko 1. Kyselylomakkeiden lähteminen ja palautuminen projekteittain

PROJEKTI	LÄHTI	PALAUTUI
Päijät-Hämeen koulutus konserni	8	8
Salon ammatti-instituutti	9	6
Forssan ammatti-instituutti	5	5
Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä	6	5
Hämeenlinnan ammattioppilaitos	4	4
Turun ammatti-instituutti	5	5
Oulaisten instituutti	15	11
Haukiputaan ammattioppilaitos	8	2
Hyvinkään ammattioppilaitos	8	6
Jyväskylän palvelualueen oppilaitos	12	6
Mäntän seudun koulutuskeskus	5	2
Ylä-Savon ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä	10	6
Kokemäenjokilaakson ammattioppilaitos	10	9
Riihimäen ammattioppilaitos	4	4
Kokkolan ammattioppilaitos	8	7
Keravan ammattioppilaitos	10	6
Vantaan ammatti- ja taideteollisuusoppilaitos	50	23
Vihdin ammattioppilaitos	3	3
Pohjoisen Keski-Suomen oppimiskeskus	5	5
Leppävirran ammattioppilaitos	7	4
Helsingin Diakoniaopisto	13	10
Ei tietoa		2
Kaikki yhteensä	205	139
Palautusprosentti		67,8

Kyselylomakeaineistosta

Kyselylomakkeen palauttaneista 139 vastaajasta valtaosa, noin 73 prosenttia, oli poikia. Tyttöjen osuus vastanneista on siis vain neljännes, joten projektit ovat ilmeisesti aika poikavaltaisia paikkoja. 63 prosenttia vastanneista kuuluu ikäryhmään 16-18-vuotiaat, yli 20-vuotiaita on 10 prosenttia. Käytännössä kaikkien pajaprojektissa opiskelevien taustakoulutuksena on peruskoulu; vain 2 nuorta on käynyt lukion tai keskeyttänyt sen.

Hieman runsaalla puolella vastanneista ei ole takanaan ammatillisen koulutuksen keskeyttämiä. 43 prosenttia vastanneista on keskeyttänyt ammatillisen koulutuksen vähintään yhden kerran. 12 prosenttia on keskeyttänyt koulutuksen useammin kuin yhden kerran.

Opiskelun tavoitteena on 40 prosentilla vastaajista ammattitutkinnon suorittaminen ja yli neljäsosalla (29%) tavoitteena on osaopintojen suorittaminen pajalla. Noin joka kuudes on pajaopiskelussa selkiyttääkseen omaa ammatinvalintaansa. Suoranaisesti oppisopimukseen pyrkiminen on tavoitteena on vain 8 vastaajalla.

Kyselyyn vastanneet pajalaiset opiskelevat seitsemällätoista eri alalla. Seuraavassa taulukossa (taulukko 2) on kuvattu vastaajien jakautumista eri opiskelualoihin. Vahvimmin ovat edustettuina hotelli-, ravintola- ja suurtalousala (20 kpl), auto- ja kuljetusala (17) ja rakennusala (13). Sukupuolen mukaan eroteltuna nähdään, että sukupuolen mukaiset perinteiset jaottelut ovat voimassa. Tyttöjen ja poikien osuus on puolestaan suhteellisen tasainen esimerkiksi kaupallisella alalla sekä myös hotelli-, ravintola-, ja suurtalousalalla.¹

Taulukko 2. Pajaprojekteissa opiskelevat tytöt ja pojat opiskelualoittain

OPISKELTAVA ALA		tyttö	poika	yhteensä
kalastusala	N	0	7	7
	%	0	100	100
rakennusala	N	0	13	13
	%	0	100	100
hotelli- ravintola- ja suurtalousala	N	9	11	20
	%	45	55	100
vaatetus- ja tekstiiliala	N	2	1	3
	%	67	33	100
puuala	N	0	2	2
	%	0	100	100
kaupallinen ala	N	5	5	10
	%	50	50	100
autoala ja kuljetus	N	2	15	17
	%	12	88	100
sähköala	N	0	2	2
	%	0	100	100
ATK-ala	N	1	1	2
	%	50	50	100
parturi-kampaaja	N	2	0	2
	%	100	0	100
kone- ja metalliala	N	0	12	12
	%	0	100	100
LVI	N	0	12	12
	%	0	100	100
viestintä	N	2	3	5
	%	40	60	100
graafinen suunnittelu	N	1	1	2
	%	50	50	100
maalauk	N	0	2	2
	%	0	100	100
pintakäsittely	N	2	2	4
	%	50	50	100
hoitoala	N	9	0	9
	%	100	0	100
yhteensä	N	35	89	124
	%	28	72	100

3.2. Tarkemman seurannan kohteena olleet projektit

Kyselylomakkeet lähetettiin siis kaikkiaan 21 projektiin. Tarkemman tutkimuksen kohteeksi valittiin 4 projektia: Riihimäen ammattioppilaitoksen Kiitorata-projekti, Salon ammatti-instituutin pajakoulu, Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän työpajakoulukokeiluⁱⁱ ja Vantaan ammatti- ja taideteollisuusoppilaitoksen projekti. Valintaperusteina olivat ensinnäkin projektien jossain määrin erilaiset toimintakonseptiot ja painotusalueet. Lisäksi mukaan haluttiin sekä pääkaupunkiseudulla toimivia projekteja että haja-asutusalueen pienten paikkakuntien projekteja. Näiden projektien toimintakäytäntöihin tutustuttiin muun muassa pajanvetäjiä haastatteleamalla. Pääasiallisena aineistona käytettiin kuitenkin opiskelijoiden haastatteluja.

Projektien toimintakäytäntöihin perehdyttiin aluksi projektisuunnitelmia lukemalla. Suunnitelmat eivät sinällään kerro paljoakaan projektien todellisuudesta vaan enemmänkin niistä tavoitteista ja legitimaatioista, jotka ovat olleet toiminnan käynnistämisen taustalla.

Riihimäen ammattioppilaitoksen Kiitorata-projekti

Kiitorataprojektin tarkoituksena on luoda uusia oppilaiden motivaatioon ja vahvuuksiin keskittyviä tapoja ja malleja nuorten ammatillisesta koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Seuraavassa on listattu projektin olennaisimmat asiat :

RIIHIMÄEN PROJEKTI
Projektin henkilökunta koostuu opinto-ohjaajasta, erityisopettajasta ja erityisnuorisotyöntekijästä.
Projektiin pääsevät ne opiskelijat, joilla on vaikeuksia pysyä mukana ammattioppilaitoksen normaalin opetussuunnitelman mukaisessa opetuksessa. Projektin piirissä olevien opiskelijoiden määrä voi vaihdella 10-20 opiskelijan välillä.
Nuoren tullessa Kiitoradalle hänen tilanteensa kartoitetaan alkuhaastattelussa. Tässä haastattelussa selvitetään opiskelijan motivaatio, elämäntilanne, tulevaisuuden suunnitelmat ja omat vahvuudet sekä heikkoudet. Tämän jälkeen opiskelijalle tehdään henkilökohtainen opetussuunnitelma.
Opiskelu Kiitoradalla voi sisältää lukuaineiden perustaitojen vahvistamista, elämänhallinnallisten ja sosiaalisten taitojen opettelua, opiskelumotivaation hakemista työharjoittelun ja eri ammattialoihin tutustumisen kautta, normaalin päivärytmin harjoittelua, oppisopimuskoulutukseen valmentautumista tai ammattioppilaitoksen kurssien suorittamista omassa tahdissa.
Projekti päättyy kun opiskelijalle on löydetty oikea henkilökohtainen tapa ammattiin pääsemiseksi. Kiitoradan henkilökunta on tarvittaessa opiskelijan tukena myös jatkossa.
Osa opinnoista tapahtuu työpaikoilla, osa ammattioppilaitoksen tiloissa ja osa projektin omissa toimitiloissa.

<p>Ammattioppilaitoksen toiminnan kehittämisen kannalta projektin tarkoituksena on kehittää tulevaisuutta ajatellen keinoja, joilla estetään opiskelijoiden syrjäytyminen. Tavoitteena on lisäksi vaikuttaa arvostelu- ja opetusmenetelmiin uudistavasti ja joustavuuden merkitystä korostaen. Lisäksi pyritään lisäämään oppilashuollollista yhteistyötä oppilaitoksen sisällä ja lisäämään Opettajien tieto-taitoa oppilaanohjauksen ja erityisopetuksen alueella.</p>
<p>Kiitorata-projekti pyrkii myös kehittämään yhteistyömalleja ulkopuolisten tahojen kanssa. Tällaisia tahoja ovat muun muassa peruskoulujen yläasteen oppilashuoltoryhmät, perusturvaviranomaiset, Muut toisen asteen oppilaitokset, työnantajat, oppisopimusviranomaiset, työvoimatoimisto, sekä mahdolliset kansainväliset kumppanit.</p>
<p>Kiitorata-projekti pyrkii luomaan ammattioppilaitoksiin uuden rinnakkaistutkintomallin. Siinä opiskelija olisi suurimman osan opiskeluajasta työpaikalla suorittaen samoja tehtäviä kuin koulumuotoisessa tutkinnossa opiskelevatkin. Teoriatunnit suoritettaisiin yksilöllisesti sovittavalla tavalla oppilaitoksen kanssa. Osaaminen todistettaisiin näyttökokein ja tehdyt työtehtävät työnantajan kanssa sovittavalla päiväkirjamenettelyllä.</p>
<p>Toiminnan olennaisena muotona on moniammatillinen yhteistyö.</p>

Salon ammatti-instituutin pajakoulu

Salon projektin tavoitteena on taata heikoimmassa asemassa oleville opiskelijoille mahdollisuus ammatillisen perustutkinnon suorittamiseen. Tavoitteena on rakentaa yksilöllisiä reittejä ja polkuja syrjäytymisuhan alaisille opiskelijoille niin, että ne turvaavat nuoren mahdollisuudet opintojen jatkamiseen. Tämän lisäksi projektissa pyritään löytämään uusia mahdollisuuksia nuoren elämänhallinnan tukemiselle. Projektin toimintakäytännöt on esitetty alla:

SALON PROJEKTI
<p>Projektin kohderyhmänä ovat alle 25-vuotiaat toisen asteen ammatilliset opinnot aloittaneet opiskelijat, jotka ovat vaarassa keskeyttää opintonsa tai ovat muulla tavalla joutumassa syrjäytymiselle alttiiksi.</p>
<p>Pajaprojekti alkaa alkuhaastattelulla, jossa tutor-opettaja, projektin kouluttaja ja opiskelija käyvät keskustellen läpi nuoren elämäntilanteen, halut ja toiveet sekä tavoitteet. Tämän jälkeen laaditaan yhdessä henkilökohtainen opiskelusuunnitelma.</p>
<p>Opetussuunnitelmaa toteutetaan käyttäen hyväksi koulutusharjoittelua, työssäoppimista tai lähiopetusta pienryhmissä.</p>
<p>Koulutusharjoittelussa nuorelle annetaan määrätyn ajaksi mahdollisuus tutustua johonkin häntä kiinnostavaan alaan osallistumalla kyseisen alan koulutukseen alan muiden opiskelijoiden kanssa.</p>
<p>Työpajalla opiskelevien nuorten työssäoppimista arvioidaan samoilla</p>

menetelmillä kuin muidenkin opiskelijoiden.
Lähiopetusjaksoissa pääpaino on elämänhallintaa ja itseohjautuvuutta tukevilla opinnoilla; tärkeä elementti on opiskelun ilon löytäminen ja säilyminen. Menetelminä käytetään keskustelua, yksilötehtäviä, itsenäistä tiedonhakuja, luentoja ja pienryhmätyöskentelyä. Opiskelija saa lisäksi monipuolista tietoa työelämästä ja siellä tarvittavista tiedoista.
Projektin puitteissa suoritettavat opinnot pyritään mahdollisuuksien mukaan lukemaan hyväksi lopullisessa tutkinnossa. Salon ammatti-instituutissa käytössä oleva moduulio opiskelu antaa tähän sopivat lähtökohdat.
Projektin tavoitteena on keskeyttämisen ehkäisy ja toimivan yhteis- ja verkostotyön lisääminen niin oppilaitoksen sisällä kuin sen ulkopuolellakin. Tästä syystä huomiota kiinnitetään tutortoiminnan ja oppilashuollon laatuun.
Projektin määrällisenä tavoitteena on tehdä 85:lle opiskelijalle henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat, pienentää keskeyttämisprosenttia ja toteuttaa lukuvuosittain tutor-opiskelijoille koulutus- ja kehittämispäivät.

Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän työpajakoulukokeilu

Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän toteuttamassa projektissa on mukana useita oppilaitoksia: Karkun kotitalous- ja sosiaalialan oppilaitos, Tyrvään käsi- ja taideteollisuusoppilaitos sekä Vammalan ammattikoulu.

Projektin päätavoitteena on tuottaa uusia toimintamalleja oppilaitosten työpajamuotoiseen oppimiseen ja syrjäytymisuhan alaisten nuorten auttamiseen ammatillisen tutkinnon suorittamiseksi. Projektin toimintaperiaatteet, tavoitteet ja käytännöt on esitetty alla:

VAMMALAN PROJEKTI
Kokeiluun valitaan opiskelijoita kuntayhtymän kolmesta eri oppilaitoksesta henkilökohtaisen haastattelun perusteella. Haastattelu on kartoitusta opiskelijan senhetkisestä opiskelu- ja elämäntilanteesta. Alkuhaastattelun jälkeen opiskelijoille tehdään oppimiskykyä selvittäviä testejä sekä tehdään henkilökohtainen opiskeluohjelma.
Opiskelijoilla on yhteisiä opintoja (esimerkiksi etiikan opintoja) sekä valinnaisia ammatillisia opintoja.
Projektissa on keskeisellä sijalla nuorten vuorovaikutustaitojen parantaminen. Keinoina kokeillaan tietoteknisiä oppimisympäristöjä ja taideterapiaa. Jokaiselle opiskelijalle avataan oma vuorovaikutteinen www-sivu oppimispäiväkirjaksi.
Työpajalaiset saavat ryhmässään yksilöllistä tukea ja ohjausta sekä koulutusalan työpajassa oman opetussuunnitelman mukaista

opetusta. Opetussuunnitelmat laaditaan opiskelijan, opettajaryhmän, työpajakoulun vetäjän ja työpaikan edustajan kanssa.
Työpajakoulukokeilun toteuttamiseksi etsitään soveltuvia työpaikkoja avoimilta työmarkkinoilta ja käynnistetään yhteistyö Vammalan kaupungin Nuorten työpajan kanssa.
Työpaikalla opitun aineksen arviointi perustuu opiskelijan itsearviointiin, opettajan ja ohjaajan arviointiin sekä loppuvaiheen näyttöön.
Kullakin opiskelijalla on tukenaan oman koulutusalan oppilastutor.
Projektissa mukana oleville toimijoille järjestetään jatkuvaa koulutusta.
Määrällisinä tavoitteina on että kolmen vuoden kuluessa 45 nuorta suorittaa ammatillisen tutkinnon ja että näistä nuorista 40 siirtyy työelämään tai jatkokoulutukseen tai tukityöhön.

Vantaan ammatti- ja taideteollisuusoppilaitos

Vantaan pajaprojektin tavoitteena on opiskelijan mahdollisuus jatkaa opintojaan normaaliopetuksessa ja ellei tämä ole mahdollista, opiskelijan työllistyminen työelämään esimerkiksi oppisopimustoiminnan kautta. Lähtökohtana on asiakaslähtöinen toiminta, jossa painotetaan muun muassa asiakaspalvelua, sosiaalista kanssakäymistä, vastuuntuntoa ja sitoutumista omaan tehtävään. Pyrkimys on, että opiskelija vähitellen ottaa vastuuta omista teoista, valinnoista ja työyhteisön jäsenenä toimimisesta sekä työelämän käytännöistä.

Pajaprojektissa on kaikkiaan 6 pajaa: autokori-, kiinteistö-, kulttuuri-, logistiikka-, ravitsemis- ja videopaja. Kussakin pajassa on kerrallaan 6-12 opiskelijaa. Työpajatoiminnan kesto yksittäisen opiskelijan kohdalla on 6-12 kk, maksimissaan 2 vuotta. Pajaprojektin toimintaperiaatteet voidaan esittää seuraavasti:

VANTAAN PROJEKTI
Pajan kohderyhmänä ovat normaaliopetuksessa heikosti menestyneet, keskeyttäneet tai keskeyttämistä harkinneet opiskelijat. Nämä opiskelijat suorittavat tutkintoon tähtääviä opintoja työpajoissa.
Pajat toimivat aluksi oppilaitoksen tiloissa pajan vetäjän ohjaamina ja vähitellen siirrytään ulkopuolisiin projektitöihin.
Suunniteltu toiminta on monimuotoista ja antaa laaja-alaiset valmiudet eri ammattialojen koulutukseen tai työelämään oppisopimuksen kautta.
Moduuliopetuksen ansiosta työpajoissa opiskelevat voivat lukea hyväkseen työpajaopiskeluaan tulevassa opetuksessa.
Peruskoulun lisäluokkalaiset (10-luokkalaiset) voivat osallistua työpajatoimintaan ja tutustua tätä kautta ammatilliseen koulutukseen ja työelämään
Oppilaitoksessa luodaan järjestelmä, jonka avulla seulotaan mahdolliset opiskelusta putoajat aikaisessa vaiheessa.

<p>Jos opiskelu työpajajakson jälkeen ei onnistu normaaliopetuksessa, niin opiskelijalle pyritään järjestämään oppisopimustyyppinen jatko-opiskelupaikka tai harjoittelutyöpaikka.</p>
<p>Opiskelijaa perehdytetään työmarkkinatilanteeseen ja tutustutetaan alan työnantajien rekrytointitapoihin ja työhönottovaatimuksiin.</p>
<p>Opiskelijan työpajatoimintaa arvioidaan työtoiminnan kautta, arvioinnissa korostetaan opiskelijan refleктоivaa itsearviointia.</p>
<p>Pajalla olevilla opiskelijoilla on mahdollisuus oppilas-tutoriin.</p>
<p>Oppilaitoksen oppilashuoltoryhmä vastaa työpajassa toimivien opiskelijoiden seurannasta ja ohjaamisesta ohjaajien ja opiskelijoiden kanssa työskentelevien opettajien ja lukio-opettajan kanssa.</p>
<p>Oppilaitoksessa kartoitetaan aikaisempina vuosina (lv 1997-97 ja 1997-98) keskeyttäneiden opiskelijoiden tilanne ja kysytään heidän halukkuuttaan kokeilutyöpajaan ja opintojen loppuunsaattamiseen.</p>
<p>Pajan yhteistyöverkostoon kuuluu yrityksiä, oppisopimustoimisto, nuorisotoimi, terveydenhuolto, sosiaalipalvelut, erityisnuorisotyö, alueellinen poliisi ja työvoimatoimisto.</p>

Yhteenveto

Projektien toimintakäytännöt vaihtelevat suuresti, mutta joitakin yhteisiä piirteitä on mahdollista löytää. Ensinnäkin kaikki projektit liittyvät 'oppimisen' laajaan kehykseen. Opiskelu ei ole pelkästään tutkintovaatimuksien opettelua vaan oppiminen kattaa esimerkiksi oikean päivärytmin löytämisen ja elämänhallinnan kehittämisen. Niinikään projektissa haetaan oppimisvalmiuksia – oppimismotivaatiota, perustaitoja ja opiskelun iloa. Tutkinnon suorittamista palvelee puolestaan rästiin jääneiden kurssien suorittamismahdollisuus, erilaiset osasuoritukset tai tutkintojen osat.

Kaikissa projekteissa pyritään myös siihen, että opiskelijan ohjaamisen edellytyksenä on opiskelijan tunteminen; nuorille tehdään usein alkuhaastattelu ja tämän jälkeen henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. Muutenkin käytännöt pyritään rakentamaan siten, että opiskelijan ja opettajan yhteys säilyy tiiviinä.

Varsinkin Salon ja Riihimäen projekteissa korostuu eräänlainen 'non stop' -periaate; nuoren kanssa ei pyritä rakentamaan tiukkaa ja sitovaa suunnitelmaa vaan tilaa jätetään myös opiskelijan muuttuville mielipiteille. Ammattiin ja opiskeluun ohjaamisen teemaksi tulee tutustuminen ja kokeilu ei niinkään päättäminen. Tyypillisimmillään tämä koskee työelämään tutustumista, nuori saa haeskella kiinnostustaan lyhyiden harjoittelujen ja työssäolojaksojen myötä. Salossa tämä kokeilu ja testaaminen laajenee myös koulunkäyntiin, opiskelijoilla on mahdollisuus olla tutustumassa johonkin oppilaitokseen muutaman päivän ajan.

Yhteisenä piirteenä on koulutuksen ja työelämän suhteiden tiivistäminen sekä työelämän käytäntöjen opettaminen nuorille. Nuorille saatetaan opettaa työmarkkinatilannetta ja valistaa työnantajien rekrytointivaatimuksista. Lisäksi heille opetetaan työelämän pelisääntöjä, tutustutetaan eri ammatteihin ja järjestetään työssäoppimisen mahdollisuuksia.

Projektit ovat kirjanneet suunnitelmiinsa myös tavoitteita, joilla pyritään projektiikäytäntöjen vakiinnuttamiseen omassa oppilaitoksessa. Tällaisia tavoitteita ovat muun muassa yhteistyön lisääminen oppilaitoksen sisällä, arvostelumenetelmien uudistaminen, henkilöstön kouluttaminen ja syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden seurantajärjestelmän kehittäminen. Vantaan erityispiirteenä voidaan mainita se, että aikaisempina lukuvuosina opintonsa keskeyttäneet pyritään rekrytoimaan takaisin opiskelemaan tutkinnon loppuunsaattamiseksi.

Pajanvetäjille lähetettiin myös pienimuotoinen kysely, jonka perusteella projekteja pyrittiin tyypittelemään. Eräs tyypittelyn peruste oli projektin ryhmäkeskeisyys. Toisin sanoen, se kuinka tiiviin ryhmän paja muodostaa ja onko pajalla omaa luokkatilaa. Tämän tyypittelyn mukaisesti Salo edustaa muista poikkeavaa projektia henkilökeskeisyytensä perusteella; pajanvetäjä on nuoria ohjaava ja tukeva henkilö, mutta pajalla ei ole omaa tilaa eikä ryhmä ole kovin yhtenäinen.

Riihimäen projekti poikkeaa puolestaan muista siinä suhteessa, että projektin henkilökunnassa ei ole oppilaitoksen vanhoja työntekijöitä. Vammalassa ja Vantaalla oppilaitoksen vanhat työntekijät on valmennettu projektin toteuttamiseen ja Salossa mukana on sekä uusia että vanhoja työntekijöitä.

Pajan vetäjiä pyydettiin arvioimaan projektiaan kokonaisopetuksen käsitteen avulla.ⁱⁱⁱ Syyskuussa 1999 pajaopiskelijoiden opetus oli kaikissa projekteissa yli 50 prosenttisesti työkeskeistä opetusta. Yksilöllisen ja pienryhmissä tapahtuvan opiskelun osuus oli Salossa ja Vantaalla yli puolet kokonaisopetuksesta, eli muissa projekteissa opiskelu tapahtui enemmän isommissa ryhmissä. Opiskelijat olivat pääosin pajaopettajan opetuksessa, ainoastaan Vammalassa nuoret olivat alle puolet kokonaisopetuksesta pajaopettajan opetuksessa. Vammalan projektin nuoret olivat myös muita useammin sellaisessa opetustilanteessa, jossa mukana oli muitakin kuin pajaprojektiin kuuluvia opiskelijoita.

3.3. Opiskelijoiden haastattelut

Kaikkiaan 20 opiskelijaa osallistui haastatteluihin, jotka olivat lyhyitä noin 15-30 minuutin mittaisia avoimia teemahaastatteluja. Valtaosa haastatteluista oli yksilöhaastatteluja, mutta tutkimuksessa tehtiin myös kolme ryhmähaastattelua. Lisäksi Riihimäen projektin 6 nuorta haastateltiin kahteen kertaan. Haastattelututkimuksen toteuttamista on selvitetty tarkemmin luvussa 5, jossa analysoidaan kenttätöiden tuloksia.

Kyselylomake- ja haastattelututkimuksen yhdistämisen ideana oli päästä käsiksi yksilöllisiin ja kulttuurisiin prosesseihin, jotka ovat joidenkin asiaintilojen ja faktojen taustalla. Kyselylomaketutkimus tuottaa faktoja tyyliin: 'prosenttia opiskelijoista oli sitä mieltä'. Haastatteluilla pyrittiin selvittämään sitä, mitkä ovat ne oletettavissa olevat syyt, joiden vuoksi nuo opiskelijat ovat tätä mieltä.

Kyselylomake rakennettiin selkeästi erilaisten teemojen ympärille. Sen sijaan haastattelut olivat luonteeltaan melko vapaamuotoisia, jossa liikkeelle lähdettiin opiskelijoiden mielestä kaikkein olennaisimmasta asiasta. Tämän jälkeen haastattelua ohjailtiin siihen suuntaan, että erilaiset teemat tulivat käsitellyiksi. Ne teemat, joista

opiskelija ei oikein osannut sanoa mitään, jätettiin vähemmälle. Tällä tavalla toteutettuna haastattelut toivat oletettavasti esiin ne asiat, jotka opiskelijoiden mielestä olivat tärkeitä. Tutkijan tehtäväksi jäi ikään kuin luottaa tähän ja etsiä asioille sellainen selitys, että tärkeys ja olennaisuus tulisivat ymmärrettäväksi myös laajemmin.

Tutkimuksen teemat

Tutkimusteemat ja keskeisimmät kysymyksenasettelut rakennettiin seuraavien teemojen ympärille. Kaikki teemat ovat sellaisia, joilla on keskeinen rooli myös projektien toimintakäytännöissä.

<p>HAASTATTELUTUTKIMUKSEN TEEMAT Nuoren elämäntilanne kokonaisuudessaan Työpajaopiskelu Opetuksen tukipalvelut Yhteistyöverkosto</p>

Elämäntilanteen valitseminen teemaksi johtuu siitä, että nuorten elämäntilanne on usein muutoksien täyttämää, jossa opiskelun ulkopuolinen elämä ja opiskelu ovat yhteydessä toisiinsa. Tästä syystä tutkimuksessa hahmotettiin esiin 'heijastumisvaikutuksia'; kuinka menestyminen pajaprojektissa tai opiskelussa heijastuu myönteisesti koko elämään – ja päinvastoin. Pajaprojektien toimintatavoitteissa nuorten elämäntilanne näkyy lähinnä siinä, että projektit ovat yleensä ottaneet yhdeksi tavoitteekseen nuoren elämäntilanteen parantamisen.

Työpajaopiskeluun liittyvät kysymykset keskittyvät opiskelumenetelmien arviointiin. Avain asiana tässä on se, pystyvätkö pajaprojektit uusine innovatiivisine opetusmenetelmineen tuottamaan opiskelumotivaatiota, uusia oppimiskokemuksia ja tutkintoja.

Tukipalveluihin ja yhteistyöverkoston onnistumisen ehtoihin liittyvät kysymykset pyrkivät puolestaan löytämään vastauksen siihen, millä tavalla nuoren ympärillä oleva viranomaisverkosto pitäisi organisoida, jotta elämäntilanteen parantaminen ja ammatillisten koulutustavoitteiden kehittyminen olisi mahdollista.

Taulukossa 3 on kuvattu tarkemman seurannan kohteena olevien projektien toimintakäytäntöjä tutkimusteemojen suhteen. Taulukko kuvaa niitä menetelmiä, joita projektit ovat kirjanneet projektisuunnitelmiinsa pyrkiessään tuottamaan elämäntilanteen parantamista, hyviä opiskelukokemuksia, järjestämään opetuksen tukipalveluja ja organisoimaan yhteistyöverkostoaan.

Taulukko 3. Seurantatutkimuksen projektit ja tutkimuksen teemat

PROJEKTI	ELÄMÄNTILANNE	TYÖPAJAOPISELU	TUKIPALVELUT	YHTEISTYÖVERKOSTO
SALO	Alkuhaastattelu. Lähiopetusjaksot.	Klinikkaopetus. Pienryhmäopetus. Harjoittelut, 'Hyväksilukeminen' Osamoduulit. Joustava siirtyminen. 'Vierailu tavallisessa koulussa'. Oppimaan oppiminen.	Tutor-toiminta. Tukiryhmä.	Ei mainintaa.
VAMMALA	Vuorovaikutustaitojen opettaminen. Taideterapia. Alkuhaastattelu	Ryhmäopetus. Oppiminen työpaikoilla. Tietotekniikka.	Lähiohjaaja. Tutor-toiminta.	Nuorten työpaja.
VANTAA	Ei mainintaa.	Aluksi oppilaitoksen tiloissa oppiminen, sitten projektityöt ulkopuolisille. Hyväksilukeminen. Työssäoppiminen. Pienryhmäopetus.	Tutor-toiminta. Oppilashuoltoryhmä.	Yritykset. Oppisopimustoimisto. Nuorisotoimi. Terveystenhoito. Sosiaalipalvelut. Erityisnuorisotyö. Poliisi. Työvoimatoimisto.
RIIHIMÄKI	Alkuhaastattelu. Elämänhallinta opetusmenetelmänä.	Perustaitojen vahvistaminen. Sosiaaliset taidot. Harjoittelu. Työelämään tutustuminen. Oppisopimukseen valmentautuminen. Päivärytmiin oppiminen. Kurskien suorittaminen omaan tahtiin. Hyväksilukeminen. Opetusta työpaikoilla. Rinnakkaistutkintomalli.	Koulun kulttuuri. Jatkotuki myös ammatillisen suunnan löydyttyä. Arvostelumenetelmien uudistaminen.	Peruskoulut. Perusturvaviranomaiset. Muut toisen asteen koulut. Työnantajat. Oppisopimustoimisto. Työvoimatoimisto. Poliisi. Aikuiskoulutuskeskus. Työpajat. Kansainvälinen verkosto.

3.4. Tutkimusmenetelmistä

Tässä seurantalutkimuksessa on siis yhdistetty kyselylomaketutkimuksen kvantitatiivinen analyysi sekä haastatteluihin perustuva kvalitatiivinen analyysi. Kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen välisen jaottelun on nähty olevan tärkeimpiä tekijöitä tutkimusotteen valinnassa (Salminen 1993,182). Molemmilla tutkimusotteilla on kuitenkin sama tavoite, ne pyrkivät tutkimuskohteensa luokitteluun ja jäsentämiseen. Metodologisessa keskustelussa nämä menetelmät on usein nähty toisilleen vastakkaisina. Voidaan kuitenkin ajatella myös niin, että nämä kaksi lähestymistapaa ovat sopivia erilaisiin ja toisiaan täydentäviin tarkoituksiin (Rossi & Freeman 1993, 454). Tilastollisin termein ilmaistuna kvalitatiivinen luokittelu on nominaaliasteikollista mittaamista. Luokitteluoperaatiot ovat tärkeä osa kulttuurituotteiden kvalitatiivista analyysia ja voidaan sanoa, että sosiologinen käsitteen muodostustapa nojaa tyypeihin. (Mäkelä 1990, 42-61.)

Mäkelän (1990, 44-45) mukaan kohteen määrittäminen on kvalitatiivisessa tutkimuksessa samassa asemassa kuin perusjoukon valinta tilastollisessa

tutkimuksessa. Laadullisen aineiston *riittävyys* määräytyy analyysin myötä sekä tutkittavan ongelman luonteen olemuksen myötä. Usein puhutaan kvalitatiivisen aineiston kyllääntymisestä eli aineiston kerääminen voidaan lopettaa, kun uudet tapaukset eivät tuo esiin enää uusia piirteitä. Kvalitatiivisen analyysin *kattavuus* edellyttää, että tutkija ei perusta tulkintojaan satunnaisiin poimintoihin. Kvalitatiivisen analyysin *arvioitavuus* edellyttää, että lukija kykenee seuraamaan tutkijan päättelyä. *Toistettavuuden* vaatimus täyttyy, kun luokittelu- ja tulkintasäännöt on esitetty niin yksiselitteisesti, että toinen tutkija niitä soveltamalla päätyy samoihin tuloksiin. (Strauss 1988.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen eräänä mahdollisena heikkoutena on pidetty tutkijan roolin vaikutusta tutkimustulosten muodostumiseen. Tästä syystä tutkimustuloksia on usein syytetty subjektiivisuudesta; kahden muuttujan ristiintaulukointi tuottaa saman tuloksen tekee tilastoajon kuka tahansa, mutta laadullisen analyysin käsittelyssä tulkintoja on periaatteessa monia. Kvalitatiivisen analyysin tekijältä edellytetäänkin yleensä omien tulkintojensa legitimiuden selittämistä. Kvalitatiivisen analyysin ongelmat liittyvät sosiaalisen elämän monimuotoisuuteen, jolloin vaikeudeksi muodostuu oleellisen erottaminen tästä kokonaisuudesta. Voidaan kuitenkin väittää, että saman ongelman edessä on tilastollisiakin menetelmiä käyttävä tutkija; myös kvantitatiivinen tutkimus perustuu monimutkaisen maailman luokitteluun ja tutkijan omiin subjektiivisiin tulkintoihin.

Keskeisin tutkimusmenetelmien välinen ero on kuitenkin siinä, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija joutuu luokittelemaan ja jäsentämään tutkimuskohdettaan huomattavan paljon myös analyysia tehdessään. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa luokittelu ja jäsenitys tehdään yleensä jo aineistoa muodostettaessa ja esimerkiksi kyselylomakkeen kysymyksiä mietittäessä. Tästä syystä ei olekaan oikein sanoa, että kvalitatiivinen tutkimus on enemmän subjektiivista ja tutkijan roolia korostavaa kuin kvantitatiivinen tutkimus. Myös tilastollinen analyysi perustuu ei-tilastollisiin tulkintoihin ja luokitteluihin, mutta niiden tulkintojen ja jäsenysten tekeminen painottuu eri vaiheisiin kuin kvalitatiivisessa analyysissä.

Hieman kärjistäen voidaan sanoa, että kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan enemmän prosessinkaltaisista kuin kvantitatiivinen tutkimus. Mäkelän (1990,42-61) mukaan luokittelun, päättelyn ja tulkinnan prosessit ovat perusteiltaan samoja kvalitatiivisessa ja kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Tilastollinen tutkimus jakautuu kuitenkin kvalitatiiviseen tutkimukseen verrattuna selvemmin erilaisiin vaiheisiin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston keruu, käsittely ja jopa tutkimusongelman muotoutuminen kietoutuvat tiiviisti yhteen ja aineistoa voidaan – ja usein myös kannattaa – kerätä useassa vaiheessa.

Prosessimaisuus tulee laadullisessa tutkimuksessa selkeämmin esiin, koska laadullisen aineiston keruu- ja analyysivaiheessa voi nousta esiin uusia kysymyksiä alkuperäisten tutkimuskysymysten rinnalle tai jopa korvaamaan alkuperäisen kysymyksen. Koska kysymykset syntyvät aineistoa analysoitaessa, niin kysymyksiin vastaaminen edellyttää usein lisäaineiston keräämistä. Toisaalta ratkaisuna voi olla myös aineiston lukeminen ja analysointi uudella tavalla. Kvalitatiivisen analyysin erityispiirre onkin se, että vaikka menetelmä korostaa tutkijan merkitystä tulkintavaiheessa, niin samanaikaisesti aineiston runsaus häivyttää tutkijan merkitystä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa myös vastaajat (esimerkiksi

haastateltavat) tai muu aineisto (esimerkiksi tekstit) osallistuvat tutkimuskohteen jäsentämiseen ja sen päättämiseen 'mikä asiassa onkaan olennaista'. Aineiston merkitys kysymyksen tuottamisessa on sitä suurempi, mitä vähemmän tutkimuskysymykset on strukturoitu etukäteen.

Kvalitatiivisessa analyysissä tutkija käy vuoropuhelua aineistonsa kanssa; aineistosta etsitään vastauksia alkuperäisiin tutkimuskysymyksiin, mutta aineistosta voidaan myös etsiä uusia kysymyksiä. Näihin kysymyksiin tutkija voi puolestaan lähteä hakemaan vastauksia uutta aineistoa keräämällä. Laadullista aineistoa voi tästä syystä myös pitää 'rikkaampana' kuin kvantitatiivista aineistoa; tutkija on esittänyt yhden kysymyksen, mutta vastauksia on parhaimmillaan monta. Toisaalta on mahdollista, että aineisto ei vastaakaan tutkijan esittämiin kysymyksiin vaan pakottaa tutkijan hakemaan kokonaan uusia kysymyksiä. Voi käydä myös niin, että aineisto osoittautuu homogeenisemmaksi kuin tutkija on odottanut eikä edustakaan kulttuurista 'monimuotoisuutta' (Jokinen ym.1993).

Tilastollisen aineisto antaa vähemmän mahdollisuuksia tutkijan ja aineiston vuoropuheluun. Esimerkiksi survey-tutkimuksessa esitetyt kysymykset ja valmiiksi annetut vastausvaihtoehdot pakottavat vastaajan valitsemaan yhden valmiin vaihtoehdon, kirjoittamaan oman kommenttinsa (joka luokitellaan todennäköisesti luokkaan 'muu') tai jättämään vastaamatta. Samalla vastaaja joutuu jakamaan oleellisista ja tärkeistä asioista sen käsityksen, jonka tutkija on hänelle tarjoillut kysymyksiä ja vastausvaihtoehtoja tehdessään.

Kvalitatiivisen analyysin runsaus mahdollistaa sen, että aineistosta on mahdollista löytää tutkimustuloksia, joita ei edes suunniteltu haettavan. Esimerkiksi seuraavassa esimerkissä (Vehviläinen 1999, 156) haastattelija on esittänyt kysymyksen: 'mimmonen muisto sulle lukiosta jäi'. Haastateltava kertoo kuitenkin vastauksia myös 'kysymättömiin' kysymyksiin:

.Mulle jäi tosi hyvä kokemus lukiosta. Siellä sattui mun luokassa olemaan hirveen hyvä henki, meillä oli aina semmonen pieni kilpailu toistemme kanssa siitä, miten meillä menee koulussa. Luulen, että en olisi niin hyvin lukiosta selviytynyt ilman sitä pientä kilpailua. Mutta se oli semmonen hyväntahtoinen kilpailu, että jos sai huonon numeron jossain, niin joku kaveri, jonka kanssa sä olit juuri kilpaillut, jos saikin sitten huonommat kuin se, niin se toinen kaveri sanoi, että miten sä nyt noin sait, sunhan piti saada parempi kuin mun... Että se kannusti, kun oli hirveen hyvä henki. Mä oon vähän niinkuin kaivannut sitä sen jälkeen. Mä oon kaivannut sitä, että joku olisi vähän niinkuin potkimassa, että mites sulla nyt noin, etkö sä lukenut riittävästi...

Edellisessä esimerkissä kysymätön kysymys voisi olla vaikka: mikä merkitys on hyvällä luokkahengellä?

Siltä osin kuin tällaiset kysymättömiin kysymyksiin annetut vastaukset tuntuvat kuvastavan jotakin yleisempää ja tutkimuksen kannalta mielekästä asiaa, niin aineistoa voidaan ryhtyä tarkastelemaan systemaattisesti läpi uudella tavalla. Kysymättömät kysymykset voidaan tarvittaessa muotoilla varsinaisiksi

tutkimuskysymyksiksi ja niiden yleispätevyyttä voidaan tarkastella esimerkiksi uusilla haastatteluilla.

Kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen aineiston yhdistämisen ja vuorovaikutuksen kannalta on olennaista, että laadullisen aineiston tuottamia tuloksia voidaan tutkia myös tilastollisesti. Tutkija testaa laadullisen analyysin myötä syntyneitä tuloksiaan esimerkiksi kyselylomakkeen avulla. (vrt. Kortteinen & Tuomikoski 1998, 196). Tässä seurantatutkimuksessa pyrittiin tämänkaltaiseen menetelmien yhdistämiseen. Tämä onnistuu parhaiten silloin kun laadullinen analyysi pystytään tekemään ennen kvantitatiivisen aineiston keräämistä. Koska tämä ei ollut tässä tutkimuksessa mahdollista, niin tutkimusmenetelmien yhdistäminen tehtiin päinvastaisella tavalla. Kyselylomaketutkimuksen antamille tuloksille, faktoille ja prosentuaalisille totuuksille, haettiin prosessinkaltaista selitystä laadullisen analyysin avulla.

Haastattelutilanne

Tässä seurantatutkimuksessa laadullista aineistoa kerättiin siis opiskelijoita ja pajanvetäjiä haastatteleamalla. Haastatteluoppaissa on traditionaalisesti (esim. Hirsjärvi & Hurme 1985, 28-38.) korostettu haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutustilanteen tärkeyttä. Haastattelussa on tärkeää haastateltavan motivointi, joka on edellytys luottamuksellisen haastattelutilanteen luomiselle. Motivoinnin avulla luodaan edellytykset aidon vuorovaikutuksen syntymiselle, näin voidaan murtaa mahdollinen kulttuurinen kuilu haastateltavan ja haastattelijan välillä. Hirsjärven & Hurmeen (emt.) mielestä tämä edellyttää, että haastattelijat valitsevat haastatteluun sopivan roolin. Aidon vuorovaikutuksen syntyminen roolin avulla vaikuttaa paradoksaaliselta, mutta myös Miller & Glassner (1997) ovat korostaneet haastattelijan käyttäytymisen merkitystä varsinkin nuoria haastateltaessa. Kun käsitykset haastattelijasta muuttuvat luottavaisemmiksi, niin nuoret alkavat puhua eri asioista ja eri tavalla kuin aikaisemmin.

Haastattelut voidaan jakaa tyypeihin sen perusteella, miten kiinteästi kysymykset on muotoiltu ja missä määrin haastattelijat jäsentävät tilannetta. Tällöin puhutaan kysymysten standardoinnin ja tilanteen strukturoinnin aste-eroista. Valintoja tehdään sen suhteen, missä määrin haastattelukysymykset ovat strukturoituja, eli ennalta muodostettuja, ja kuinka tarkasti kysymysrungosta pidetään kiinni. Lomakehaastattelussa kysymysten ja väitteiden esittämisjärjestys on kaikille sama ja siinä oletetaan kaikkien myös ymmärtävän kysymykset yhtäläisesti. Tämänkaltaisen haastattelu muistuttaa survey-tutkimusta – sillä erotuksella, että tutkija on paikanpäällä esittämässä kysymykset. Avoin haastattelu edustaa puolestaan haastateltavan ja haastattelijan vapaaseen keskusteluun perustuvaa lähestymistapaa. Teemahaastattelu on laji, joka sijoittuu lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimaastoon, kun kriteerinä pidetään haastattelukysymysten strukturointia ja haastattelijan roolia haastattelutilanteessa. Teemahaastattelussa haastattelijalla on tiedossaan aihepiirit, muttei kysymysten tarkkaa muotoa tai järjestystä. Teemahaastattelun sisällön muotoilussa on tärkeää haastattelu-teemojen suunnittelu. Teema-alueiden pohjalta haastattelijat voivat syventää keskustelua tutkimusintressien ja haastateltavan kiinnostuksen mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 1988, 4.)

Ylläesitetyn perinteisen luokittelun mukaisesti, tässä tutkimuksessa toteutettuja haastatteluja voi kuvailla avoimen ja teemahaastattelun välimuodoksi. Liikkeelle lähdettiin vastaajien avoimesta puheesta, mutta tutkija johdatti haastattelun kuluessa puheenaiheen tiettyihin ennalta sovittuihin teemoihin.

Tutkimuksessa tehtiin myös kolme ryhmähaastattelua. Ryhmähaastatteluilla on tiettyjä etuja yksilöhaastatteluihin verrattuna. Kun ollaan kiinnostuneita haastateltavien mielipiteistä, haastattelijan tutkijaan kohdistamat odotukset vaikuttavat yksilöhaastattelussa tavalla, jota on analyysissa vaikea ottaa huomioon. Ryhmähaastattelussa tutkijan rooli ikään kuin häivytetään ja ryhmän rooli nousee esiin (Sulkunen 1990). Varsinkin tilanteessa, jossa haastateltavat ovat nuoria ja kysymysten aiheet koskettavat heidän mahdollisia ongelmiaan, koulutusta ja koulutuksellista syrjäytymistä, haastattelutilanteesta tulee herkästi viranomaiskeskeinen. Haastateltavat kokevat tutkijan viranomaisena ja auktoriteettina ja vastaukset ovat tämänmukaisia. Viranomaisen rooli on mahdollista murtaa myös yksilöhaastattelussa, mutta ryhmähaastattelussa tämä tapahtuu jo sosiaalipsykologian lakien mukaisesti; ryhmän jäsenet saavat tukea toinen toisiltaan ja tutkijan auktoriteetti alenee joukkovoiman alle (vrt. Miller & Glassner 1997).

Ryhmähaastattelussa korostuvat usein äänekkäimpien mielipiteet, sen lisäksi ryhmästä on löydettävissä äänekkäimpien kanssa samaa mieltä olevat, eri mieltä olevat sekä hiljaiset. Eri mieltä olevat ryhmähaastattelut ovat silloin, kun halutaan päästä käsiksi pienoiskulttuurien merkitysrakenteisiin. Voidaan sanoa, että menetelmä tuottaa enemmän tietoa kunkin kulttuurin normeista kuin yksilöllisistä vaihteluista tuon normatiivisen rakenteen alla. Menetelmä on myös ajallisesti ja taloudellisesti tehokas, koska yhdessä istunnossa saadaan haastatelluksi useita ihmisiä. (Sulkunen 1990, 264-285.)

Tässä tutkimuksessa ryhmähaastattelut tehtiin pohjustuksena yksilöhaastatteluille. Ryhmähaastattelun kuluessa murrettiin jäätä tutkijan ja tutkittavien välillä, selvitettiin erilaisia mielipiteitä sekä motivoitiin vastaajia yksilöhaastatteluihin. Pajaprojektissa opiskelevien nuorten pienoiskulttuuria ei varsinaisesti pyritty tutkimaan - havaittiinpa kuitenkin se, että ryhmähaastatteluissa korostuivat mielipiteet: 'ei koulussa pärjäämisellä mitään väliä ole', mutta yksilöhaastatteluissa tämä kulttuurinen vastustus murtui, tai ainakin rapisi, ja vastaajat harmittelivat kuitenkin omaa pärjäämättömyyttään koulussa.

4. KYSELYTUTKIMUKSEN RAPORTOINTI

Tässä luvussa raportoidaan pajaprojektin opiskelijoille tehdyn kyselylomaketutkimuksen tuloksia. Vastaajien määrä oli vähäinen (N=139), mutta vastausprosentin ollessa lähes 70% voi tuloksia pitää aika luotettavina opiskelijoiden mielipiteiden kuvaajina.

4.1. Opiskelijoiden kokemukset pajaprojektista

Pajalla aloittaminen

Taulukossa 1 on kuvattu opiskelijoiden mainitsemia syitä pajalle tuloonsa.^{iv} Heikon opintomenestyksen aikaisemmassa opetuksessa mainitsee tulosyyksi noin 40 prosenttia vastanneista. Vastaavasti reilu kolmannes (35%) mainitsee tulosyyksi haluavansa tutkinnon. Opintojen keskeyttäminen ja viihtymättömyys oli tulosyynä noin joka neljännellä opiskelijalla. Pajalle ei juurikaan tulla kavereiden takia. Omaa ammattialaansa etsimään tuli noin joka kuudes opiskelija.

Taulukko 1: Pajalle tulemisen syyt (sukupuolen mukaan eroteltuna)

PAJALLE TULON SYYT		opintojen keyttäminen	kaveri pajalla	ei viihtynyt aikaisemmal-la luokalla	heikko opintome-menestys	halusi työkoke-musta	etsi omaa alaa	halusi tutkin-non	muu syy
tyttö	N	9	0	9	17	6	4	10	5
	%	27	0	27	52	18	12	30	15
poika	N	21	3	27	37	13	18	36	10
	%	21	3	28	38	13	18	37	10
yhteensä	N	30	3	36	54	19	22	46	15
	%	23	2	27	41	15	17	35	12

Opetuksen tukipalveluihin osallistuminen

Taulukossa 2 on kuvattu opiskelijoille tarjottuja palveluita ja erilaisia ohjauskäytäntöjä. Pajaprojektien periaatteena on se, että opiskelijat saavat yksilöllisempää opetusta ja erilaisia opetuksen tukipalveluita projektin aikana. Taulukosta nähdään, että internetin käyttäminen koulussa ja henkilökohtaisen opetussuunnitelman tekeminen ovat 'kattavimpia' palveluita; näitä on ollut tarjolla noin 60 prosentille vastanneista.

Ammatinvalinnanohjaukseen on osallistunut noin kolmannes vastanneista, tämä on tyypillisempää tytöille.^v Yhteiseen koulun ulkopuoliseen vapaa-ajan viettoon on niinkään osallistunut noin kolmannes vastanneista. Vanhempien osallistuminen pajaprojektiin vaikuttaa suhteellisen vähäiseltä; vain vajaa neljännes mainitsee vanhempiansa ja pajaopettajansa tavanneen.

Taulukko 2: Opiskelijoiden osallistuminen erilaisiin opetuksen tukipalveluihin(sukupuolen mukaan eroteltuna)

ONKO SAANUT AMMATINVALINNANOHJAUSTA					
		kyllä	ei	ei osaa sanoa	yhteensä
tyttö	N	15	14	8	37
	%	41	38	22	100
poika	N	26	51	23	100
	%	26	51	23	100
yhteensä	N	41	65	31	137
	%	30	47	23	100
ONKO OPPILASTUTORIA					
		kyllä	ei	ei osaa sanoa	yhteensä
tyttö	N	3	28	6	37
	%	8	76	16	100
poika	N	9	65	25	99
	%	9	66	25	100
yhteensä	N	12	93	31	136
	%	9	68	23	100
KÄYTTÄÄKÖ INTERNETTIA					
		kyllä	ei	ei osaa sanoa	yhteensä
tyttö	N	22	14	0	36
	%	61	39	0	100
poika	N	60	40	0	100
	%	60	40	0	100
yhteensä	N	82	54	0	136
	%	60	40	0	100
ONKO TEHTY HENKILOKOHTAINEN OPETUSSUNNITELMA					
		kyllä	ei	ei osaa sanoa	yhteensä
tyttö	N	22	9	6	37
	%	59	24	16	100
poika	N	58	30	12	100
	%	58	30	12	100
yhteensä	N	80	39	18	137
	%	58	28	13	100
ONKO OLLUT YHTEISIÄ VAPAA-AJANVIETTOTILANTEITA					
		kyllä	ei	ei osaa sanoa	yhteensä
tyttö	N	13	22	2	37
	%	35	59	5	100
poika	N	33	49	18	100
	%	33	49	18	100
yhteensä	N	46	71	20	137
	%	34	52	15	100
OVATKO VANHEMMAT JA PAJAOPETTAJA TAVANNEET					
		kyllä	ei	ei osaa sanoa	yhteensä
tyttö	N	5	32	0	37
	%	14	86	0	100
poika	N	27	61	12	100
	%	27	61	12	100
yhteensä	N	32	93	12	137
	%	23	68	9	100
ONKO SÄÄNNÖLLISIÄ KESKUSTELUJA TUKIHENKILÖIDEN KANSSA					
		kyllä	ei	ei osaa sanoa	yhteensä
tyttö	N	6	28	3	37
	%	16	76	8	100
poika	N	17	72	9	98
	%	17	73	9	100
yhteensä	N	23	100	12	135
	%	17	74	9	100

Koulun ulkopuoliset asiat ja opiskelu

Pajaprojektien eräänä innovatiivisena elementtinä voidaan pitää opiskelijan vapaa-aikaan ja koulun ulkopuoliseen elämään puuttumista. Projektisuunnitelmassa tämä on usein nimetty opiskelijan elämänhallinnan tukemiseksi. Nuorten kanssa keskustellaan vapaa-ajan asioista, järjestetään yhteisiä vapaa-ajan viettotilanteita ja opiskelijan vanhemmat pyritään joissakin tapauksissa saamaan mukaan projektin toimintaan. Tältä osin voidaan puhua, että opiskelukäytännöt pyrkivät vaikuttamaan opiskelijan koko elämään. Sama pätee tietenkin myös päinvastoin – opiskelijan vapaa-ajan asiat, mahdolliset ongelmat ja mielekkäät jutut heijastuvat myös koulun sisälle opintosuorituksia parantavalla tai heikentävällä tavalla.

Pajalla opiskelevista nuorista 60 prosenttia sanoo koulun ulkopuolisten tärkeiden ja miettimistä vaativien asioiden vaikuttavan opiskeluunsa erittäin tai melko paljon. Yksityisasiat näyttävät vaikuttavan hieman enemmän tyttöjen opiskeluun. Runsaalla puolella (54%) on jokin mielenkiintoinen harrastus. Tärkeä ihmissuhde on niin ikään runsaalla puolella (53%). Ihmissuhteissa tulee esiin tyttöjen ja poikien erot – tytöistä lähes kaikilla on tärkeä ihmissuhde, mutta pojista vain 42 prosentilla. Opiskelua haittaavia sairauksia on 12 prosentilla vastanneista. Tyttöillä hieman useammin kuin pojilla (liitetaulukot 1-4).

Opiskeluasenteiden muuttuminen projektin kuluessa

Taulukko 3 kuvastaa opiskeluasenteiden muuttumista projektin kuluessa. Pajaprojektia aloittaessaan noin puolet opiskelijoista suhtautui varauksella projektiin (epäilevä, välinpitämätön tai utelias). Syksyllä 1999 varautuneiden osuus oli pudonnut 30 prosenttiin, eli varauksetta myönteisesti suhtautuvien (innostunut tai päättäväinen) osuus oli noussut lähes 70 prosenttiin. Tarkemmin katsottuna selviää, että innostuneiden, epäilevien ja välinpitämättömien osuus on pysynyt suurin piirtein ennallaan. Sen sijaan uteliaiden osuus on vähentynyt ja päättäväisten osuus noussut projektin kuluessa.

Vaikuttaa siis siltä, että alkuvaiheen uteliaisuus on kääntynyt päättäväisyydeksi. Kuitenkin noin neljäsosa opiskelijoista oli joko epäilevä tai välinpitämätön vielä sen jälkeen kun projekti oli kestänyt vähintään puolivuotta.

Taulukko 3: Opiskeluasenteet sukupuolen mukaan eroteltuna

TUNNELMAT							
ALUSSA		innostunut	epäilevä	päätäväinen	välinpitämätön	utelias	yhteensä
tyttö	N	17	4	3	2	10	37
	%	46	11	8	5	27	100
poika	N	38	16	9	3	30	98
	%	39	16	9	3	31	100
yhteensä	N	55	20	12	5	40	135
	%	41	15	9	4	30	100

TUNNELMAT							
SYKSYLLÄ 1999		innostunut	epäilevä	päätäväinen	välinpitämätön	utelias	yhteensä
tyttö	N	15	4	12	4	2	37
	%	41	11	32	11	5	100
poika	N	38	13	28	10	7	99
	%	38	13	28	10	7	100
yhteensä	N	53	17	40	14	9	136
	%	39	13	29	10	7	100

Pajakokemukset aikaisempiin koulukokemuksiin verrattuna

Pajaprojektissa opiskelevat nuoret vertailevat tämänhetkisiä opiskelukokemuksiaan aikaisempiin koulutuskokemuksiin, joita on saatu esimerkiksi peruskoulussa tai ammatillisessa oppilaitoksessa. Taulukosta 4 näkyy, että koulun sosiaalisten suhteiden ja oman oppimiskyvyn kannalta pajan aikaiset opiskelukokemukset arvioidaan yleensä paremmaksi kuin aikaisemmat kokemukset. Kaikkein eniten näyttää muuttuneen suhde opettajiin; 78 % vastanneista arvioi suhteen opettajiin olevan paljon tai jonkin verran parempi kuin aikaisemmin. Tämä näyttää olevan tyypillistä ennen kaikkea pojille, joista lähes puolet arvioi välinsä opettajien kanssa olevan paljon parempi kuin aikaisemmin. Oman opiskeluhalukkuuden arvioi paljon tai jonkin verran paremmaksi noin kolme neljäsosaa vastanneista; tämä taas on tyypillisempää tytöillä.

Kautta linjan vaikuttaa siltä, että tytöt arvioivat poikia useammin omien opiskelukykyjensä parantuneen - opiskelumenestyksen ohella tähän kuuluvat siis oman opiskelutaidon arviointi, koulun sääntöjen huomioiminen ja opiskeluhalukkuus. Pojat korostavat enemmän parantuneita suhteita ympärillä oleviin ihmisiin - opettajiin ja oppilaskavereihin. Kaikkein vähiten näyttää muuttuneen suhde opetuksen tukihenkilöihin (koulukuraattori, opinto-ohjaaja, koulupsykologi tai terveydenhoitaja).

Taulukko 4: Opiskelukokemukset pajalla verrattuna aikaisempiin koulutuskokemuksiin (sukupuolen mukaan eroteltuna)

SUHDE OPETTAJIIN		paljon parempi	jonkin verran parempi	samanlainen	huonompi	yhteensä
tyttö	N	7	15	10	5	37
	%	19	41	27	14	100
poika	N	46	40	12	3	101
	%	46	40	12	3	100
yhteensä	N	53	55	22	8	138
	%	38	40	16	6	100
SUHDE OPPILAIISIIN		paljon parempi	jonkin verran parempi	samanlainen	huonompi	yhteensä
tyttö	N	6	6	15	10	37
	%	16	16	41	27	100
poika	N	31	31	37	2	101
	%	31	31	37	2	100
yhteensä	N	37	37	52	12	138
	%	27	27	38	9	100
OMA OPISKELUTAITO		paljon parempi	jonkin verran parempi	samanlainen	huonompi	yhteensä
tyttö	N	11	10	13	3	37
	%	30	27	35	8	100
poika	N	16	44	37	4	101
	%	16	44	37	4	100
yhteensä	N	27	54	50	7	138
	%	20	39	36	5	100
SÄÄNTÖJEN HUOMIOIMINEN		paljon parempi	jonkin verran parempi	samanlainen	huonompi	yhteensä
tyttö	N	8	16	12	1	37
	%	22	43	32	3	100
poika	N	21	38	33	6	98
	%	21	39	34	6	100
yhteensä	N	29	54	45	7	135
	%	21	40	33	5	100
OPISKELU- HALUKKUUS		paljon parempi	jonkin verran parempi	samanlainen	huonompi	yhteensä
tyttö	N	15	14	6	2	37
	%	41	38	16	5	100
poika	N	29	44	20	5	98
	%	30	45	20	5	100
yhteensä	N	44	58	26	7	135
	%	33	43	19	5	100
OPISKELU- MENESTYS		paljon parempi	jonkin verran parempi	samanlainen	huonompi	yhteensä
tyttö	N	10	18	8	1	37
	%	27	49	22	3	100
poika	N	19	46	26	7	98
	%	19	47	27	7	100
yhteensä	N	29	64	34	8	135
	%	21	47	25	6	100
SUHDE TUKIHENKILÖIHIN		paljon parempi	jonkin verran parempi	samanlainen	huonompi	yhteensä
tyttö	N	10	4	20	3	37
	%	27	11	54	8	100
poika	N	14	24	56	2	96
	%	15	25	58	2	100
yhteensä	N	24	28	76	5	133
	%	18	21	57	4	100

Parantuneiden opiskelukokemusten syyt

Tytöt siis arvioivat poikia useammin oman opiskelukykynsä parantuneen. Tämän kanssa on loogista se, että tytöt arvioivat poikia useammin omassa itsessä tapahtuneen muutoksen olevan syynä parantuneisiin opiskelukokemuksiin. Vastaavasti pojat selittävät tyttöjä useammin muutoksen syynä olevan opettajien erilaisuuden pajaprojektissa (Taulukko 5). Kaikkein vaikuttavin tekijä on kuitenkin opetusmenetelmät; noin kaksi kolmasosaa vastanneista arvioi uusien opetusmenetelmien olevan syynä parantuneisiin opiskelukokemuksiin.

Taulukko 5: Parantuneiden opiskelukokemusten syyt^{vi} (sukupuolen mukaan eroteltuna)

MUUTOKSEN SYY		muutos itsessä	opettajat erilaisia	tukihenkilöt erilaisia	oppilaskaverit erilaisia	opetusmenetelmät erilaisia	muu syy
tyttö	N	16	8	0	4	20	1
	%	64	32	0	16	80	4
poika	N	26	36	4	18	52	3
	%	31	43	5	22	63	4
yhteensä	N	42	44	4	22	72	4
	%	39	41	4	20	67	4

Opiskelijoihin kohdistetut vaatimukset

Pajaprojektit ovat tarkoitettuja niille opiskelijoille, jotka eivät 'istu' tavalliseen ammatilliseen koulutukseen. Koulutuksellisen epäonnistumisen yhtenä syynä on puolestaan usein pidetty opetuksen liiallista vaativuutta. Koska pajaprojektien on tarkoitus tuottaa koulutuksellista onnistumista - vähentyneiden keskeyttämisten ja suoritettujen tutkintojen muodossa - niin voidaan olettaa, että eräänä pajan strategiana voisi olla 'riman madaltaminen'; onnistuminen varmistetaan alentamalla oppilaaseen kohdistettuja vaatimuksia. Taulukossa 6 on kuvattu opiskelijoiden kokemuksia pajaopiskeluun liittyvistä vaatimuksista. Taulukosta nähdään, että yli puolet (60%) opiskelijoista pitää sekä opintosuorituksiin että sääntöihin liittyviä vaatimuksia samanlaisina kuin aikaisemmissakin kouluissa. Niiden osuus, joiden mielestä odotukset ovat aikaisempaa vaativampia tai vähäisempiä, on suhteellisen vähäinen - tyttöjen mielipiteet hajaantuvat enemmän kuin poikien.

Taulukko 6: Opintosuorituksiin ja sääntöihin liittyvät odotukset (sukupuolen mukaan eroteltuna)

OPINTOSUORITUKSIIN LIITTYVÄT ODOTUKSET		aikaisempaa vaativampia	samanlaisia kuin aikaisemmin	aikaisempaa vähäisempiä	yhteensä
tyttö	N	7	17	11	35
	%	20	49	31	100
poika	N	22	63	13	98
	%	22	64	13	100
yhteensä	N	29	80	24	133
	%	22	60	18	100
SAÄNTÖIHIN JA KURINPITOON LIITTYVÄT ODOTUKSET		aikaisempaa vaativampia	samanlaisia kuin aikaisemmin	aikaisempaa vähäisempiä	yhteensä
tyttö	N	7	20	9	37
	%	19	54	24	100
poika	N	16	59	20	95
	%	17	62	21	100
yhteensä	N	23	79	29	132
	%	17	60	22	100

Teoriaopetuksen ja työkeskeisen oppimisen vaatimuksista kysyttiin myös erikseen. Teoriaopiskelun vaatimuksia piti sopivina 41 prosenttia vastanneista. 18 prosenttia arvioi pystyvänsä vaativampaankin opiskeluun ja 13 prosenttia piti asioita liian vaativina. Joka kymmenes nuori vastasi, että pajaopiskeluun ei kuulu lukemista. Vaikuttaa siltä, että pojat kokevat tyttöjä useammin teoriavaatimukset suhteellisen kevyiksi (liitetaulukko 5). Työtehtäviin liittyviä vaatimuksia ei juuri kukaan pitänyt liian suurina. 22 prosenttia ilmoitti pystyvänsä tekemään vaikeampiakin työtehtäviä (liitetaulukko 6).

Sääntöihin ja kurinpitoon liittyviä vaatimuksia pitää sopivina 81 prosenttia pajalla opiskelevista nuorista. Noin joka kymmenes pitää sääntöjä tarpeettoman tiukkoina ja 7 prosenttia arvioi, että säännöt voisivat olla tiukemmatkin (liitetaulukko 7)

Uusien asioiden oppiminen

Pajaprojektien avulla pyritään tuottamaan oppimisen ja osaamisen kokemuksia niille nuorille, jotka eivät syystä tai toisesta pärjää perinteisessä ammatillisessa opetuksessa. Oppimisedellytyksiä kysyttiin kyselylomakkeessa siten, että nuoria pyydettiin arvioimaan tuntevatko he oppivansa uusia asioita ja onko heillä kiinnostusta ja pitkäjänteisyyttä keskittyä opetettavaan asiaan.

Niiden osuus, jotka arvioivat oppivansa uusia asioita 'usein' oli 68 prosenttia. Noin joka kymmenes ilmoitti oppivansa uusia asioita 'aina'. Melko harvoin tai ei juuri koskaan oppivien osuus oli noin kuudennes (liitetaulukko 8). 63 prosenttia vastanneista ilmoitti, että heillä on usein kiinnostusta ja pitkäjänteisyyttä keskittyä opetettavaan asiaan. Tytöistä ei kenelläkään ollut aina kiinnostusta, mutta pojista oli joka viidennellä (liitetaulukko 9). Omasta

opiskelualastaan kiinnostuneiden osuus oli 84 prosenttia. Tässä ei ollut mainittavaa eroa sukupuolten välillä. (liitetaulukko 10)

Kenen kanssa opiskelijat keskustelevat?

Eräänä pajaopiskeluun olennaisesti kuuluvana asiana voidaan pitää keskusteluja. Keskusteluilla pyritään selvittämään opiskelijan ammatillisen kiinnostuksen vaiheita ja esimerkiksi mahdollisia koulun ulkopuoliseen elämään liittyviä ongelmia. Se, kenen kanssa opiskelija keskustelee, mittaa osaltaan projektien toimintakäytäntöjä. Toisaalta keskusteluihin osallistuminen mittaa myös opiskelijoiden luottamusta pajaprojektin henkilökuntaan sekä nuoren sosiaalisten verkostojen laajuutta. Taulukossa 7 on kuvattu sitä, kenen kanssa nuoret keskustelevat ongelmistaan, opiskelujen keskeyttämisaikeistaan sekä ammatinvalinnan ongelmistaan.^{vii}

Taulukosta nähdään ensinnäkin se, että ongelmista keskustellaan enimmäkseen omien vanhempien tai ystävien kanssa – 66 % vastanneista keskustelee pelkästään läheisten kanssa. Laaja verkosto (tarkoittaa tilannetta, jossa nuori keskustelee sekä läheisten että koulun henkilökunnan kanssa) on noin viidenneksellä vastanneista. Tältä pohjalta voidaan siis sanoa, että nuorten lähipiiri –vanhemmat, sisaret tai veljet, kaverit tai ystävät – ovat hyvin tärkeässä roolissa. 84 prosenttia vastanneista keskustelee ongelmistaan läheisten kanssa ja tytöistä käytännössä kaikki (97%). Pojille on hieman tyypillisempää se, että ongelmista ei keskustella kenenkään kanssa tai sitten keskustellaan vain 'viranomaisen' kanssa.

Jos nuori olisi aikeissa keskeyttää opinnot niin tavallisin keskustelukumppani olisi pajaopettaja; kolmannes vastaajista keskustelisi pelkästään hänen kanssaan. Keskustelutavat eriytyvät kuitenkin sukupuolen mukaan. Pojista puolet keskustelisi joko pelkästään pajaopettajan kanssa tai sitten ei puhuisi kenellekään. Tytöt turvautuisivat jälleen laajempaan verkostoon; noin puolet keskustelisi keskeyttämisaikeistaan sekä omien läheistensä että jonkin viranomaisen kanssa.

Myös ammatinvalintaongelmissa pajaopettaja olisi kaikkein suosituin keskustelukumppani. Pelkästään omien läheisten tai laajan verkoston kanssa keskustelisi vajaa neljännes vastanneista –tässä tilanteessa pojat keskustelisivat laajan verkoston kanssa yhtä usein kuin tytöt. Laajaan verkostoon turvautuminen saattaa kuvata tilannetta, jossa nuori haluaa mahdollisimman paljon tukea oman valintansa tekemiseen. Tältä pohjalta voidaan olettaa, että opintojen keskeyttäminen on tytöille iso ja vaikeasti ratkaistava asia. Pojilla laajaan verkostoon turvaudutaan suunnilleen yhtä usein oli keskustelutilanne mikä tahansa.

Taulukko 7: Opiskelijoiden keskustelukumppanit erilaisissa tilanteissa^{viii} (sukupuolen mukaan eroteltuna)

KENEN KANSSA OPISKELIJA KESKUSTELISI ONGELMISTAAN							
		paja- opettajan	koulun verkoston	läheisten	laajan verkoston	ei kenenkään	yhteensä
tyttö	N	1	0	27	7	0	35
	%	3	0	77	20	0	100
poika	N	6	4	60	16	10	96
	%	6	4	63	17	10	100
kaikki	N	7	4	87	23	10	131
	%	5	3	66	18	8	100
KENEN KANSSA OPISKELIJA KESKUSTELISI, JOS AIKOISI KESKEYTTÄÄ OPINNOT							
		paja- opettajan	koulun verkoston	läheisten	laajan verkoston	ei kenenkään	yhteensä
tyttö	N	4	5	10	17	1	37
	%	11	14	27	46	3	100
poika	N	39	8	17	22	9	95
	%	41	8	18	23	9	100
kaikki	N	43	13	27	39	10	132
	%	33	10	20	30	8	100
KENEN KANSSA OPISKELIJA KESKUSTELISI, JOS OLISI AMMATINVALINNAN ONGELMIA							
		paja- opettajan	koulun verkoston	läheisten	laajan verkoston	ei kenenkään	yhteensä
tyttö	N	8	6	12	8	1	35
	%	23	17	34	23	3	100
poika	N	34	12	19	22	11	98
	%	35	12	19	22	11	100
kaikki	N	42	18	31	30	12	133
	%	32	14	23	23	9	100

Opiskelijoiden tyytyväisyys pajaprojektiin

Opiskelukokemukset pajalla arvioidaan siis hyvin yleisesti paremmiksi kuin opiskelukokemukset aikaisemmissa kouluissa. Kyselylomakkeessa opiskelijoita pyydettiin antamaan arvosana 4-10 erilaisille pajaopiskeluun kuuluville asioille. Taulukossa 8 on kuvattu noiden arvosanojen keskiarvoa. Taulukosta nähdään, että kokonaisarvosanaksi nuoret antavat 8,1. Kaikkein tyytyväisimpiä nuoret näyttävät olevan opettajiin (8,4) ja vähiten tyytyväisiä omaan opiskelumotivaatioonsa ja opetuksen tukihenkilöihin (7,4). Pojat näyttävät olevan tyttöjä tyytymättömpiä opetuksen tukihenkilöihin.

Taulukko 8: Pajaopiskelulle annettujen arvosanojen keskiarvot (sukupuolen mukaan eroteltuna)

ERI TEKIJÖILLE ANNETTujen ARVOSANOJEN KESKIARVOT								
	opetta- jille	opiske- ljoille	opiskelu- taidolle	koulun säännöille	opiskelumo- tivaatiolle	opiskelume- nestykselle	tukihen- kilöille	kokonais- arvosana
tytöt	8,3	7,7	7,5	7,9	7,8	7,5	7,9	8,2
pojat	8,5	8,0	7,6	7,3	7,3	7,2	7,2	8,1
kaikki	8,4	7,9	7,6	7,5	7,4	7,3	7,4	8,1

Taulukossa 9 on kuvattu pajalla opiskelevien yleistä tyytyväisyyttä. Taulukosta nähdään, että tyytyväisten osuus on huomattavan runsas; 86 prosenttia vastanneista arvioi olevansa erittäin tai melko tyytyväisiä. Pojat näyttävät olevan hieman tyytyväisempiä kuin tytöt.

Taulukko 9: Tyytyväisyys pajalla opiskeluun (sukupuolen mukaan eroteltuna)

TYTYTYVÄISYYS		erittäin	melko	melko	erittäin	ei osaa	yhteensä
PAJAOPISKELUUN		tyytyväinen	tyytyväinen	tyytymätön	tyytymätön	sanoa	
tyttö	N	11	17	6	0	3	37
	%	30	46	16	0	8	100
poika	N	39	51	4	1	5	100
	%	39	51	4	1	5	100
yhteensä	N	50	68	10	1	8	137
	%	36	50	7	1	6	100

Tyytyväisyys pajaopiskeluun voi johtua monista asioista. Taustalla voi olla tilanne, jossa nuori on löytänyt itselleen mielekkään opiskelualan ja monien pettymysten jälkeen viihtyy koulussa sekä pyrkii suorittamaan myös tutkinnon. Tämänkaltaisesta prosessista kumpuava tyytyväisyys on pajaprojektin periaatteiden mukaista. Toisaalta tyytyväisyys voi johtua myös siitä, että opiskelija vain yksinkertaisesti viihtyy koulussa, ilman että opiskelusta varsinaisesti olisi mitään hyötyä. Tyytyväisyyden problematiikkaa voidaan lähteä tarkastelemaan 'vaikuttavuuden' käsitteen kautta; opiskelijoilta kysyttiin pajaopiskelun vaikutuksia omaan elämäntilanteeseen, itsetuntoon, työnsaantimahdollisuuksiin ja ammattikiinnostuksen löytymiseen.

Taulukossa 10 on kuvattu pajaopiskelun vaikutuksia edellä mainittuihin asioihin. Taulukosta nähdään, että pajaopiskelu on vaikuttanut myönteisesti kaikkiin kysytyihin asioihin. Niiden osuus, jotka sanovat pajaopiskelun vaikuttaneen erittäin tai melko myönteisesti elämäntilanteeseen, itsetuntoon ja ammattikiinnostuksen löytymiseen vaihtelee 71-74 prosentin välillä. Pojat

kokevat pajaopiskelun vaikutukset kautta linjan hieman suuremmiksi kuin tytöt.

Taulukko 10: Pajaopiskelun vaikutukset (sukupuolen mukaan eroteltuna)

MITEN PAJAOPISKELU ON VAIKUTTANUT SEURAAVIIN ASIOIHIN:						
ELÄMÄNTILANTEeseen		erittäin myönteisesti	melko myönteisesti	ei mitenkään	kielteisesti	yhteensä
tyttö	N	7	19	11	0	37
	%	19	51	30	0	100
poika	N	25	47	26	1	99
	%	25	47	26	1	100
yhteensä	N	32	66	37	1	136
	%	24	49	27	1	100
ITSETUNTOON		erittäin myönteisesti	melko myönteisesti	ei mitenkään	kielteisesti	yhteensä
tyttö	N	6	18	12	1	37
	%	16	49	32	3	100
poika	N	14	58	26	0	98
	%	14	59	27	0	100
yhteensä	N	20	76	38	1	135
	%	15	56	28	1	100
TYÖNSAANTI-MAHDOLLISUUKSIIN		erittäin myönteisesti	melko myönteisesti	ei mitenkään	kielteisesti	yhteensä
tyttö	N	2	18	15	1	36
	%	6	50	42	3	100
poika	N	16	51	30	1	98
	%	16	52	31	1	100
yhteensä	N	18	69	45	2	134
	%	13	51	34	1	100
AMMATTIKIINNOSTUKSEN LÖYTÄMISEEN		erittäin myönteisesti	melko myönteisesti	ei mitenkään	kielteisesti	yhteensä
tyttö	N	7	18	11	0	36
	%	19	50	31	0	100
poika	N	22	50	23	1	96
	%	23	52	24	1	100
yhteensä	N	29	68	34	1	132
	%	22	52	26	1	100

Opiskelijoiden jatkosuunnitelmat

Kyselylomakkeessa kysyttiin myös opiskelijoiden halukkuutta jatkaa pajalla, siirtyä muuhun opiskeluun tai keskeyttää opinnot. Suurin osa vastanneista halusi jatkaa pajalla (73%). Muuhun opiskeluun halusi siirtyä 5 prosenttia vastanneista ja 14 prosenttia oli miettinyt opintojen keskeyttämistä.

Taulukossa 11 on kuvattu näiden eri tulevaisuuden suunnitelmien taustatekijöitä. Pajalla jatkamisen suurin yksittäinen syy on se, että pajalla saa opiskella omaan tahtiin. Puolet vastanneista (tytöistä melkein kaikki) on maininnut tämän yhtenä pajalla jatkamisen syynä. Opettajien mukavuus ja opiskelualan kiinnostavuus on yhtenä syynä runsaan kolmanneksen vastauksissa.^{ix}

Muuhun opiskeluun siirtymisen ja keskeyttämisaikeiden selvittäminen on vaikeaa, koska näitä opiskelijoita on suhteellisen vähän. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että pajaopiskelun erilaiset leimaavat tekijät vaikuttavat ainakin jossain määrin opiskelijoiden haluun siirtyä muuhun opetukseen. Suhteellisen moni kärsii pajaopiskelijoiden 'ongelmaisesta maineesta' tai on 'ärsyntynyt erilaisiin auttajiin ympärillään'. Keskeyttämisaikeiden taustalla on yksiselitteisesti yleinen viihtymättömyys ja pojilla jossain määrin myös välineelliset syyt (saa enemmän rahaa työttömänä tai kaverikaan ei ole koulussa).

Taulukko 11: Opiskelijoiden jatkosuunnitelmat^x (sukupuolen mukaan eroteltuna)

MIKSI JATKAA PAJALLA		opettajat mukavia	ala kiinnostaa	enemmän tekemistä	saa opiskella omaan tahtiin	kaveri pajalla	virheet sallitaan	haluaa tutkinnon
tyttö	N	8	6	2	18	1	6	9
	%	38	27	10	82	5	27	43
poika	N	26	30	20	31	4	6	18
	%	33	38	26	40	5	8	23
yhteensä	N	34	36	22	49	5	12	27
	%	34	36	22	49	5	12	27
MIKSI SIIRTYY MUUHUN OPISKELUUN		ei voi suorittaa tutkintoa	ongelmaisten maine	ei viihtynyt	ärsyntynyt auttajiin	vanhemmat haluavat	kaveri ei pajalla	
tyttö	N	0	4	1	4	0	0	
	%	0	36	9	36	0	0	
poika	N	5	3	1	8	1	2	
	%	31	19	7	53	7	13	
yhteensä	N	5	7	2	12	1	2	
	%	19	26	8	46	4	7	
MIKSI ON MIETTINYT KESKEYTTÄMISTÄ		ala ei kiinnostaa	tutkinnosta ei hyötyä	pitkä koulu-matka	saa enemmän rahaa työttömänä	kaveri ei koulussa	ei ole viihtynyt pajalla	ärsyntynyt auttajiin
tyttö	N	3	0	0	0	0	8	0
	%	38	0	0	0	0	100	0
poika	N	3	0	1	6	2	25	1
	%	12	0	4	40	8	100	4
yhteensä	N	6	0	1	6	2	33	1
	%	18	0	3	30	6	100	3

Tässä luvussa tulokset on esitetty sukupuolen mukaan eroteltuna. Opiskelukokemuksia tarkasteltiin myös ikäluokan mukaan eroteltuna. 61 prosenttia nuorista kuului ikäluokkaan 16-18 vuotiaat, eli yli 18-vuotiaita oli runsas kolmannes. Yli 18-vuotiaiden ryhmässä oli odotetusti enemmän ammatillisen koulutuksen keskeyttäneitä (63%) kuin 16-18 vuotiaissa (32%). Oletettavasti näissä nuorissa oli myös enemmän niitä, jotka olivat pajaprojektin alkaessa työttömänä ja tulivat rekrytoiduiksi mukaan esimerkiksi paikallisten ESR-projektien kautta. Ikäluokkien erot opiskelukokemuksissa eivät ole kovin merkittäviä. Kuitenkin yli 18-vuotiailla suhde opettajiin on muuttunut paremmaksi useammin kuin 16-18 vuotiailla. Oppimiskokemuksissa näkyy ehkä hienokseltaan se, että yli 18-vuotiaat oppivat harvemmin uusia asioita ja heillä on vaikeuksia keskittyä opetettavaan asiaan – erot ovat kuitenkin pieniä.

Opintosuorituksiin ja sääntöihin liittyviä odotuksia yli 18-vuotiaat pitävät nuorempiin verrattuna useammin vähäisempinä kuin aikaisemmissa kouluissa. Yli 18-vuotiailla yksityisasiat vaikuttavat opiskeluun enemmän kuin nuoremmilla ja heidän joukossaan on myös hieman enemmän sairauksia kuin 16-18 vuotiaiden ikäryhmässä.

4.2. Pajaprojektien käytäntöjen yhteys opiskelijoiden tyytyväisyyteen

Opiskelijoille lähetetyssä kyselylomakkeessa kysyttiin siis tyytyväisyyttä pajaprojektiin. Huomattavan monet (85%) vastasivat olevansa joko erittäin tai melko tyytyväisiä; erittäin tyytyväisiä oli 36 prosenttia ja melko tyytyväisiä 49 prosenttia. Melko tyytymättömiä oli 7 prosenttia ja vain 1 nuori kaikkiaan 139:stä vastasi olevansa erittäin tyytymätön.

Opiskelijoiden tyytyväisyys voi tietenkin johtua monesta syystä. Eräänlaisena ideaalitulanteena voidaan pitää sitä, että nuoren tyytyväisyyteen liittyy myös oppiminen ja osaaminen. Tässä tilanteessa tyytyväisyys liittyy niihin tavoitteisiin, joita pajakokeilulle on asetettu – eli uusien kvalifikaatioiden luominen ja tutkintojen suorittaminen. Toisaalta pessimistisen oletuksen mukaan tyytyväisyys voi johtua myös 'kivasta meiningistä' ja siitä, että opiskelijoilta ei loppujen lopuksi odoteta eikä vaadita niin paljoa. Tästä syystä opiskelijoiden tyytyväisyyttä on syytä kartoittaa tarkemmin.

Tyytyväisyyden syitä etsittiin logistisen regressiomallin avulla. Tätä tarkoitusta varten muodostettiin kaksiluokkainen muuttuja, jossa 'erittäin tyytyväiset' erotettiin 'melko tyytyväisistä ja tyytymättömistä'. Mallin avulla selitettiin opiskelijoiden sijoittumista erittäin tyytyväisten luokkaan.

Logistisen mallin etuna voidaan pitää sitä, että sen avulla pystytään usean muuttujan yhtäaikaiseen vakiointiin. Malleja rakennettiin siten, että malliin sijoitettiin kunkin yhtenäisen kysymysoSION muuttujat yhdellä kertaa ja katsottiin millä muuttujalla on eniten selitysvoimaa muuttujien vakioinnin jälkeen. Kaikki mallit tehtiin sukupuoli ja ikä vakioituna.

Parantuneiden opiskelukokemusten yhteys tyytyväisyyteen

Malliin laitettiin ensimmäiseksi kysymysoSIO, jossa vastaajia pyydettiin vertaamaan opiskelukokemuksia pajalla aikaisempiin koulutuskokemuksiin (onko suhde opettajiin, opiskelijoihin, opetuksen tukihenkilöihin, omaan opiskelutaitoon, sääntöjen noudattamiseen, opiskeluhalukkuuteen, opiskelumenestykseen... parempi kuin aikaisemmin). Parantuneiden kokemusten suhde tyytyväisyyteen on ilmeinen, eli tyytyväisillä opiskelijoilla on yleensä kautta linjan paremmat kokemukset opiskelusta. Toisaalta parantuneet kokemukset tahtovat kasaantua, eli parantuneeseen opiskelumenestykseen liittyy yleensä myös parantunut suhde esimerkiksi opettajiin. Muuttuja kerrallaan tarkasteltuna kaikki parantuneet kokemukset tuntuvat selittävän opiskelijan tyytyväisyyttä. Kun kokemukset vakioidaan

keskenään, muuttujien keskinäinen yhteys 'syö' yksittäisten muuttujien selityskykyä ja tilastollinen merkitsevyys katoaa.

Yksimuuttujaisessa tarkastelussa kaikkein merkittävimmin tyytyväisyyttä selittää oman opiskelutaidon paraneminen.^{xi} Koska muuttujien vakiointi poistaa tämän tilastollisen merkitsevyyden, niin voidaan olettaa, että parantuneeseen opiskelutaitoon liittyy esimerkiksi parantunut suhde opettajiin ja korkeampi opiskelumotivaatio. Taulukossa 12 on kuvattu oman opiskelutaidon muuttumisen ja tyytyväisyyden yhteyttä yksinkertaisen ristiintaulukoinnin avulla.

Taulukko 12. Oman opiskelutaidon muuttumisen yhteys tyytyväisyyteen

OPISKELUTAIDON YHTEYS TYYTYVÄISYYTEEN					
Opiskelutaito nyt verrattuna aikaisempiin koulukokemuksiin:		erittäin tyytyväinen	melko tyytyväinen	tyytymätön	yhteensä
paljon parempi	N	18	8	0	26
	%	69	31	0	100
jonkin verran parempi	N	21	31	1	53
	%	40	58	2	100
samanlainen tai huonompi	N	11	29	10	50
	%	22	58	20	100
yhteensä	N	50	68	11	129
	%	39	53	9	100

Opetuksen yhteys tyytyväisyyteen

Opiskelun järjestämistapoihin ja opiskeluun liittyviin vaatimuksiin kuuluivat sellaiset kysymykset, joilla mitattiin opiskelijoiden kykyä oppia uusia asioita, heidän kiinnostustaan ja pitkäjänteisyyttään keskittyä opetettavaan asiaan sekä opetuksen ja sääntöjen vaativuutta. Kun nämä asiat vakioitiin keskenään, niin parhaiten tyytyväisyyttä selitti se, että opiskelijalla oli omasta mielestään pitkäjänteisyyttä ja kiinnostusta keskittyä opetettavaan asiaan – aina tai usein (Taulukko13).^{xii}

Taulukko 13. Pitkäjänteisyys ja kiinnostus keskittyä opetettavaan asiaan ja tyytyväisyys pajaprojektiin

PITKÄJÄNTEISYYDEN YHTEYS TYYTYVÄISYYTEEN					
Kiinnostusta keskittyä opetettavaan asiaan:		erittäin tyytyväinen	melko tyytyväinen	melko tyytymätön	yhteensä
aina	N	14	6	0	20
	%	70	30	0	100
usein	N	33	43	5	81
	%	41	53	6	100
harvoin tai ei koskaan	N	2	17	5	24
	%	8	71	21	100
yhteensä	N	49	66	10	125
	%	39	53	8	100

Opetuksen tukipalveluiden yhteys tyytyväisyyteen

Opetuksen tukipalveluihin kuuluivat ammatinvalinnanohjaukseen osallistuminen, oppilas-tutor, internetin käyttäminen, henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, yhteiset vapaa-ajan viettotilanteet, vanhempien ja pajaopettajan tapaaminen ja säännölliset keskustelut opetuksen tukihenkilöiden kanssa. Kun nämä tukipalvelut vakioitiin keskenään, niin yksikään ei ollut tilastollisesti merkittävä. Parhaiten tyytyväisyyttä selitti kuitenkin se, että opiskelijan vanhemmat ja pajaopettaja olivat tavanneet. Vanhempien ja pajaopettajan tapaaminen muuttui tilastollisesti lähes merkitseväksi yksimuuttujaisessa tarkastelussa (Taulukko 14).^{xiii}

Taulukko 14. Vanhempien osallistuminen ja tyytyväisyys pajaprojektiin

Ovatko vanhemmat- ja pajaopettaja tavanneet?		Tyytyväisyys pajaopiskeluun:			
		erittäin tyytyväinen	melko tyytyväinen	tyytymätön	yhteensä
ovat	N	16	14	1	31
	%	52	45	3	100
eivät	N	32	45	9	86
	%	37	52	10	100
ei osaa sanoa	N	2	8	1	11
	%	18	73	9	100
yhteensä	N	50	67	11	128
	%	39	52	9	100

Pajaopiskelun vaikuttavuuden yhteys tyytyväisyyteen

Pajaopiskelun vaikuttavuudessa erotettiin opiskelun vaikutus koko elämäntilanteeseen, itsetuntoon, työnsaantimahdollisuuksiin ja ammatillisen kiinnostuksen syntymiseen. Vaikutukset olivat kautta linjan suhteellisen myönteisiä. Kun vaikutukset vakioitiin keskenään, niin tilastollisesti merkittäväällä tavalla tyytyväisyyttä selittivät pajaopiskelun myönteinen vaikutus työnsaantimahdollisuuksiin sekä pajaopiskelun itsetuntoa lisäävä vaikutus(Taulukko 15).^{xiv}

Taulukko 15. Pajaopiskelun vaikuttavuuden yhteys tyytyväisyyteen

PAJAOPISKELU ON VAIKUTTANUT...		TYTYTVÄISYYS PAJAOPISKELUUN:			
...ELÄMÄN- TILANTEESEEN:		erittäin tyytyväinen	melko tyytyväinen	tyytymätön	yhteensä
erittäin myönteisesti	N	20	10	1	31
	%	65	32	3	100
melko myönteisesti	N	26	36	1	63
	%	41	57	2	100
ei mitenkään	N	4	20	9	33
	%	12	61	27	100
kielteisesti	N	0	1	0	1
	%	0	100	0	100
yhteensä	N	50	67	11	128
	%	39	52	9	100
... ITSETUNTOON:		erittäin tyytyväinen	melko tyytyväinen	tyytymätön	yhteensä
erittäin myönteisesti	N	14	5	0	19
	%	74	26	0	100
melko myönteisesti	N	32	39	2	73
	%	44	53	3	100
ei mitenkään	N	3	23	9	35
	%	9	66	26	100
kielteisesti	N	0	0	0	0
	%	0	0	0	0
yhteensä	N	49	67	11	127
	%	39	53	9	100
...TYÖNSAANTI- MAHDOLLISUUKSIIN:		erittäin tyytyväinen	melko tyytyväinen	tyytymätön	yhteensä
erittäin myönteisesti	N	13	4	0	17
	%	76	24	0	100
melko myönteisesti	N	31	34	2	67
	%	46	51	3	100
ei mitenkään	N	5	27	9	41
	%	12	66	22	100
kielteisesti	N	0	1	0	1
	%	0	100	0	100
yhteensä	N	49	66	11	126
	%	39	52	9	100
...AMMATTIKIINNOSTUK- SEN LÖYTYMISEEN:		erittäin tyytyväinen	melko tyytyväinen	tyytymätön	yhteensä
erittäin myönteisesti	N	20	7	2	29
	%	69	24	7	100
melko myönteisesti	N	21	41	3	65
	%	32	63	5	100
ei mitenkään	N	5	18	6	29
	%	17	62	21	100
kielteisesti	N	0	1	0	1
	%	0	100	0	100
yhteensä	N	46	67	11	124
	%	37	54	9	100

Opiskelijoiden vastauksiin yhdistettiin pajaohjaajilta kerätyt tiedot projektien erilaisista käytännöistä. Koska muutamalta projektilta ei saatu vastauksia, niin tapausten lukumäärien vähäisyyden vuoksi ei pystytty tekemään kovin merkittäviä yleistyksiä. Projektikäytäntöjen ristiintaulukoiminen opiskelijoiden tyytyväisyyskokemusten kanssa tuottaa kuitenkin muutamia yllättäviä tuloksia. Esimerkiksi jos pajanvetäjät ovat tulkinneet koulun vanhan toimintakulttuurin olevan haittana projektin toteuttamiselle, niin opiskelijat ovat keskimääräistä tyytyväisempiä (Taulukko 16). Niinikään tilakeskeinen projekti, jossa pajalla

on oma luokkatila ja kiinteästi yhdessä oleva ryhmä näyttäisi lisäävän tyytyväisyyttä (liitetaulukko 11) .

Vastausten tulkinnassa on oltava varovainen aineiston pienuuden vuoksi, mutta tulokset voidaan varovasti tulkita sillä tavalla, että pajan yhtenäisyys ja tiivis yhteisöllisyys näyttäisi lisäävän opiskelijoiden tyytyväisyyttä. Tämän takia esimerkiksi koulun vanhan toimintakulttuurin vastahankaisuus voi lisätä eräänlaista 'me-henkeä' pajalla olevien keskuudessa. Toisaalta kysymys saattaa mitata pajanvetäjän omaa asennetta ja innostuneisuutta; jos pajanvetäjä on sitoutunut projektiin, niin odotukset oppilaitoksen muita opettajia kohtaan ovat suuret ja sitä myöten toimintakulttuuri koetaan herkästi esteeksi. Pajanvetäjän innostuneisuus lisää puolestaan pajaopiskelijoiden tyytyväisyyttä.

Taulukko 16. Ohjaajien tulkinnat koulun toimintakulttuurista ja opiskelijoiden tyytyväisyys projektiin

Koulun vanhan toimintakulttuurin vaikutus projektiin toteuttamiseen:		Opiskelijoiden tyytyväisyys pajaopiskeluun:			
		erittäin tyytyväinen	melko tyytyväinen	tyytymätön	yhteensä
suuri este tai jonkin verran haittaa	N	28	24	5	57
	%	49	42	9	100
ei merkitystä tai tukenut	N	15	36	5	56
	%	27	64	9	100
yhteensä	N	43	60	10	113
	%	38	53	9	100

4.3. Yhteenvedo

Pajaopiskeluun tulemisen tärkein yksittäinen syy on heikko opiskelumenestys aikaisemmalla luokalla. Merkilläpantavaa on se, että noin kuudennes opiskelijoista tulee pajalle selkiyttääkseen omaa ammatinvalintaansa. Heidän kohdallaan korostuu siis pajojen tehtävänä ammatinvalintaan ohjaavina yksikköinä.

Kun tarkastellaan pajalla opiskelevien nuorten opiskeluasenteiden muuttumista projektin kuluessa, niin monen nuoren kohdalla alkuvaiheen uteliaisuus on muuttunut päättäväisyydeksi. Kuitenkin noin neljännes oli sekä projektia aloittaessaan että syksyllä 1999 epäilevällä tai välinpitämättömällä kannalla.

Projektien kattavimpia oheispalveluita näyttävät olevan henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (HOPS) tekeminen sekä internetin käyttäminen opiskelussa. Sen sijaan oppilas –tutor toiminta on käytännössä olematonta. Suhteellisen vähäisenä voi pitää myös opiskelijoiden ja opetuksen tukihenkilöiden (esim. opinto-ohjaaja, kuraattori, terveydenhoitaja) säännöllisiä keskusteluja –vain joka kuudes opiskelija sanoo keskustelevänsä säännöllisesti jonkun tukihenkilön kanssa.

Koulun ulkopuoliset tärkeät ja miettimistä vaativat asiat haittaavat runsaalla puolella nuorista opiskelua ainakin jossain määrin. Noin puolella on jokin mielenkiintoinen harrastus sekä tärkeä ihmissuhde. Tytöillä on ihmissuhteita huomattavasti yleisemmin kuin pojilla. Vain joka kymmenes opiskelija kärsii opiskelua haittaavasta sairaudesta.

Kun nuoria pyydettiin vertaamaan pajaprojektin aikaisia opiskelukokemuksiaan aikaisempiin koulukokemuksiin, niin kokemukset olivat kautta linjan parempia. Suhteet opettajiin ja opiskelukavereihin sekä omaan oppimiskykyyn tai motivaatioon olivat parempia kuin aikaisemmin. Varsinkin suhde opettajiin oli muuttunut selvästi paremmaksi. Tärkeimpänä yksittäisenä syynä muutoksiin oli opetusmenetelmien erilaisuus pajaprojektissa.

Noin puolet nuorista pitää opiskelusuorituksia ja sääntöjä koskevia odotuksia suunnilleen samanlaisina kuin aikaisemmissa kouluissa. Teoriaopiskelun vaatimuksia pitää noin runsas kymmenesosa liian vaativina, työsuoritusten vaatimuksia ei juuri kukaan. Toisaalta joidenkin projektien nuoret mainitsivat, että opiskeluun ei kuulu lainkaan teoriaopiskelua. Varovaisesti tulkiten vaikuttaa siltä, että teoriavaatimuksista joustetaan ennen kaikkea poikien kohdalla.

Valtaosa nuorista – eli noin kahdeksan kymmenestä – oppii pajaopiskelussa uusia asioita aina tai usein. Vastaavalla määrällä on myös kiinnostusta ja pitkäjänteisyyttä keskittyä opetettavaan asiaan. Kun vielä opiskelualastaan kiinnostuneiden osuus on suunnilleen sama, niin pajaprojekteissa vaikuttaa olevan noin viidennes sellaisia opiskelijoita, joiden kohdalla opetus ei mene perille tai opettavat asiat eivät juurikaan kiinnosta.

Opiskelijat vaikuttavat olevan tyytyväisiä pajaopiskeluun. 86 prosenttia kyselylomakkeeseen vastanneista mainitsi olevansa melko tai erittäin tyytyväinen projektiin. Myös pajaopiskelun vaikutukset koko elämäntilanteeseen, itsetuntoon, työnsaantimahdollisuuksiin tai ammattikiinnostuksen syntymiseen olivat myönteisiä noin kahdella kolmasosalla vastanneista. Pajaopiskelussa jatkamisen tärkeimpinä syinä mainittiin opiskelumenetelmät – tarkemmin sanottuna se, että pajalla saa opiskella omaan tahtiin. Koska tyytymättömien osuus on niin pieni, kovin vahvoja tulkintoja tyytymättömyyden syistä ei voi tehdä. Varovaisesti voidaan olettaa, että erilaiset pajaopiskelun 'leimaavat' tekijät koetaan negatiivisina asioina.

Sukupuolten välisissä vertailuissa on syytä olla varovainen, koska valtaosa kyselylomaketutkimukseen osallistuneista oli poikia. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että pojat korostavat hieman tyttöjä useammin pajaopettajan merkitystä 'yksittäisenä' luottohenkilönä. Pojilla on harvemmin tärkeitä ihmissuhteita ja vähemmän laaja keskustelukumppanien verkosto erilaisissa ongelmatilanteissa.

Kaiken kaikkiaan voidaan siis sanoa, että ainakin kyselylomakkeeseen vastanneet opiskelijat viihtyvät projekteissa suhteellisen hyvin. Projektit näyttävät myös tuottavan hyviä oppimiskokemuksia ja herättävät ammatillista

kiinnostusta. Koulutuksellinen onnistuminen ei pajaprojektissa ole kuitenkaan muusta elämäntilanteesta tai sosiaalisesta taustasta riippumaton asia. Seuraavat taulukot 17-18 havainnollistavat sitä, että uusien asioiden oppiminen projektissa liittyy nuoren koko elämäntilanteeseen ja myös vanhempien koulutusasenteisiin.

Taulukko 17. Pajaopiskelun vaikutus elämäntilanteeseen ja uusien asioiden oppiminen

Pajaopiskelun vaikutus vaikutus elämäntilanteeseen:		Opiskelija oppii pajalla uusia asioita:			yhteensä
		aina	usein	harvoin tai ei koskaan	
erittäin myönteinen	N	8	19	3	30
	%	27	63	10	100
melko myönteinen	N	6	50	9	65
	%	9	77	14	100
ei vaikutusta tai kielteinen	N	1	23	11	35
	%	3	66	31	100
yhteensä	N	15	92	23	130
	%	12	71	18	100

Taulukko 18. Vanhempien koulutusasenteiden yhteys uusien asioiden oppimiseen

Vanhemmat ovat korostaneet koulun tärkeyttä:		Opiskelija oppii pajalla uusia asioita:			yhteensä
		aina	usein	harvoin tai ei koskaan	
täysin samaa mieltä	N	9	49	8	66
	%	14	74	12	100
jokseenkin samaa mieltä	N	5	28	8	41
	%	12	68	20	100
eri mieltä	N	0	15	7	22
	%	0	68	32	100
yhteensä	N	14	92	23	129
	%	11	71	18	100

Jos pajaopiskelun on koettu vaikuttavan myönteisesti omaan elämäntilanteeseen, niin uusien asioiden oppiminen on todennäköisempää. Toisaalta jos pajaprojektit pystyvät opettamaan uusia asioita, niin pajan myönteiset vaikutukset ulottuvat koko elämäntilanteeseen. Taulukkoa 17 onkin syytä lukea juuri tällä tavalla; pajaopiskelussa pätevät samat kehämäiset prosessit kuin muussakin opiskelussa, sekä myönteiset että kielteiset kokemukset kasautuvat yhteen lumipallon lailla ja yhtä vaikuttavaa tekijää on vaikea löytää.

Vanhempien koulutusasenteiden yhteys uusien asioiden oppimiseen ei merkitse sitä, että asenteet 'tuottavat' parempaa oppimiskykyä. Todennäköisesti tässä näkyy aikaisempien koulutuskokemusten heijastuminen; jos opiskelija tulee koulutusmyönteisestä kodista, niin omat koulutusasenteet ovat olleet jo peruskoulussa keskimääräistä korkeammat. Tämä on luonut näille opiskelijoille sellaisen valmiuden tai motivaatorakenteen, joka edesauttaa pärjäämistä pajaprojektissa.

5. PAJAPROJEKTtien KÄYTÄNTÖJEN LAADULLISTA ARVIOINTIA – JULKISESTA EPÄONNISTUMISESTA YKSILÖLLISEEN ONNISTUMISEEN

Tässä luvussa raportoidaan haastattelujen tuloksia. Ensin esitellään kunkin projektin vastuuhenkilöiden haastattelujen tuloksia – näillä haastatteluilla pyrittiin lähinnä projektin toimintakäytäntöjen ja -filosofian tarkasteluun sekä mahdollisten hyvien ja huonojen puolien löytämiseen. Pääosassa ovat kuitenkin opiskelijat, joiden mielipiteet on tiivistetty luvussa 5.2.

5.1. Tutkimuksen kohteena olevat projektit

Riihimäki

Riihimäen ammattioppilaitoksen Kiitorata-projektista kyselylomaketutkimukseen osallistui 4 nuorta. Haastatteluihin osallistui 6 nuorta, nämä nuoret haastateltiin kahteen kertaan ja heille tehtiin myös ryhmähaastattelu. Toinen haastattelukierros oli luonteeltaan hypoteesien testaamista; tutkimuksen kuluessa esiinnousseille tulkinnoille haettiin varmistusta opiskelijoilta kysymällä.

Riihimäen projektia voi luonnehtia 'ohjaukselliseksi yksiköksi, joka sijaitsee nuorten omassa talossa'. Projektilla on nuorisotilamaiset toimintatilat vanhassa talossa ja nuorten on tästä syystä helppo tulla paikanpäälle. Projektin toimintakäytännöt taas pyrkivät olemaan ohjauksellisia ja produktiiviseen oppimiseen pyrkiviä. Pajanvetäjät järjestävät nuorille mahdollisuuden ja tilan tehdä esimerkiksi rästiin jääneitä opiskelusuorituksia. Tässä suhteessa vetäjien rooli on eräänlaisena välikätenä toimiminen; pajaopettajien ohjauksessa nuoret tekevät opintosuorituksia muille opettajille, tavoitteena on kuitenkin saattaa opiskelija mahdollisuuksien mukaan tavalliseen opetukseen. Tarvittaessa nuori voi palata projektin pariin.

Riihimäen projektissa toimintaa leimaa nuoren 'pysäyttäminen'. Opiskelijan annetaan rauhassa miettiä ja reflektoida omia ajatuksiaan ja suunnitelmiaan. Tässä kypsytelyvaiheessa pajanvetäjä pysyttelee taustalla ja usein opiskelija hämmästyty sitä, että kukaan ei vaadikaan häneltä mitään. Pajanvetäjät käyttävät toimintafilosofiastaan nimeä 'harkittu opetussuunnitelmattomuus'. Opiskelijan kanssa ei pyritä tekemään pitkää sitoutumista edellyttäviä polkuja tai suunnitelmia, sen sijaan pyritään kuuntelemaan opiskelijan omia tarpeita ja yksilöllistä aikataulua.

Harkitun opetussuunnitelmattomuuden taustalla on kuitenkin selvä tarkoitus. Voidaan sanoa, että opetus- ja ohjauksikäytännöt ovat projektissa kokonaisvaltaisia ja jatkuvia, mutta samalla paradoksaalisesti näkymättömissä. Opiskelijoille järjestetään ammatinvalinnanohjausta, elämänhallintaa tukevaa keskustelua ja oppilashuollollisia tukipalveluita ilman, että opiskelijat välttämättä edes tietävät olevansa näiden toimien kohteena. Nämä

ohjauskäytännöt eivät ole aikaan ja paikkaan sidottuja palvelurakenteita (esimerkiksi ‘keskustelu kuraattorin kanssa keskiviikkoisin klo 8-9) vaan opiskelija saa tarvitsemaansa ohjausta oman aikataulunsa mukaan (‘tule nykäisemään hihasta, kun on asiaa’).

Riihimäen projektissa oppilaitoksen vanhaa toimintakulttuuria ei ole koettu esteenä. Tämä saattaa johtua siitä, että toimintaa järjestää jo valmiiksi rakentunut projektiverkosto. Toiminnalla on siis vakiintuneet perinteet ja tästä syystä projektin toiminta on ikään kuin jo asetelmallisesti ‘ulkoapäin’ tulevan asiantuntijaverkoston toimintaa. Saattaa olla, että me-he erottelun syntyminen on todennäköisintä silloin kun projektin toimintaa ryhdytään organisoimaan oppilaitoksen sisäisin resurssein.

Salo

Salon ammatti-instituutin pajakoulussa opiskelevia nuoria oli kyselylomaketutkimuksessa 6 kappaletta. Neljä nuorta osallistui haastatteluihin ja heille tehtiin myös ryhmähaastattelu.

Salon ammattioppilaitoksessa toimivan projektin toimintakäytäntöjä voi luonnehtia henkilökeskeisiksi; pajalla ei ole yhtenäistä ryhmää eikä yhteisiä opintoja. Työpajatoiminnan ydin on pajanvetäjä, joka ohjaa, neuvoo ja suunnittelee opiskelijoille yksilöllisiä opiskelupolkuja. Projektinvetäjä pyrkii olemaan opiskelijoihin päivittäin yhteydessä ja heillä on myös varatut keskusteluajat. Aikaisemmin projektin käytännöt olivat erilaiset. Paja oli tuolloin yhtenäisempi ryhmä, jolla oli omat tilat. Tämä käytäntö ei kuitenkaan tuntunut onnistuneelta, koska opiskelijoiden tarpeet ovat yksilöllisiä. Käytäntö aiheutti myös päällekkäisyyttä, koska pajanvetäjä tapasi opiskelijoita myös kahden kesken.

Pajanvetäjän luonnehdinnan mukaan paja toimii ikään kuin non-stop periaatteella. Pajan käytännöt eivät voi perustua kovin vahvaan suunnitelmallisuuteen vaan pajanvetäjältä edellytetään nopeaa reagointikykyä ja kuhunkin tilanteeseen sopivan toimintatavan löytämistä. Tämänkaltaisen non-stop toiminta vaatii onnistuakseen toimivaa ja valmiudessa olevaa taustaverkosta.

Salossa oppilaitoksen toimintakulttuuri on ollut esteenä, mutta ajan myötä ongelmat ovat lieventyneet ja opettajien ymmärrys ja halu olla mukana yhteisessä oppilashuollossa on lisääntynyt. Oppilaitoksen opettajat ovat kokeneet pajan helpotuksena, koska heidän työtaakkansa on vähentynyt. Oppilaitoksen toimintakulttuuria on parantanut alkusyksystä 1999 järjestetty koulutustilaisuus, jossa koko oppilaitoksen henkilökunnalle valotettiin erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden huomiontarpeesta.

Lievimmillään pajan toimintakäytännöt ovat sitä, että opiskelijoilla on tietoisuus siitä, että pajalle on mahdollista päästä ongelmien esiintyessä. Ryhmähaastatteluissa pajan hyväksi puoliksi mainittiin lähinnä ammatinvalintaan liittyvät asiat. Paja on paikka, jossa saa tietoa erilaisista

mahdollisuuksista ja ennen kaikkea omaa ammattiaan voi haeskella erilaisten kokeilujen ja tutustumismahdollisuuksien kautta. Tämänkaltaiset kokeilut ja nopeat tutustumiset sopivat tietenkin pajan non-stop luonteeseen; pajalla ei niinkään sitouduta mihinkään pitkään projektiin vaan haeskellaan oikeaa toimintatapaa tapauskohtaisesti ja lyhyellä sykkeellä. Tässä suhteessa Salon projektin non stop –periaate muistuttaa Riihimäen projektin toimintafilosofiaa – eli harkittua opetussuunnitelmattomuutta.

Vammala

Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän työpajakoulukokeilussa on mukana useita oppilaitoksia: Karkun kotitalous- ja sosiaalian oppilaitos, Tyrvään käsi- ja taideteollisuusoppilaitos sekä Vammalan ammattikoulu. Vammalan projektissa mukana olevia nuoria osallistui kyselylomaketutkimukseen 5 kappaletta. Haastatteluun osallistui 3 nuorta ja heille tehtiin myös ryhmähaastattelu. Haastatellut nuoret olivat kaikki Vammalan ammattikoulusta.

Projektin vastuuhenkilöiden mukaan projektin tehtävä on kasvatuksellinen. Ammatillisen pätevyyden tuottaminen syntyy sitä kautta, että opiskelijat saadaan ensin kiinnostumaan omasta elämästään. Tällä tavalla opiskelijat saadaan kiinnittymään myös opiskeluun. Tässä kiinnittämisessä kaikkein tärkein rooli on nuoren ympärillä olevilla ihmisillä. Tutkinnon saavuttaminen on tietenkin tavoitteena, mutta tähän päästään pienin askelin; ensin on tärkeintä saada jotakin valmiiksi ja suorittaa loppuun. Tällaista loppuun suorittamisen kokemusta haetaan muun muassa internetiä hyväksi käyttämällä. Tietokoneet ovat nuorille mieleisiä ja erilaiset internetissä toteutetut projektit ja päiväkirjat tuottavat kuin huomaamatta myös osaamisen ja loppuunsaattamisen kokemuksia. Pajan vastuuhenkilön mukaan nuoret tuntuvat ensin sanovan ‘kasvata minua’ ja vasta tämän jälkeen ‘opeta minua’.

Vammalan projektiin kuuluu myös opiskelijoille järjestetty taideterapia. Opiskelijat saavat tehdä erilaisia taideproduktioita, muun muassa savitöitä. Taideterapeutin mukaan nuoret kokevat tämän toiminnan hyvin tärkeäksi.

Vammalan projektissa oppilaitoksen vanha toimintakulttuuri vaikuttaa olleen jossain määrin esteenä projektin toteuttamiselle. Oppilaitoksessa on esiintynyt me-he-erottelua, jossa projektitoiminta uhkaa muuttua erilliseksi osaksi oppilaitoksen kulttuuria. Tilanne on sikäli ongelmallinen, että ammatillisissa oppilaitoksissa esiintyy jo perinteisesti erottelua eri ammattialojen kulttuurien välillä. Eri alojen opettajat tuovat oman ammattinsa kulttuuriset perinteet ja toiminnan viitekehyksen mukanaan ja yhteentörmäysten tai vähintäänkin tulkintaerimielisyyksien vaara on olemassa. Kun oppilaitoksessa pyritään järjestämään oppilashuollollista yhteistyötä esimerkiksi metalli- ja sosiaalian opettajien välillä, on selvää, että asenteidenkin yhteensovittamista tarvitaan.

Vantaa

Vantaan ammatti- ja taideteollisuusoppilaitoksessa toimiva projekti oli seurannan kohteena olevista kaikkein laajin. Kyselylomaketutkimukseen tästä pajaprojektista vastasi 23 nuorta (lomakkeita lähetettiin kaikkiaan 50 kappaletta). Haastatteluun osallistuneita opiskelijoita oli 7.

Vantaan projektissa opiskelijat tulevat oma-aloitteisesti pajaprojektiin tai sitten opettaja ottaa yhteyttä pajanvetäjään. Opiskelijan tilanne selvitetään ja mahdollisesti otetaan yhteyttä myös opiskelijan kotiin. Tässä tutustumisvaiheessa perehdytään opiskelijan taustoihin ja opiskelijat ovat myös yleensä halukkaita ottamaan apua vastaan.

Vantaalla on koettu jossain määrin ongelmalliseksi se, että oppilaitoksen opettajat ‘uhkailevat’ ja ‘pelottelevat’ huonosti käyttäytyviä opiskelijoita pajalla. Pajasta on vaarassa tulla eräänlainen kaatopaikka, jonne opettajat haluavat siirtää omaa opetustaan haittaavat opiskelijat. Tästä saattaa seurata sellaisia ongelmia, että opettajat haluavat siirtää pajalle myös sellaisia opiskelijoita, jotka eivät pajaopiskeluun oikeastaan kuuluisi.

Vantaan pajaprojekti on jakaantunut viiteen pajaan. Jokaisella pajalla on oma vetäjä ja pajoilla on myös selkeästi omat tilat käytössä. Tästä saattaa johtua se, että haastattelujen perusteella Vantaan pajaprojektissa sekä opiskelijoiden ‘leimaaminen’ että pajaprojektissa mukana olevien ryhmähenki ovat keskimääräistä voimakkaammin esillä. Oppilaitoksen vanhan toimintakulttuurin on koettu olevan esteenä. Vastustus pajatoimintaa kohtaan on kuitenkin selvästi alakeskeistä, varsinkin miehiset alat, kuten auto- ja kuljetus, metalli ja LVI -alan opettajat ovat koulun sisäisen yhteistyön kannalta ongelmallisia. Vantaan nuoret mainitsevat kokevansa leimaantumista myös toisten opiskelijoiden taholta. Leimaamisen vastapainona pajaopiskelijoiden keskuudessa on hyvä ryhmähenki; pajaopiskelijat viihtyvät omissa oloissaan ja ovat tiiviisti yhdessä. Pajalaiset viettävät myös vapaa-aikaansa usein yhdessä.

Pajalla korostuu ryhmän merkitys ja tämä tulee esiin myös pajanvetäjän kertomissa hyvissä ja huonoissa pajapoluissa. Hyvässä polussa oli kysymys tilanteesta, jossa ryhmän ihmissuhdetekijät ja ryhmänvetäjän huolenpito (muun muassa soittelu perään poissaolotilanteissa) saattelivat aikaisemmin ongelmaisen opiskelijan kohti tavoitteellista opiskelua ja tutkintoa. Yhteisön tiiviyyden merkitys näkyy myös kielteisessä merkityksessä; ryhmän ulkopuolelle jääneet opiskelijat kokevat syrjäytymistä myös pajaryhmästä. Niinpä huonossa polussa olikin kysymys tilanteesta, jossa opiskelija irtaantui pajaryhmästä ja hakeutui koulun ulkopuolisen porukan yhteyteen.

Myös Vantaan pajalla opiskelijoille tehdään henkilökohtainen opetussuunnitelma. Pajan vetäjä näkee kuitenkin ongelmaksi sen, että opiskelijat eivät sitoudu omaan tekemiseensä vaan kyselevät opettajalta

neuvoja ja odottavat opettajan tekävän kaiken valmiiksi. Sama sitoutumisen ja vastuuntunnon puute näkyy myös silloin kun koulussa opeteltujen asioiden kanssa ‘mennään’ työelämään’ - tyyppillisesti tilanne, jossa töiden tekemistä on harjoiteltu koulussa ja tämän jälkeen tehdään vaikkapa tilaustyö ulkopuoliselle asiakkaalle. Monelta opiskelijalta tuntuu loppuvan mielenkiinto asioiden tekemiseen ja opettaja miettii ‘uskaltaako näiden kanssa lähteä minnekään’. Pajanvetäjän mielestä opiskelijat tekevät omia juttujaan innostuneesti ja sitoutuneesti, mutta ulkopuolisille tehdyissä töissä sitoutuminen on heikompaa.

Pajanvetäjän mielestä Vantaan projektin parhaita puolia on se, että opiskelijat ylipäänsä ovat opiskelemissa. Paja on onnistunut kiinnittämään nuoret pajalle - pitkälti juuri kokonaisvaltaisen huostaanon, pienen ryhmän ja innokkaan vetäjän ansiosta. Pajan huonoina puolina vetäjä pitää muiden opettajien ajoittain asenteellista suhtautumista. Esimerkiksi oppilaitoksen yhteisissä projekteissa pajaopiskelijoiden osaamiseen kohdistetaan perusteetonta epäilyä. Tämä epäily tuottaa kuitenkin pajalaisille myös näyttämisen halua ja tavallaan kannustaa tekemään paremmin (‘ei me niin huonoja olla’).

5.2. Haastattelujen toteuttaminen

Seurantatutkimuksessa yhdistettiin siis kyselylomaketutkimus ja opiskelijoiden haastatteluihin perustuva laadullinen analyysi. Kvantitatiivisten ja kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien yhdistämisen tarkoituksena oli monitasoisen tiedon tuottaminen. Lyhyesti sanottuna pyrittiin siihen, että kyselylomakkeiden avulla pystyttäisiin nostamaan esiin selkeitä tutkimustuloksia, faktoja ja prosenteissa mitattavia asioita. Nämä tulokset eivät kuitenkaan sellaisenaan kerro mitään yksilöllisistä ja kulttuurista prosesseista, jotka ovat prosenttilukujen takana. Prosessien selvittämiseen tarvitaan laadullista tutkimusta, jossa opiskelijoille annetaan tilaa selvittää omin sanoin mielipiteitään. Kvalitatiivinen tutkimus antaa tavallaan asiantuntijan roolin tutkimuksen kohteille. Kyselylomakkeen kysymykset perustuvat tutkijan näkemykseen siitä mikä on olennaista ja vastaaja ei pysty valitsemaan mielipiteitään ‘ohi’ valmiiden vastausvaihtoehtojen.

Vapaamuotoisessa teemahaastattelussa haastateltava ei pelkästään kerro enemmän kuin kysytään, vaan myös tuottaa omalla puheellaan uusia kysymyksiä – tai tarkemmin sanottuna tuottaa johtolankoja tutkijalle uusien mielekkäiden kysymysten tekemiseksi (kts. Luku 3.4.). Tämänkaltaisen tutkimusmenetelmän onnistumisen edellytys on kuitenkin se, että tutkijalla on malttia antaa haastateltavien puhua vaikka takaraivossa on ajatus: ‘eihän tämä ole millään tavalla olennaista’. Olennaisuus voidaan kaivaa esiin viimeistään analyysivaiheessa.

Haastatelluilta opiskelijoilta kysyttiin ensimmäiseksi sitä, mikä olisi heidän mielestään kaikkein olennaisin ja tärkein asia puhuttavaksi kun ajatellaan pajalla tapahtuvaa opiskelua. Tätä teemaa lähdettiin kerimään eteenpäin väljää haastattelurunkoa noudattaen. Opiskelijoille heitettiin ikään kuin yksi teema käsiteltäväksi ja katsottiin kuinka paljon puhetta he saavat aikaiseksi. Tällä

tavalla haeskeltiin esiin tärkeitä teemoja ja jätettiin toiset teemat vähemmälle huomiolle.

Opiskelijoiden ja projektinvetäjien haastatteluja tehtiin loppujen lopuksi neljässä projektissa (Vammala, Riihimäki, Salo ja Vantaa). Haastatteluihin osallistui kaikkiaan 20 nuorta. Kolmessa projektissa tehtiin lisäksi ryhmähaastattelut ja Riihimäen projektin nuoret haastateltiin kahteen kertaan. Ryhmähaastattelut osoittautuivat toimiviksi varsinkin sellaisissa tilanteissa, joissa projektiryhmä oli yhtenäinen. Eräässä projektissa ryhmähaastattelun alku oli tutkijan 'testaamista' (haastateltavat pelleilivät, eivät kuunnelleet jne.). Kysymys oli tutkijan auktoriteetin kyseenalaistamisesta ja kun tämän annettiin rauhassa tapahtua nuoret hyväksyivät tutkijan paremmin. Ryhmähaastattelun aikana murrettiin jäätä ja tämän jälkeen tehdyt yksilöhaastattelut lähtivät sujuvammin liikkeelle. Ainoastaan osa haastatteluista nauhoitettiin, muilta osin turvaututtiin muistiinpanoihin. Tämä tehtiin pitkälti siitä syystä, että nauhurin esille ottaminen väistämättä virallistaa tilannetta ja sitä myöten saa myös useimmat nuoret varovaisemmiksi omissa puheissaan.

Koska tavoitteena on tutkimusmenetelmien yhdistäminen, niin haastateltavien puheesta ja kyselylomakkeen tuloksista täytyisi syntyä mielekäs kokonaisuus. Laadullisen analyysin avulla pyrittiin selittämään tilastollisen analyysin tuloksia. Kyselylomaketutkimuksen tuloksista voidaankin nostaa esiin muutamia tärkeimpiä tuloksia ja teemoja, joita tarkastellaan teemahaastattelujen analyysin kautta. Nämä teemat ja tulokset ovat seuraavanlaiset:

- noin neljä viidesosaa pajaopiskelijoista on kokenut pajaopiskelun itselleen mielekkääksi ja myös tehokkaaksi opiskelutavaksi. Nämä nuoret oppivat uusia asioita 'aina tai usein', heillä on pitkäjänteisyyttä keskittyä opetettaviin asioihin ja he ovat kaiken kaikkiaan tyytyväisiä pajaopiskeluun. Tästä syystä on aiheellista miettiä, miksi paja koetaan paremmaksi vaihtoehdoksi kuin tavallinen koulutusmuoto?

- kokemukset pajaprojektissa ovat kauttaaltaan parempia kuin aikaisemmissa kouluissa. Ennen kaikkea suhde opettajiin on muuttunut paremmaksi ja opettajat saavat myös korkeimmat arvosanat tyytyväisyyttä mitatessa. Haastatteluanalyysin kuluessa haetaan vastausta siihen, miksi opettajan merkitys on niin tärkeä?

- parantuneiden opiskelukokemusten tärkein syy on opetusmenetelmien erilaisuus. Pajaopiskelussa jatkamisen suurimpana syynä pidetään puolestaan sitä, että 'saa opiskella omaan tahtiin'. Tämän teeman sisällä kysytään siis: mikä on opetusmenetelmien merkitys?

- joka kuudes opiskelija on tullut pajalle selkiyttääkseen omaa ammatinvalintaansa. Ammatinvalinnanohjaukseen liittyen haastatteluilla haetaan ohjauksen innovatiivisia käytäntöjä.

- valtaosa opiskelijoista on tyytyväisiä pajaopiskeluun. Kuitenkin noin joka viides opiskelija on ainakin jossain määrin tyytymätön. Esimerkiksi vajaa

neljännes opiskelijoista sanoi olevansa välinpitämätön tai epäilevä opiskelun suhteen vielä sen jälkeen kun pajavaihe oli kestänyt vähintään puolivuotta. Tämän teeman sisällä kysytään siis: mistä nousee kritiikki pajaopiskelua kohtaan?

5.3. Miksi pajaopiskelussa viihdytään?

Opiskelijoiden haastattelujen perusteella pajaopiskelun mielekkyys syntyy siitä, että kokemukset aikaisemmista kouluista ovat tuottaneet eräänlaista 'julkisen epäonnistujan' roolia, mutta pajaprojektissa opiskelijoille pyritään rakentamaan 'yksilöllisen onnistujan' roolia. Pajaopiskelua koskeva puhe kiertyy kaikissa teemoissa siihen, että pajaopiskelussa opiskelijaa arvioidaan olennaisesti erilaisella tavalla – opetusmenetelmät tuottavat todennäköisempää onnistumista ja toisaalta epäonnistumisen ja virheen merkitys ei ole enää samanlainen kuin aikaisemmin.

Tätä pajaopiskelun vaikuttavuutta voidaan tarkastella opiskelumotivaation kautta; mistä syntyy se fiilis, että opiskelu huvittaa? Tämän kysymyksen kääntöpuoli on se, koska opiskelumotivaatio lakkaa ja opiskelija ei viitsi tehdä mitään? Haastatteluja tehtäessä ja niitä analysoidessa alkoi vaikuttaa siltä, että johtolanka tähän ongelmaan muodostuu opiskelijan puhuessa töiden tekemisestä asiakkaalle ja omalle itselle. Joidenkin opiskelijoiden tekemisen fiilis on ratkaisevasti erilainen riippuen siitä, kenen hyödyksi asioita tehdään ja kuka niitä arvioi. Kun autoa korjataan tai tuolia rakennetaan omaan käyttöön, tai mukavaksi tunnustetun pajaopettajan käyttöön, niin tekemisen mieli on korkealla ja tulosta syntyy. Kun vastaava työ pitäisi tehdä asiakkaalle, niin yhtäkkiä työn tekeminen ei enää kiinnostakaan. Toiset opiskelijat tekevät työt puolestaan samalla intensiteetillä on hyötynyt sitten kuka tahansa. Olennaista on kuitenkin se, että kaikki nuoret puhuvat samalla tavalla siitä, että omalle itselle tehdessä työn saa tehdä ikään kuin löysemmin ja vapaammin. Kun työ tehdään asiakkaalle, niin vaatimukset ja ohjeet ovat paljon tiukemmat.

Asian voi ymmärtää niin, että toiset opiskelijat ovat haluttomia testaamaan omaa osaamistaan julkisesti ja kohtaamaan virallista palautetta tai arviointia omista tekemisistään. Tässä mielessä pajaopiskelijat muistuttavat usein pöytälaatikkorunoilijoita; lahjakkuutta ja työntöä saattaa olla riittävästi, mutta kynttilää pidetään vakan alla.

Oman osaamisen julkinen testaaminen

Oman osaamisen julkisen testaamisen merkitys tuli ilmi esimerkiksi keittiöalaa opiskelevia nuoria haastateltaessa. Opiskelijat olivat tyypillisiä tämän alan edustajia; taustalla oli kiinnostus ruuanlaittoon ja kokkaamista oli harrastettu omaksi iloksi oman perheen parissa. Näiden nuorten ruuanlaittohistoriassa merkittävän käännekohdan muodosti se tilanne, jossa omaa tekemää ruokaa tarjottiin tai myytiin ensimmäistä kertaa asiakkaalle. Tämä oli 'jännittävä tilanne', ja opiskelijat odottivat mahdollista palautetta,

risuja tai ruusuja. Käännekohtaan teki merkittäväksi se, että oman tekemisen kelpaamista testattiin nyt ensimmäistä kertaa ikään kuin virallisesti; aikaisempi ruuanlaitto oman perheen parissa oli luonteeltaan erilaista, palautetta oli saatu, mutta epäonnistuminen ei merkinnyt niin paljoa. Koska ruokaa tehtiin asiakkaalle, opiskelijat kertoivat tekevänsä asiat huolellisemmin, 'omia kokeilujen' ja 'sooloilun' sijasta keskityttiin tekemään vaatimukset täyttävää ruokaa.

Vastaavanlaiseen tilanteeseen ja käännekohtaan ovat joutuneet ja joutuvat monet projekteissa mukana olevat nuoret; jossain vaiheessa oman tekemisen onnistumista testaavat vieraat asiakkaat eivätkä itselle tutut ihmiset. Tässä suhteessa kaikkien nuorten puhe on samanlaista, silloin kun työt tehdään omaan tai kaverin käyttöön on varaa 'tehdä löysemmin' ja 'vapaammin', silloin kun työt tehdään asiakkaalle on pakko noudattaa ulkoapäin tulevia vaatimuksia. Olennaista on kuitenkin se, että osalla nuorista opiskelumotivaatio loppuu siinä vaiheessa kun työt pitäisi jättää ulkopuolisten arvioitavaksi.

Äkkipäätä ajatellen kysymys on nuorten 'vastuuttomuudesta' tai 'itsekkyydestä'. Voidaan kuitenkin ajatella, että motivaation loppumisen syynä on ennen kaikkea virheen tekemisen pelko ja haluttomuus ottaa epäonnistumisen riskiä. Kun työtä tehdään asiakkaalle, omaan suoritukseen kohdistuvat odotukset ja vaatimukset on esitetty tarkkaan. Näistä tarkkaan säädellyistä ja ulkoapäin tulevista odotuksista syntyy myös epäonnistumisen mahdollisuus. Kun työtä tehdään omalle itselle tai jollekin tutulle, niin ulkoapäin tulevia vaatimuksia ei tule, tai sitten vaatimusten esittäjät ovat vähemmän virallisia. Työn tekemisessä voi noudattaa enemmän vapauksia ja tässä vapauden kontekstissa ei myöskään epäonnistumisen mahdollisuus ole niin selvästi esillä kuin tarkkaan säädellyssä suorituksessa.

Oman osaamisen julkisessa testaamisessa ja sitä kohtaan tunnetussa pelossa tuntuvat olevan esillä keskeiset teemat, jotka löytyvät myös puheessa opettajien merkityksestä ja yksilöllisistä opetusmenetelmistä. Opiskelijoille on erittäin tärkeää kuka heidän tekemisiään arvioi, millä tavalla arviointi tehdään ja kuinka suhtaudutaan mahdolliseen virhesuoritukseen. Pajaprojektissa opiskelijoille esitetään vaatimuksia, mutta noiden vaatimusten esittäjät *koetaan erilaisiksi* kuin aikaisemmin, vaatimukset esitetään *erilaisessa ympäristössä* kuin aikaisemmin ja vaatimukseen *saa vastata enemmän oman aikataulun mukaisesti*. Näiden tekijöiden merkitys ja yhteenliittyminen tulee havainnollisemmin esille kun analysoidaan opettajan merkitystä (vaatimusten esittäjä), yksilöllisiä opetusmenetelmiä (vaatimusten erilainen ympäristö) ja omaan tahtiin tapahtuvaa opiskelua (vaatimusten aikataulu).

Opettajien merkitys

Kyselylomaketutkimuksen perusteella pajaprojektin opiskelijat tulevat huomattavasti paremmin toimeen opettajien kanssa kuin aikaisemmin peruskoulussa tai ammatillisessa koulutuksessa. Kun haastatellut nuoret puhuvat omista opettajakokemuksistaan, niin linja on varsin yhdenmukainen. Pajaprojektin opettajia kehuaan 'aivan erilaisiksi kuin aikaisemmin', opettajat

ovat 'rentoja', 'joustavia' ja 'hyviä tyyppejä'. Kun opiskelijat puhuvat epämiellyttävistä opettajista, niin esiin nousee kaksi teemaa: 'kyttäminen' ja 'kontrollointi'. Kyttämisen merkitys on käytännön puheen tasolla siinä, että opettaja seuraa liian tarkasti oppilaan tekemisiä ja työn onnistumista. Kontrolloinnissa on kysymys siitä, että opettajat asettavat liian tiukkoja vaatimuksia esimerkiksi lukujärjestyksen noudattamisen suhteen ja rankaisevat tarpeettoman ankarasti esimerkiksi poissaoloista.

Osaltaan kysymys tiivistyy pelkiksi henkilösuhteiksi ('entinen opettaja ei tykännyt minusta'). Taustalla näkyy kuitenkin oman epäonnistumisen pelko ja virheiden varominen. Esimerkiksi 'kyttämisen' ärsyttävyys johtuu siitä, että opettajan tulkitaan valvovan ja etsivän merkkejä nimenomaan oppilaan epäonnistumisesta. Sen minkä opettaja kokee opiskelijan työn valvonnaksi ja oppimisen ohjaamiseksi, opiskelija kokee uhkana ja liian vaativana. Näistä tilanteista syntyy myös herkästi prosessi, jossa opiskelijan ja opettajan välit kärjistyvät. Välien kärjistyminen vahvistaa puolestaan alkuperäistä ongelmaa. Koska opiskelija on riidoissa opettajan kanssa, niin tämän tulkitaan nyt tarkoituksella 'kyttävän'. 'Kyttäminen' on muuttunut tässä vaiheessa 'vainoamiseksi' ja suoranaisesti virheiden metsästämiseksi.

Pelkästään opettajan ja opiskelijan välisten suhteiden tarkasteleminen on ongelmallista, koska hyvin monet haastatelluista nuorista puhuvat kehästä tai kasautuvista vaikeuksista. Jos opiskellaan itseä kiinnostamatonta alaa, niin opiskeluun ei viitsitä paneutua kunnolla, opettajan kanssa ajaudutaan herkemmin riitoihin ja tämän jälkeen opiskelu kiinnostaa entistä vähemmän. Jos opiskeltava ala kiinnostaa, niin vastenmielisiäkin opettajia siedetään paremmin. Joka tapauksessa pajaprojektin kuluessa suhteet opettajiin saattavat muuttua ja edellytykset kasautuvan prosessin kääntymiselle parempaan suuntaan ovat olemassa:

...sen jälkeen kun tänne tuli, niin huomas että ne (opettajat) ei oo kaikki samanlaisia...ne voi olla mukaviakin, sit ku meni takas tonne ammattikouluun niin katto vähän eri kulmasta...ei ne niin pahoja ookkaan...ja ehkä se on siitä, että mä oon tänä vuonna pärjännyt niin hyvin, ettei ole ollut mitään sanomista.

Kun on siis pärjännyt hyvin, niin opettajien kanssa tullaan paremmin toimeen. Tämän voi tiivistää siihen, että pajaprojektit onnistuvat tuottamaan sellaisia onnistumisen kokemuksia, joiden myötä opiskelijat saavat lisää rohkeutta testata omaa osaamistaan. Konkreettisimmillaan se merkitsee sitä, että opiskelijalla on nyt rohkeutta avata suunsa ja ehdottaa oikeata vastausta. Kun opiskelijalta, joka omasta mielestään on ollut aina huono puhumaan ryhmässä, kysytään: 'onko täällä virheen tekeminen jotenkin erilaista?', niin vastaus on:

...ei kukaan ainakaan naura sulle...se korjataan se asia, että se ei jää siihen.

Sitaatissa tulee ilmi pajaprojektien opetusmenetelmien merkitys ja opiskelijan ympärillä olevien ihmisten rooli. Nämä tekijät liittyvät myös yhteen.

Ensinnäkin kysymys on siitä, että yksilölliset opetusmenetelmät jättävät opiskelijan epäonnistumisen yksilölliseksi virheeksi, joka korjataan välittömästi. Perinteisessä luokkahuoneopetuksessa epäonnistuminen on julkinen asia. Toiseksi kysymys on siitä, että yksilölliset opetusmenetelmät mahdollistavat sen, että opiskelija saa itse korjata virheensä ja yrittää uudelleen.

Opetusmenetelmien merkitys

Virheiden tekeminen käynnistää siis perinteisessä opetuksessa herkästi prosessin, jossa jo aikaisemmin tulehtuneet ihmissuhteet opettajan ja oppilaan välillä kärjistyvät entisestään. Tähän liittyy se, että virheen tekeminen isossa luokassa on julkinen ja 'nolo asia'. Kun opiskelija epäonnistuu työn tekemisessä tai antaa väärän vastauksen, koko luokka saa tietää epäonnistumisesta. Pahimmillaan kysymys on tilanteesta, jossa opettaja osoittaa selvästi, että väärä vastaus ilmentää poikkeuksellista tyhmyyttä - luokkakavereiden nauraessa taustalla. Parhaimmillaankin kysymys on tilanteesta, jossa virheen tekemisestä ei sinänsä rangaista, mutta onnistumisen puumerkki annetaan toiselle opiskelijalle esimerkiksi vastausvuoron vaihtuessa.

Pajaopiskelussa pyritään yksilölliseen opetukseen pienryhmissä ja virheen tekemisen merkitykset ovat aivan erilaisia. Virheen tekeminen ja epäonnistuminen eivät ole julkisia asioita vaan jäävät usein vain opiskelijan ja opettajan tietoon. Lisäksi 'vastausvuoroa' ja onnistumisen puumerkkiä ei anneta toiselle opiskelijalle vaan opiskelija saa itse korjata virheensä ja tehdä loppujen lopuksi onnistuneen suorituksen. Tästä syystä pienryhmäopetus kannustaa ja rohkaisee oppimaan uusia asioita; omaa epäonnistumista ei enää pelätä enää etukäteen, koska epäonnistumisen merkitys on tyystin erilainen kuin isossa luokkahuoneessa. Haasteet uskalletaan kohdata paremmin ja asiat myös jäävät mieleen paremmin:

...jää mieleen paljon paremmin...saa niin kauan periaatteessa niinku itte sen sanoa, antaa pientä vinkkiä opettaja siinä'

Yksilölliset opetusmenetelmät tuottavat jo rakenteellisesti sellaisia oppimistilanteita, jotka ovat otollisia paremmalle oppimiselle ja onnistumiselle. Myös opettajien ja oppilaskavereiden merkitys on suuri. Jos pajanvetäjät tulkitaan yleensä 'rennoiksi', 'ymmärtäväisiksi' ja 'joustaviksi' tyypeiksi, niin voidaan olettaa, että tällaisen opettajan arvioinnin kohteeksi joutuminen on helpompaa kuin 'kyttävän' ja 'kontrolloivan'. Rennon opettajan vaatimuksissa on ikään kuin enemmän pelivaraa ja joustoa. Tässä mielessä opettajan persoonan merkityksestä löytyy sama teema kuin erottelussa omalle itselle tai asiakkaalle tehdyn työn välillä. Asiakas ('kyttävä opettaja') edustaa kontrollia ja tarkkaan säädetyjä vaatimuksia. Kaverikin ('rento opettaja')

saattaa vaatia, mutta vaatimukset ovat kuitenkin erilaisia ja niissä on enemmän neuvotteluvaraa.

Epäonnistuminen nolottaa sitä vähemmän, mitä harvempi saa tietää asiasta. Pelkkä ryhmäkokojen pienentäminen ja oppimisen yksilöllisyys ei kuitenkaan riitä. Merkitystä on myös sillä, *millaisia* ihmisiä ympärillä on. Saattaa olla, että pajaprojektin oppilasryhmien yhtenäisyys tekee opiskelijoista suvaitsevia toisia pajaopiskelijoita kohtaan. Tästä syystä toisen opiskelijan epäonnistumiselle ei viitsitä nauraa – ainakaan pahansuovassa ja peruskoulumaisessa hengessä.

Omaan tahtiin tekeminen

Kontrolloivat opettajat asettavat opiskelijoiden mielestä liian tiukkoja vaatimuksia lukujärjestyksen noudattamisen suhteen ja rankaisevat tarpeettoman ankarasti esimerkiksi poissaoloista. Kontrolloinnin tema liittyy siis myös opiskelijan ajankäyttöön ja sen hallintaan. Keskeinen viesti on se, että opettajan tulisi antaa enemmän ajallista vapautta. Ajankäytön vapauden vaatimus liittyy myös opetusmenetelmiin ja lukujärjestykseen. Opiskelijat arvostavat sellaisia opetuskäytäntöjä, joissa työt saa tehdä omaan tahtiin, itselle sopivan aikataulun mukaan ja oman fiiliksen perusteella.

Vaatimukset yksilöllisestä aikataulusta voidaan tulkita osoitukseksi nuorten vapauden tarpeesta. Sellaisenaan se tuntuu aika modernilta ja myös itsestään selvältä. Aikaisemmin on todettu, että pajalla opiskelevat nuoret asettavat paljon vaatimuksia ensinnäkin sen suhteen *kuka* heille esittää vaatimuksia ja toiseksi sen suhteen *missä ympäristössä* heille vaatimuksia esitetään.^{xv} Tärkeää tuntuu olevan myös vaatimusten aikataulu. Vaikka yksilöllinen aikataulu onkin moderni ja kaikkien nuorten jakama arvo, niin pajaprojektissa opiskelevilla nuorilla saattaa olla myös aivan erityisiä syitä tämän vaatimuksen esittämiselle.

Tiukkaan lukujärjestykseen ja opettajien kontrolliin liittyvän kritiikin taustalla ovat usein oppilaan elämäntilanteeseen liittyvät tekijät. Tavallinen luokkahuone- ja lukujärjestyskeskeinen opetus tai kontrolloiva opettaja eivät ota huomioon oppilaiden huonoja fiiliksiä, tilapäistä masennusta tai muita vapaa-aikaan liittyviä murheita. Koulussa on oltava lukujärjestyksessä määrättyinä aikana ja annetut tehtävät on tehtävä siitä riippumatta, kuinka vaikea elämäntilanne juuri sinä päivänä on. Pajaopiskelun yksilöllisyyttä ja omaa tahtia korostavat opetuskäytännöt ovat paljon ymmärtäväisempiä opiskelijan huonoille fiilikseille. Opiskelutyöt saa tehdä silloin kun itselle parhaiten sopii, jos ajatukset askartelevat esimerkiksi sijaisperheen kanssa olevissa ongelmissa, koulusta on lupa ottaa huilia muutamaksi tunniksi tai päiväksi.

Pajaprojektissa opiskelevat nuoret arvostavat yksilöllisiä opetusmenetelmiä, rentoja opettajia ja omaan tahtiin tekemistä. Kysymys ei ole pelkästään siitä, että nuoret vain pitävät näistä projektikäytännöistä. Tällaisilla käytännöillä opiskelijoille tuotetaan mahdollisimman vähän nolaavia epäonnistumisen kokemuksia ja nämä menetelmät ottavat myös nuoren elämäntilanteen

kokonaisuuden paremmin huomioon. Tämä selittää sitä, miksi pajalla opiskelevat nuoret arvioivat pajakokemuksensa aikaisempia koulutuskokemuksia paremmiksi. Monen nuoren kohdalla julkiset oppimattomuuden kokemukset ovat vaihtuneet yksilöllisiksi oppimiskokemuksiksi.

Tärkeiksi teemoiksi näyttävät nousevan opiskelijan oman aikataulun huomioon ottaminen ja julkisen epäonnistujan roolin poistuminen. Näitä teemoja voidaan tarkastella vielä sen suhteen, kuinka ne liittyvät ammatinvalinnanohjaukseen ja opetuksen tukipalveluihin.

Pajaprojektin ‘pysäyttävät’ mekanismit

Kyselylomaketutkimuksen perusteella noin joka kuudes opiskelija tulee pajalle selkiyttääkseen omaan ammatinvalintaansa. Esimerkiksi Riihimäen Kiitorata – projektiin tulee suhteellisen paljon nuoria, jotka ovat keskeyttäneet tai keskeyttämässä aikaisemmat opinnot opiskelualan kiinnostamattomuuden vuoksi. Projektin nuoret pitivät tärkeänä sitä, että projektihenkilökunnan kanssa sai rauhassa ja ajan kanssa haeskella omaa alaa. Nuorten mielestä pajanvetäjät ovat ‘rentoja’, ‘eivät pakota tekemään mitään’ ja ‘heillä on aikaa kuunnella’. Tähän rauhalliseen fiilikseen rinnastettiin aikaisempia ammatinvalinnan vaatimuksia, jotka koettiin pakkona ja kiireenä. Nämä vaatimukset olivat tulleet esimerkiksi vanhempien tai ammatinvalinnanohjaajan taholta. Aikaisemmissa vaatimuksissa oli ollut yleisenä trendinä eräänlainen ‘kyllä sinun täytyisi jokin ammatti itsellesi valita’ -mentaliteetti.

Kiireettömän ilmapiirin ohella ammatinvalintaa haeskeltiin keskusteluilla, lyhyillä tutustumisilla työpaikkoihin ja työharjoittelulla. Ideana oli testata nuoren kiinnostuksen kestävyyttä ennen lopullisen valinnan tekemistä. Nuoret korostivat tällaisen testaamisen ja kokeilun hyödyllisyyttä. Opiskelija oppii tunnistamaan omat vahvat ja heikot ominaisuutensa. Tämän itsetuntemuksen ohella testaamiset opettavat eri ammattialojen käytäntöjä ja vaatimuksia. Vaihtoehtojen moninaisuus avautuu nuoren eteen tehokkaammin kuin aikaisemmin. Samalla nuori tulee pikkuhiljaa tietoiseksi siitä, mikä vaihtoehdoista sopii hänelle itselleen kaikkein parhaiten.

Projektihenkilökunnan kiireettömyys ja pakottamisen puuttuminen liittyy tiukasti projektin pedagogisiin periaatteisiin. Pajan ideana on pakottaa opiskelijat refleктоimaan itse omaa ammatinvalintaansa. Opiskelijaa kehoitetaan harkitsemaan pitkään ja kyseenalaistamaan oma kiinnostuksensa. Ammatinvalinnassa ei ole tärkeintä kiinnostavan ammatin *löytäminen* vaan kiinnostuksen *kestävyys*. Riihimäen projektissa opetus- ja ohjauskäytännöt on linjailtu sellaisella tavalla, että opiskelijoille järjestetään ohjausta ilman, että nämä tulevat edes tietoisiksi siitä. Ammatinvalinnanohjaus, erilaiset oppilashuollolliset tukipalvelut ja elämänhallinnan tukeminen eivät ole erillisiä palvelurakenteita, joihin nuori osallistuisi määrättyinä aikana ja määrättyssä paikassa. Pajaprojektien ohjauskäytäntöjen joustavuuden tärkeys on havaittu myös aikaisemmissa tutkimuksissa. Työttömille nuorille tarkoitettujen

työpajaprojektien eräs tärkeä elementti on se, että nuoret eivät kohtaa ammatinvalintaa haasteena tai pakkona, vaan voivat rauhassa miettiä erilaisia vaihtoehtoja oman aikataulunsa puitteissa (Vehviläinen 1999, 227).

Kun nuoret keuhvat pajaprojektien ammatinvalinnanohjausta, niin he kohdistavat samalla kritiikkiä useaan eri suuntaan. Ensinnäkin peruskoulussa tapahtuvan ammatinvalinnanohjauksen liialliseen teoreettisuuteen. Toiseksi siihen, että ammatinvalinta on tehtävä tarkkaan määrättyssä iässä –peruskoulun viimeisellä luokalla, jos ei halua lukioon. Kolmanneksi siihen, että itselle sopiva ammatti on löydettävä ilman tarkkaa tietoa siitä, mitä itse osaa, millaisia ammatteja olisi tarjolla ja mitkä ovat noiden ammattien pätevyysvaatimukset. Neljänneksi kritiikki kohdistuu kulttuurisiin sääntöihin ja odotuksiin, joiden mukaan ammatistaan ja tulevaisuudestaan tietämätön nuori on jollakin tavalla kummallinen.

Ammatinvalinnanohjauksen hyvissä käytännöissä näkyvät samat rakenteet kuin oman osaamisen julkisessa testaamisessa, opettajien ja yksilöllisten opetusmenetelmien tärkeydessä ja omaan tahtiin tapahtuvassa opiskelussa. Pajalla opiskelevat nuoret suhtautuvat usein epäillen ja varoen ulkoapäin tuleviin vaatimuksiin – koskevatpa nämä vaatimukset sitten työn oikeaoppista suorittamista tai ammatinvalintaa. Erityisen kriittisiä nuoret ovat silloin kun ulkoapäin tuleviin vaatimuksiin liittyy tiukka ja ennalta määrätty aikataulu.

Elämönhallintaan ohjaavat keskustelut – hihasta nykäisy vai pyöreän pöydän istunnot?

Kun pajoilla opiskelevilta nuorilta kysyy mielipidettä siitä, kenen kanssa ja koska he oikein haluavat keskustella omista henkilökohtaisista asioistaan, niin kaksi asiaa nousee ylitse muiden. Ensinnäkin nuoret korostavat keskustelukumppanin persoonallisia ominaisuuksia. Keskustelukumppanin täytyy tuntua 'oikealta' ihmiseltä; pelkkä virkanimike tai asema koulun oppilashuoltoryhmässä ei vakuuta nuoria. Toisaalta nuoret vastustavat sellaisia keskustelukäytäntöjä, joissa henkilökohtaisista asioista täytyy keskustella määrättyyn aikaan ja määrättyssä paikassa. Pajaopiskelijat haluavat keskustella silloin kun heillä itsellään on fiilistä. Keskustelutilanne ei siis mielellään saisi olla valmiiksi strukturoitu ja etukäteen sovittu.

Nuorten kritiikki kohdistuu sellaiseen arkkitehtuuriin, jossa joukko asiantuntijoita (esimerkiksi pajanvetäjä, koulukuraattori ja sosiaalityöntekijä) on kokoontunut pyöreän pöydän ympärille. Opiskelija ja hänen ongelmansa ovat kaikkien huomion kohteena ja mukaan on kutsuttu myös opiskelijan vanhemmat. Opiskelijat vastustavat tällaisia keskusteluja pääasiassa yhdestä syystä. Vaikka ohjauskeskustelujen on tarkoitus ohjata opiskelijaa pois syrjäytymisen riskeistä, niin nämä käytännöt lisäävät subjektiivisia syrjäytymisen ja epäonnistumisen kokemuksia. Muuan haastateltava kommentoi tällaista asetelmaa näin:

'en mä ainakaan sellaisesta tykkää...rupee tuntumaan, että onko mussa itsessä jokin vika'

Toinen puolestaan näin:

'en mä ainakaan haluaisi silleen, että ois vaikka pyöreän pöydän keskellä...ei mua kiinnostaisi sellainen puiminen, mulle tulis ainakin ahdistunut tunne ja enks mä nyt saa itte päättää, että mitä ne nyt mun asioita tolleen pui...kauheesti ihmisiä...sitten mä tuntisin itseni ihan ahdistuneeksi'

Opiskelijoiden vastauksissa korostuu se, että nämä käytännöt tuottavat 'ahdistusta', 'ahtaanpaikan kammoa' ja 'luuserifiiliksiä'. Tässä tilanteessa saatetaan toimia siten, että ahdistavasta tilanteesta päästään mahdollisimman nopeasti pois. Esimerkiksi kysymyksiin vastataan asiantuntijoita miellyttävällä tavalla ja toimenpidesuosituksia tai ohjeita luvataan noudattaa vastoin todellista aikomusta.

Pajaopiskelijat kannattavat sellaisia keskustelukäytäntöjä, joissa ohjaajaa tai asiantuntijaa 'saa nykäistä hihasta', kun on asiaa. Tämän käytännön suosion syynä on se, että opiskelija saa itse valita kenen hihasta nykäisee ja koska tuon nykäisyn suorittaa. Nuoret puhuvat usein, että pajanvetäjä on kuin kaveri, jolle saa kertoa omista asioistaan luottamuksellisesti.

Jälleen on kysymys siitä, että nuoret vastustavat käytäntöjä, joissa heille tuotetaan julkista epäonnistumista. Omien yksityisasioiden ja ongelmien pohtiminen viranomais- ja asiantuntijakeskeisessä tilanteessa on väistämättä julkinen tilanne, jossa opiskelijalle määritellään autettavan ja holhottavan asema. Omien yksityisasioiden pohtiminen kaverinkaltaisen pajanvetäjän kanssa on rakenteistunut normaaliksi tilanteeksi; kenellä tahansa on ongelmia, joita voidaan kavereiden kanssa - mutta vain ongelmaiset puivat ongelmiaan viranomaisten kanssa.

Ohjauskeskusteluja koskeva puhe paljastaa samalla pajaprojektien hyvien ja huonojen käytäntöjen samankaltaisuuden. Hyviksi määritellyt käytännöt ovat tuottamassa uudenlaista osaajan ja pärjääjän roolia. Huonoiksi määritellyt käytännöt ovat puolestaan tuottamassa uudenlaista epäonnistujan roolia.

Ei-toivottu julkisuus

Pajaprojektien avulla opiskelijoille tuotetaan siis osaamisen kokemuksia, mutta projektien auttamismekanismit voivat pahimmillaan myös pahentaa aikaisempaa epäonnistumisen kierrettä. Projektit nostavat osan opiskelijoista auttaviksi ja erityishuomion kohteeksi. Osa opiskelijoista kritisoi tätä esiin nostamista, koska se tuottaa jälleen kerran julkista epäonnistumista. Tärkeää on havaita, että sekä projektien omat käytännöt että projektien ulkopuolella

olevien toiminta tuottavat samankaltaisia leimaamisen kokemuksia. Julkisella hoivalla on toisinaan samanlainen vaikutus kuin julkisella mollauksellakin.

Tällä ei-toivotulla julkisuudella on useita muotoja ja eri tasoilla liikkuvia ulottuvuuksia. Ensinnäkin kritiikki kohdistuu sellaisiin ohjauskeskustelukäytäntöihin, joissa opiskelijan ongelmaista elämäntilannetta käsitellään usean viranomaisen voimin ja 'liiallisen auttamisen hengessä'. Toiseksi nuoret kritisoivat esimerkiksi koulupsykologin tapaa 'nykäistä hihasta koulunkäytävällä, kun kaikki kaverit on ympärillä'. Koulupsykologin ystävällinen kysymys: 'mitä sulle kuuluu', on esitetty ikään kuin väärässä paikassa väärään aikaan. Kolmanneksi osa haastatelluista nuorista nosti esiin oppilaitoksen opettajien 'vittuilun'. Nämä opettajat olivat pajaopiskelijoiden entisiä opettajia, jotka pajaprojektista kuultuaan toivat julki, että opiskelijat ovat varmaan 'epänormaaleja'. Ennen pajaprojektin käynnistymistä samat opettajat olivat suhtautuneet heihin suhteellisen asiallisesti. Neljänneksi osa nuorista oli närkästynyt ja masentunut siitä, että paikallinen sanomalehti oli julkaissut heistä nimillä ja kuvilla varustetun lehtihaastattelun, jossa kerrottiin 'pajaprojektin auttavan syrjäytymisvaarassa olevia nuoria'.

5.4. Yhteenveto

Nuorten pajaprojektiin kohdistama myönteinen palaute liittyy siihen, että pajoilla opiskelijoille tuotetaan ja rakennetaan onnistujan roolia. Myönteisten arvioiden taustalla ovat uudenlaiset kokemukset opettajista ja opetusmenetelmistä. Aikaisempi koulutuksellisen epäonnistumisen kierre katkeaa lähinnä kahdesta syystä. Ensinnäkin opetuskäytännöt ovat tehokkaampia ja yhden opiskelijan opettamiseen on mahdollista keskittyä paremmin. Toinen syy on se, että opiskelijoilla on rohkeutta tarttua uusiin haasteisiin, koska epäonnistumisen merkitys on muuttunut vähemmän kohtalokkaaksi ja leimaavaksi.

Pajaprojektiin kriittisesti suhtautuvat nuoret arvostelevat lähinnä niitä käytäntöjä, jotka ovat tuottamassa uudenlaista epäonnistujan roolia. Tässä mielessä pajaprojektit toistavat aikaisempaa koulutuksellista epäonnistumista, mutta hieman eri tavalla. Pajaprojektit määrittelevät kohteena olevilleen nuorille erityisoppilaan statuksen. Tämä esiin nostaminen tuottaa jälleen kerran julkisen epäonnistujan roolia.

6. LOPPUKESKUSTELU

Tässä tutkimuksessa käytetyn aineiston perusteella ei voi oikein tulla muuhun johtopäätökseen kuin että ammatillisissa oppilaitoksissa toimivat pajaprojektit ovat pääosin onnistuneet toiminnassaan. Valtaosa nuorista tuntuu viihtyvän pajaopiskelussa ja heillä on myöskin opiskelumotivaatiota ja kiinnostusta uusien asioiden oppimiseen. Karkeasti arvioiden vain noin viidennes opiskelijoista on jollakin lailla tyytymätön pajaopiskeluun – näiden nuorten kohdalla pajajakso tuntuu siis olevan jatkoa aikaisemmille turhautumisen ja epäonnistumisten kokemuksille koulutusjärjestelmässä.

Kaikkein olennaisin muutos nuorten opiskelukokemuksissa näyttää olevan se, että pajaopiskelussa opiskelijalle esitetyt vaatimukset ovat tyystin erilaisia kuin aikaisemmissa kouluissa. Heti alkuun on kuitenkin korostettava, että pajaopiskelun mielekkyys ja muutos ei synny *vaatimusten vähäisyydestä*. Olennaisin ero on siinä, että vaatimusten esittäjät ovat erilaisia kuin aikaisemmin, vaatimukset esitetään erilaisessa ympäristössä ja vaatimuksiin saa vastata yksilöllisemmän aikataulun mukaan.

Vaatimusten esittäjistä tärkein rooli näyttää olevan opettajalla; lähes kaikilla pajaopiskelijoilla suhde opettajiin on parempi kuin aikaisemmin. Tältä osin tulos tukee sitä käsitystä, että opettajasuhde vaikuttaa erittäin voimakkaasti nuoren opiskelun sujumiseen (vrt. Pirttiniemi 1997; Meriläinen 1998). Opettajasuhteen muuttumista voidaan havainnollistaa luvussa 2.3. esitetyn jalkapallometaforan avulla. Nuorten puheet hyvistä (yleensä pajaopettajista) ja huonoista (yleensä aikaisemmista opettajista) voidaan kääntää puheiksi hyvistä ja huonoista valmentajista.

Huonot opettajat ovat kuin jalkapallokentän reunalla seisovia valmentajia, joilla ei ole kärsivällisyyttä odottaa, että kaikki pelaajat oppisivat jonkin harjoitteen. Huonot pelaajat huudetaan kentältä pois häiritsemästä parempien pelaajien harjoittelua. Pahimmassa tapauksessa pelaajan huonous havainnollistetaan joukkuekavereille (‘miten joku ei osaa näin helppoa hommaa’) ja kentältä poistuminen tapahtuu joukkuekavereiden pilkan säestämänä. Parhaassa tapauksessa pelaaja saa katsella kentän reunalta toisten harjoittelua (‘ota oppia toisista’) ja valmentaja kannustaa yrittämään seuraavissa harjoituksissa paremmin.

Hyvät opettajat ovat kuin valmentajia, jotka eivät ole kentän laidalla vaan kentällä pelaajien joukossa. Valmentajat seuraavat harjoituksen kulkua ja pysähtyvät sen pelaajan kohdalle, joka ei tunnu onnistuvan harjoitteessaan. Valmentajalla on kärsivällisyyttä opettaa pelaajaa, kunnes harjoituksen tekeminen onnistuu. Jos pelaaja ei sittenkään onnistu, niin valmentaja ei määrittele tätä pelaajan huonoutena vaan yksilöllisenä piirteenä (‘ehkä sulla on enemmän lahjoja maalivahdiksi’). Tällä tavalla tehtäviä muuttamalla haetaan sitä juttua, jonka nuori osaa kaikkein parhaiten.

Hyvien ja huonojen opettajien rinnastaminen on siinä mielessä epäreilua, että vaikka kysymys onkin usein erilaisista persoonista, niin myös pelin järjestämisen tavat vaikuttavat siihen, kuinka hyvä opettajan on mahdollista

olla. Pajaopiskelussa ryhmäkoot ovat pienemmät ja opettajalla on enemmän aikaa yhdelle opiskelijalle. Kun ryhmäkoot ovat suuret, opettajan on pakko olla kärsimätön ja mennä parempien opiskelijoiden tahdissa.

Pajaprojektien on tarkoitus tuottaa sellaisia innovatiivisia käytäntöjä, jotka on mahdollista vakiinnuttaa pysyväksi osaksi ammatillista koulutusta. Opettajan merkityksen korostuminen on tästä näkökulmasta katsottuna sekä hyvä että huono asia. Pessimismiin on aihetta ehkä sen vuoksi, että jos opiskelijan onnistuminen on niin voimakkaasti kiinni yksittäisen opettajan persoonallisuudesta, niin kuinka hyviä persoonallisuuksia ja toimivia henkilökemioita pystytään vakiinnuttamaan?

Sama dilemma on ollut esillä työttömille nuorille suunnattujen työpajaprojektien käytäntöjen vakiinnuttamisessa. Projektit seisovat tai kaatuvat yleensä yksittäisten 'tulisielujen' ansiosta. Tulisielut ovat karismaattisia ja persoonallisia projektinvetäjiä, jotka omalla energisyydellään vievät projektia eteenpäin (Virtanen 1996). Näistä kokemuksista voidaan siis muotoilla se ongelma, että kuinka tulisieluja ja hyviä opettajia pystytään tuottamaan hallinnollisesti? Optimismiin on aihetta lähinnä sen vuoksi, että opiskelijan onnistuminen näyttäisi olevan pienistä asioista kiinni. Kärjistetysti sanottuna ammatillisten oppilaitosten toimintarakennetta ei tarvitse muuttaa – oppilaitoksiin on vain saatava 'hyviä' opettajia.

Opiskelijoiden kokemukset opettajista eivät kuitenkaan tapahdu missään tyhjiössä vaan henkilösuhteisiin vaikuttavat esimerkiksi opiskelijan opiskelumotivaatio tai opiskelussa menestyminen. Koulutuskokemuksista syntyy helposti kehä, jossa vaikeudet opiskelussa johtavat vaikeuksiin opettajan kanssa ja päinvastoin. Tästä näkökulmasta katsottuna 'hyvät' opettajat syntyvät silloin kun opiskelija opiskelee itselleen mielekästä alaa ja viihtyy koulussa muutenkin. Pajaprojektien arvioinnin kannalta se merkitsee sitä, että on vaikea sanoa tuottaako parantunut oppimiskyky opettajasuhteen muuttumista vai ovatko 'hyvät' opettajat parantuneen oppimiskyvyn pääarkkitehteja.

Pajaopiskelijat korostavat siis pajaopettajan ja myös ympärillä olevien opiskelijoiden merkitystä pajalla viihtymisen taustatekijöinä. Tässä suhteessa projektit onnistuvat tavoitteissaan hieman erilaisilla käytännöillä kuin projektisuunnitelmissa on esitetty. Projektisuunnitelmissa esitetään yleensä, että keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita ohjataan työkeskeisen opetuksen avulla ja opiskelun kulmakivenä on henkilökohtainen opetussuunnitelma (HOPS). Lisäksi pajaopiskelijoiden elämänhallintaa pyritään tukemaan esimerkiksi yhteisellä vapaa-ajan vietolla ja lisääntyneellä oppilashuollolla. Näistä käytännöistä ainoastaan yksilöllinen opetus ja pienet opiskeluryhmät vaikuttavat olevan sellaisia, joiden välttämättömyydestä vallitsee konsensus opiskelijoiden ja projektisuunnitelmien välillä. Työkeskeinen oppiminen ja teorian vähäisyys on opiskelijoiden mieleen, mutta ehkä hieman yllättäen, työkeskeisyys ei noussut haastatteluissa korostuneesti esiin. Työkeskeisyyden korostaminen liittyi yleensä siihen, että omaa ammattikiinnostusta on paras hakea työtä tekemällä.

Opiskelijoiden mielipiteiden perusteella vaikuttaa kaiken lisäksi siltä, että projekteissa ei loppujen lopuksi kovin laajasti toteuteta suunnitelmissa esitettyjä käytäntöjä. Esimerkiksi henkilökohtaisen opetussuunnitelman muistaa tehneensä vain 60 prosenttia pajaopiskelijoista. Tämä saattaa johtua siitä, että opiskelijoille on kyllä tehty opetussuunnitelma, mutta he eivät ole tienneet sitä tehneensä. Joka tapauksessa sekä tekemättömien että 'muistamattomien' opintosuunnitelmien suuri osuus viittaa siihen, että pajaopiskelijat eivät ole ainakaan kovin sitoutuneita mihinkään yksilölliseen opetussuunnitelmaan. Niinikään erilaiset elämänhallintaa tukevat käytännöt (yhteinen vapaa-ajan vietto, vanhempien ja pajaopettajan tapaaminen tai säännölliset keskustelut opetuksen tukihenkilöiden kanssa) eivät vaikuta olevan kovin kattavasti käytössä (kts. sivu 48).

Monet projektisuunnitelmissa esitetyt tavoitteet eivät siis näytä olevan laajasti käytössä. Olennaista on kuitenkin se, että silloinkin kun ne ovat käytössä, niillä ei tunnu olevan opiskelijoiden omien mielipiteiden mukaan juurikaan merkitystä. Toisin sanoen, opiskelijat eivät esittäneet haastatteluissa, että pajalla viihdytään 'yksilöllisen opiskelusuunnitelman' tai 'yhteisen vapaa-ajan' takia. Puhumattakaan siitä, että nuoret olisivat ylistäneet moniammatillisen verkostoyhteistyön hyötyä. Kaikki nämä käytännöt ovat tietenkin sellaisia, että ne ovat eräänlaisia resursseja, jotka tukevat pajanvetäjän työtä ja auttavat organisoimaan pajan toimintaa nuorta tukevaksi. Sellaisenaan ne ovat tuottamassa esimerkiksi niitä 'hyviä opettajia' ja 'yksilöllisiä oppimistilanteita', joita nuoret tuntuvat tarvitsevan.

Joka tapauksessa nuoria haastateltaessa ja aineistoa tulkitessa syntyi vaikutelma, että näiden käytäntöjen korostaminen ammatillisen koulutuksen kehittämissuunnitelmissa merkitsee olennaisimman unohtamista; nuorten kanssa toimeentulevat 'tulisielut' pystyvät tekemään tulosta huonoilla resursseilla ja hyvätkään resurssit tai rakenteelliset muutokset eivät johda tulokseen ilman henkilökemioiden kohtaamista. Paras yhdistelmä on tietenkin se, että rakenteellisiin innovaatioihin liittyvät henkilösuhteet.

Vaikka projektit näyttävät kokonaisuudessaan onnistuneen hyvin opiskelijoiden kiinnittämisessä pajaopiskeluun, niin osa nuorista ei tunnu viihtyvän tai pärjäävän edes pajalla. Kun tarkastellaan tarkemmin niitä syitä, miksi pajalla opiskelevat nuoret haluavat siirtyä takaisin tavalliseen opiskeluun tai ovat aikeissa keskeyttää opiskelut, niin syyt ovat usein pajaprojektin toiminnasta riippumattomia tai sitten seurausta pajaprojektin hyvää tarkoittavista auttamiskäytännöistä.

Suurin osa pois haluavista opiskelijoista mainitsee syyksi yleisen viihtymättömyyden pajalla. Yleinen viihtymättömyys on vaikeasti tulkittava asia, mutta muut maininnat ovat helpommin tulkittavia. Pajaopiskelusta halutaan pois, koska 'opiskeltava ala ei kiinnosta', 'kaverikaan ei ole pajalla', 'koulumatka on liian pitkä', 'työttömänä saa enemmän rahaa', 'pajaopiskelijoilla on ongelmaisten maine', 'vanhemmat haluavat lapsensa pois pajalta' tai 'ympärillä olevat auttajat ärsyttävät' (kts. sivu 42).

Ylläesitetystä maininnoista voi tehdä sellaisen yhteenvedon, että pajaopiskelussa viihtymättömyyden syyt ovat niitä samoja syitä, joiden vuoksi ammatillisessa koulutuksessa on aina epäonnistuttu; on valittu väärä ala, kaverien seura houkuttaa enemmän ja niin edelleen. Nämä opiskelun ulkopuolelle jäämisen klassiset syyt saavat kuitenkin seurakseen tuoreimpia ja yllättäviä epäonnistumisen syitä; osa opiskelijoista haluaa pajalta pois, koska he tai heidän vanhempansa eivät halua olla yksilöllistävien opetusmenetelmien kohteena.

Bourdieuolaisen pääomateorian mukaan ammatillisten työpajojen dilemma on siinä, että pajan yksilöllistävät käytännöt ovat samanaikaisesti sekä lisäämässä että alentamassa pajaopiskelijan sosiaalista pääomaa. Sosiaaliseen pääomaan kuuluu esimerkiksi sosiaaliseen arvostukseen perustuvia hyviä ja hyödyllisiä sosiaalisia suhteita. Pajaopiskelun hyvä polku on usein sellainen, jossa sosiaalinen arvostus lisääntyy itsearvostuksen myötä. Pajakäytännöt mahdollistavat sen, että nuori saa onnistumisen kokemuksia. Tämän tekemisen fiilingin myötä opiskelija saa myös itseluottamusta, joka poikii lisää onnistumisia. Pajaopiskelun huono polku on usein sellainen, että vaikka itsearvostus ja tekemisen fiilis lisääntyisivätkin, niin sosiaalinen arvostus kuitenkin alenee pajaopiskelun leimaavan stigmaan takia.

Hälyttävintä on se, että tämä leimaava stigma on riippumaton pajaopiskelijoiden todellisesta osaamisesta. Esimerkiksi oppilaitoksen yhteisissä projekteissa pajaopiskelijoiden osaamiseen saatetaan kohdistaa perusteetonta epäilyä. On mahdollista, että tämä epäily tuottaa pajalaisille näyttämisen halua ja kannustaa tekemään paremmin ('ei me niin huonoja olla'). Mahdollista on kuitenkin myös se, että itsearvostuksen ja sosiaalisen stigmaan yhteensovittamattomuus ratkaistaan siten, että nuori ei pyri *lisäämään* sosiaalista arvostustaan vaan *alentaa* itsearvostustaan.

Sosiaalinen arvostus näyttää olevan läheisessä yhteydessä julkiseen arviointiin. Monen opiskelijan kohdalla ongelmana on se, että julkisen arvioinnin kohteeksi joutumista pelätään jo etukäteen. Pajanvetäjät mainitsevat projektin toiminnan esteeksi usein sen, että opiskelijoilta puuttuu sitoutumista tai vastuuntuntoa asioiden kunnolliseen hoitamiseen: opiskelijat tekevät omia juttujaan innostuneesti ja sitoutuneesti, mutta ulkopuolisille tehdyissä töissä sitoutuminen on heikompaa. Tämä on ongelmana ennen kaikkea sellaisessa tilanteessa, jossa oppilaitoksessa opeteltujen asioiden kanssa mennään työelämään – esimerkiksi tehdään vaikka tilaustyö ulkopuoliselle asiakkaalle. Monelta opiskelijalta tuntuu loppuvan tässä vaiheessa mielenkiinto asioiden tekemiseen.

Pelimetäforalla tämän asian voi ilmaista siten, että pajaprojektit saavat opiskelijansa kiinnostumaan pelistä ja parantavat myös nuorten pelitaitoa. Tutussa porukassa nuoret pelailevat mielellään ja kokeilevat uusia taitoja. Pelihalu kuitenkin loppuu siinä vaiheessa kun kentän reunalle tulee katsojia. Tämä ongelma on esiintynyt myös työttömille nuorille suunnatuissa työpajaprojekteissa. Projektien vetäjät ovat tunnistaneeet kaikkein kriittisimmäksi vaiheeksi sen hetken, jossa nuoren on siirryttävä tutulta työpajalta esimerkiksi työharjoitteluun vieraan työnantajan palvelukseen

(Vehviläinen 1999, 208). Koska tämä siirtymävaihe yksityisestä tekemisestä julkiseen osaamiseen on tärkeä prosessi pajaopiskelussa, niin asiaa voidaan pohtia tarkemmin.

Nuoret arvostavat yksilöllisiä opetusmenetelmiä ja pienryhmissä tapahtuvaa opiskelua sen vuoksi, että näillä käytännöillä osaaminen on todennäköisintä ja itsearvostuksen aleneminen epätodennäköisintä. Samasta syystä siirtymävaihe pajan harjoittelusta asiakastyön osaamiseen on kriittinen tilanne monelle nuorelle. Jos pajalla on leppoisa ja salliva ilmapiiri, niin töiden arviointia ei ehkä tehdä kovin tiukoilla mittareilla. Kun vaatimukset ovat yksilöllisiä ja työtä vasta harjoitellaan, niin työssä epäonnistuminen ei merkitse kasvojen menettämistä tai uhkaa itsearvostukselle Ulkopuoliselle asiakkaalle tehdyssä työssä arviointikriteerit on määritelty tiukemmin ja vaatimukset ovat virallisemmin säädelty. Tässä tilanteessa virheen mahdollisuus on suurempi ja osaamattomuus tulee herkemmin esiin.

Non stop -käytännöt projekteissa

Pajaprojektien opetuskäytännöt on pyritty yleensä muodostamaan yksilöllisiksi ja opiskelijan tarpeiden mukaan joustaviksi. Tämä joustavuus näkyy toisinaan myös periaatteellisemmalla tasolla. Pajaprojektien toiminnan taustafilosofioista tai pedagogisista periaatteista on mahdollista löytää käytäntöjä, joissa opiskelijoille asetetut vaatimukset ovat joustavia ja yksilöllisiä. Esimerkiksi Riihimäen Kiitorata -projektissa toteutetaan 'harkittua opetussuunnitelmattomuutta'. Tämän käytännön toimivuus antaa yhden johtolangan siihen, miksi nuoret eivät korosta henkilökohtaisen opetussuunnitelman tärkeyttä. Saattaa olla, että nuoret eivät halua suunnitella tai sitoutua. HOPS:n tekeminen on aina opiskelijan oma projekti, johon sisältyy myös vaatimuksia, tiukkoja aikatauluja ja lupauksia.

Ainakin haastattelujen perusteella nuoret pitävät sellaisista käytännöistä, joissa korostuu sallivuus opiskelijan muuttuvia mielipiteitä kohtaan. Ammattiin ja opiskeluun ohjaamisen teemaksi tulee *tutustuminen ja kokeilu* ei niinkään *päättäminen ja lopullinen valinta*. Tyypillisimmillään tämä koskee työelämään tutustumista, nuori saa haeskella kiinnostustaan lyhyiden harjoittelujen ja työssäolojaksojen myötä.

Harkittu opetussuunnitelmattomuus näkyy pajanvetäjien ja nuorten kohtaamisissa siten, että nuoret yllättyvät usein pajanvetäjien passiivisuudesta. Nuorten annetaan olla rauhassa, heitä ei olla patistelemassa urapolulla eteenpäin vaan pajanvetäjät saattavat korkeintaan kysellä esimerkiksi ammatinvalintasuunnitelmista ('oletko keksinyt mitään kiinnostavaa?'). Pajanvetäjien passiivisuuden tarkoituksena on kuitenkin nuoren pysäyttäminen: nuori pakotetaan refleктоimaan ja miettimään omaa tulevaisuuttaan.

Kun ammattiin ohjautumisen teemana on tutustuminen ja kokeilu, niin oman kiinnostuksen testaaminen tapahtuu lyhyellä aikavälillä ilman haittavaikutuksia. Tässä mielessä tällaiset toimintafilosofiat ja -käytännöt ovat erittäin innovatiivisia verrattuna peruskoulun viimeisellä luokalla tapahtuvaan

ammatinvalintaan ja yhteishakulomakkeen täyttämiseen. Nuoret tekevät yhteishakuvalinnat usein hätäisesti, mutta hätäimenkin valinta koetaan pakoksi ja velvollisuudeksi. Omaa valintaa mennään testaamaan ammatilliseen koulutukseen, mutta yleensä huonoin seurauksin. Myös pajanvetäjien rooli on innovatiivinen verrattuna aikaisemmin ammatinvalintaan osallistuneisiin ihmisiin; pajanvetäjät eivät esitä tiukkaan säädelyjä ja normitettuja vaatimuksia oikeasta ammatinvalinnan aikataulusta.

Vaikuttaa siltä, että pajaprojektien hyvät käytännöt ovat usein eräänlaisia non stop -käytäntöjä; pajalla ei tehdä tarkkaan aikataulutettuja suunnitelmia, joissa pidättäydytään jääräpäisesti. Sen sijaan non stop -käytännöt jättävät tilaa opiskelijoiden muuttuville mielipiteille ja käytännöt pystyvät reagoimaan nopeasti opiskelijoiden muuttuvaan elämäntilanteeseen. Tämänkaltaiset käytännöt edellyttävät vahvaa ja joustavaa verkostoa pajanvetäjän ympärillä. Voidaan olettaa, että esimerkiksi paikallisten yritysten joustavuus työharjoittelu- tai työssäoppimispaikkojen järjestämisessä on tässä keskeisellä sijalla. Esimerkiksi Harjun (1999. 117-123) mukaan yrityksillä on yleensä kiinnostusta yhteistyöhön oppilaitosten kanssa, mutta yritykset asettavat myös vaatimuksia yhteistyön onnistumisen ehdoksi.

Työkeskeinen opetus on pajaprojektien eräs kulmakivi - yksilöllisyyden ja pienryhmäopiskelun ohella. Varsinkin koulutuksessa epäonnistuneiden poikien kohdalla on jo klassisesti puhuttu teoriakammosta; nuoret eivät viihdy koulunpenkillä liian lukemisen takia vaan haluavat työtä ja toimintaa.

Kyselylomakkeessa kysyttiin myös nuorten mielipiteitä työharjoittelukokemuksista tai erilaisista työelämään tutustumisjaksoista. Koska vain vajaa puolet oli ollut tällaisella jaksolla, niin tuloksista ei tehty tilastollisia tarkasteluja. Vastausten perusteella voidaan kuitenkin arvioida, että työelämään tutustuminen on sujunut suurin piirtein odotusten mukaisesti. Valtaosa – eli noin viisi kuudesta - oli tyytyväinen siihen tapaan, jolla työnantaja kohteli opiskelijaa. Vastaava määrä myös ilmoitti oppivansa harjoittelun kuluessa uusia asioita aina tai usein ja heillä oli myös pitkäjänteisyyttä ja kiinnostusta keskittyä työn opetteluun. Kaikkiaan 57 opiskelijaa niistä 69:stä, jotka olivat saaneet pajaopiskelun kautta jonkinlaisen työkokemuksen, oli joko melko tai erittäin tyytyväinen omiin työkokemuksiinsa.

Yli 70 prosenttia kyselylomaketutkimukseen osallistuneista nuorista sanoi pajaopiskelun vaikuttaneen myönteisesti itsetuntoon. Parhaimmillaan pajat lisäävät opiskelijan itsearvostusta ja itsearvostukseen liittyy myös sosiaalinen arvostus. Pajanuoret saattavat saada sosiaalista arvostusta nimenomaan työssä pärjäämällä. Työkeskeisyyden korostaminen onkin pajaprojektien eräs markkinointikeino, jolla pajaopiskelua pyritään myymään 'uutena pelinä'. Haastatteluanalyysin perusteella nuoret eivät kuitenkaan itse pidä työkeskeisyyttä välttämättömyytenä. Työkeskeinen opiskelu kiinnostaa enemmän kuin teorian pänttäminen, mutta kaikkein tärkein asia se ei ole. Yksilöllisyys opetuksessa ja pienet opetusryhmät tuntuvat menevän arvoasteikossa työkeskeisyyden ohi.

Työkeskeinen opetus on kuitenkin tullut jäädäkseen pajaprojekteihin ja ammatilliseen koulutukseen yleensäkin. Työkeskeinen oppiminen ja työharjoittelut ovat keskeisen tärkeitä ainakin kolmen syyn takia. Ensinnäkin työn tekemisellä ja työhön tutustumisella on tärkeä ammatinvalintaan liittyvä merkitys. Ammattikiinnostuksen syntyminen edellyttää monella opiskelijalla omakohtaista kokemusta ammatinharjoittamisesta tai -harjoittelusta. Toiseksi työjaksot tutustuttavat nuoria työelämän pelisääntöihin - niihin kulttuurisiin sääntöihin, jotka on osattava mikäli mieli saada töitä ja myös pysyä työelämässä. Kolmanneksi työelämään tutustuminen merkitsee monelle nuorelle myös työnantajiin tutustumista; ensimmäinen työpaikka voi järjestyä samasta yrityksestä ja ainakin pienemmällä paikkakunnilla työntekijän hyvä maine kantautuu myös muiden työnantajien tietoon.

Työelämän ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö

Suomea on perinteisesti pidetty koulutukseen luottavana ja koulutusta arvostavana maana. Ammatillisen koulutuksen kannalta on kuitenkin haitallista, että arvostus kohdistuu enemmän yleissivistävään kuin ammatilliseen koulutukseen. Lukio-opiskelua on perinteisesti arvostettu korkeammalle kuin toisen asteen ammatillista opiskelua ja myös ammattikorkeakoulut joutuvat toimimaan ikään kuin sivistysyliopistojen varjossa. Kansainvälisesti verrattuna Suomi sijoittuu OECD-maiden keskivaiheille vertailtaessa ammatillisen ja yleissivistävän koulutuksen asemaa koulutusjärjestelmässä (Poropudas & Kyrö 1999, 183-203).

Työelämän ja ammatillisen koulutuksen lähentäminen on ollut suomalaisen koulutuspolitiikan tavoitteena koko 1990-luvun. Kansainvälisesti verrattuna Suomessa on ollut varsin koulumainen ammatillinen toinen aste, jossa työpaikalla tapahtuvan opiskelun osuus on ollut alhainen (Lasonen & Parikka 1999, 203-221). Nykyisin työharjoittelu on ulotettu kaikkiin ammatillisiin tutkintoihin ja työssäoppimisen osuutta pyritään kasvattamaan. Tämän kehityksen on tulkittu merkitsevän myös työmarkkinoiden vaikutusvallan kasvamista koulutusjärjestelmässä. Koulutusta pyritään muokkaamaan vastaanottavaisemmaksi työmarkkinoiden valtakunnallisille ja paikallisille tarpeille. Verkostoitumisen ohella työnantajat saattavat olla mukana esimerkiksi opetussuunnitelmien teossa ja oppilaitoksille on annettu suurempi vapaus vastata paikallisen elinkeinoelämän haasteisiin (Lasonen 1999, 21-30).

Työelämäkeskeistä uudistuslinjaa voidaan ajatella myös siltä kannalta, että ammatillinen koulutus on muuttumassa yhä enemmän oppisopimuspainotteiseksi. Oppisopimuskoulutuksen kattavuutta ammatillisissa perustutkinnoissa pyritään laajentamaan, mutta samaan aikaan muussakin koulutusjärjestelmässä korostuvat oppisopimuskoulutukselle ominaiset piirteet. Koulutus räätälöidään entistä tarkemmin yritysten ja elinkeinoelämän tarpeiden mukaan.

Työelämän ja koulutuksen lähentyminen saattaa olla juuri pajaprojektien kohderyhmän kannalta toiveita herättävä asia. Jos teoriamuotoisessa koulutuksessa ei pärjätä, niin työssä pärjäämisen kautta on mahdollista saada

sosiaalista arvostusta ja osaamisen kokemuksia. Toisin sanoen, nykyisen koulutuspoliittisen suuntauksen sekä myös paikallisten käytäntöjen pitäisi kaiken esioletuksen mukaan suosia juuri pajaprojektien nuoria. Nuoret tutustuvat työnantajiin esimerkiksi lyhyen työharjoittelun kautta ja saavat ikään kuin jalkansa ovenväliin. Työnantajalla taas saattaa olla intressejä kouluttaa opiskelijasta työntekijä omaan yritykseensä. Koulutus tapahtuu täsmäkoulutuksena ja ammatitaito hankitaan työssä ei koulunpenkillä. Sekä nuoren että työnantajan intresseissä saattaa kaiken lisäksi olla mahdollisimman nopea hyötyminen; opiskelija haluaa tutkinnon ja sitä kautta kunnan ansioihin käsiksi, työnantaja puolestaan haluaa mahdollisimman nopeasti tuotteliaan työntekijän.

Ammatillisten oppilaitosten ja paikallisten yritysten verkostoituminen on kannatettava asia pajaprojektien nuorten kannalta. Toisaalta voidaan epäillä, että työnantajien vaikutusvallan kasvaessa tutkintojen yleispätevyys alenee ja ammatillinen osaaminen muuttuu tarkemmin rajatuksi – työnantajat haluavat kouluttaa työntekijöitä omaan yritykseensä, kun ammatillinen koulutusjärjestelmä on perinteisesti tuottanut työntekijöitä *työmarkkinoille*. Tältä osin työnantajien vaikutusvallan kasvu saattaa merkitä samaa epäkohtaa, jota on pidetty oppisopimuskoulutuksen huonona puolena (Peltomäki & Silvennoinen 1998).

Oppisopimuskoulutuksen ja ammatillisissa oppilaitoksissa toteutettavien työssäoppimisten välillä on kuitenkin yksi selkeä ero. Oppisopimuskoulutuksessa työnantajalla on keskeinen merkitys myös opiskelijoiden valinnassa. Valikointiprosessissa pätevät samat lainalaisuudet kuin työmarkkinoilla yleensäkin. Tästä syystä syrjäytymisvaarassa olevat nuoret eivät kovin helposti pääse oppisopimuskoulutukseen. Ammatilliset oppilaitokset valitsevat opiskelijansa enemmän muodollisten kriteereiden – esimerkiksi pääsykokeiden tai keskiarvojen – perusteella. Valikoitumiseen ei vaikuta opiskelijan aikaisempi menneisyys tai epäilykset hänen sosiaalisesta kunnollisuudestaan.

Tältä osin ammatillista koulutusjärjestelmää voidaan pitää puolueettomana valikoijana, joka ei kohdista arviointia kokelaan persoonallisuuteen. Pajaprojektien mahdollisena vahvuutena voidaankin pitää sitä, että myös työnantajat tutustuvat nuoriin ja nuoret saavat tilaisuuden näyttää kykynsä. Pajaprojektin opiskelijat ohittavat korkean valikointiin liittyvän kynnyksen ja pääsevät koemielessä yritykseen sisälle. Vastaavanlainen sillanrakennus toimii myös työttömille nuorille suunnatuissa työpajaprojekteissa, joiden kautta nuorten on mahdollista saada oppisopimuspaikkoja.

Hyvien käytäntöjen vakiinnuttaminen

Ammatillisissa oppilaitoksissa toimivat 28 innovatiivista pajaprojektia ovat muodostaneet sillanpääaseman suomalaisen koulutusjärjestelmään. Sillanpääaseman vakiinnuttamiseen on kuitenkin vielä matkaa. Projektisuunnitelmissa pajat ovat asettaneet tavoitteekseen myös omien käytäntöjensä vakiinnuttamisen omassa oppilaitoksessaan. Huomattavan monet

pajanvetäjät mainitsevat kuitenkin oppilaitoksen vanhan toimintakulttuurin ja joidenkin opettajien asenteiden olevan häiritsevänä paja-toiminnan juurruttamisessa.

Merkillepantavaa on se, että opiskelijat olivat keskimääräistä tyytyväisempiä niissä projekteissa, joiden vetäjät olivat tulkinneet oppilaitoksen vanhan toimintakulttuurin olleen esteenä projektin toteuttamiselle (kts.sivu 47). Tämä saattaa kuvastaa pajan yhtenäisyyttä, jossa pajan ulkopuoliset tulkitaan esteeksi. Todennäköisempää on kuitenkin se, että kysymys vanhan toimintakulttuurin esteenä olemisesta mittaa pajanvetäjän omaa asennetta ja myös hänen 'tulisieluisuuttaan'. Mitä sitoutuneempi vetäjä on projektin kehittämiseen ja mitä enemmän hänellä on odotuksia muilta opettajilta, sitä herkemmin hän tulkitsee muun oppilaitoksen olevan projektin toteuttamisen esteenä. Pajanvetäjän sitoutuneisuus puolestaan lisää opiskelijoiden tyytyväisyyttä pajaopiskeluun.

Projektien kannalta saattaa olla parempi, jos toimintakulttuurin muutosvastarinta on vain pajanvetäjän subjektiivinen kokemus. Toinen vaihtoehto on se, että oppilaitoksen vanha kulttuuri on *tosiasiallisesti* sitä enemmän esteenä, mitä tulisieluisempi ja vaativampi projektin vetäjä on. Tällöin se merkitsisi sitä, että oppilaitokset vastustavat ennen kaikkea sellaisia projektikäytäntöjä, joiden voi arvella olevan kaikkein innovatiivisimpia ja vanhaa kulttuuria haastavia. Käänteisesti se merkitsisi sitä, että oppilaitokset tukevat pajaprojekteja sitä enemmän, mitä paremmin projektit sopeutuvat ja mukautuvat oppilaitoksen omaan entiseen toimintakulttuuriin.

Pajaprojektien innovatiivisuus saattaa siis mennä ikään kuin liian pitkälle oppilaitoksen vanhan toimintakulttuurin kannalta. Pajaprojektit eivät tällöin pystyisi niveltymään osaksi oppilaitosta vaan olisivat erillinen osa siitä. Pahimmillaan tähän liittyy se, että pajoista tulee kaatopaikkoja, jonne opettajat uhkaavat siirtää omaa opetustaan häiritsevät opiskelijat. Opiskelijoiden haastattelujen perusteella pelot kaatopaikoista ja tarkkailuluokka-ilmioista ovat perusteltuja. Opiskelijat esittävät monella eri tasolla kritiikkiä paja-toiminnan leimaaviin mekanismeihin; julkinen hoiva tuottaa subjektiivisia syrjäytymisen kokemuksia samalla lailla kuin julkinen mollaaminen.

Sekä valtakunnallinen että paikallinen julkisuuskuva on erittäin tärkeä paja-toiminnan onnistumisen kannalta. Niinikään on tärkeää se, millä tavalla opiskelijoita kohdellaan oppilaitoksen sisällä – eristetäänkö omiin syrjässä oleviin tiloihin vai suositaanko yhteistoimintaa muiden opiskelijoiden kanssa. Julkisuuskuva ja leimaantuminen koostuu usein pienistä yksityiskohdista, joilla saattaa olla suuria seurannaisvaikutuksia. Esimerkiksi eräässä projektissa tutkijan ja nuorten haastattelut järjestettiin siten, että haastatteluja varten oli varattu lasiseinäinen kirjastotila. Oppilaitoksen opiskelijoita kävi lasin takana katselemassa ('mitähän testejä noille pajalaisille taas tehdään') ja haastateltavat kokivat tämän selvästi kiusallisena.

Oppilaitoksen sisäinen yhteistyö ja verkostoituminen ulkopuolisten toimijoiden kanssa on tärkeää. Monen opiskelijan kannalta tärkein asia on kuitenkin ympärillä olevien ihmisten persoonallisuus eikä niinkään ihmisten lukumäärä. Selkeimmin tämä tulee ilmi erilaisissa ohjauskeskustelutilanteissa.

Pajaopiskelijat arvostavat sellaisia käytäntöjä, joissa heillä on yksi luottohenkilö. Sen sijaan ympärillä olevien viranomaisten lukumäärän kasvaessa, myös leimaantumisen kokemukset saattavat vahvistua. Omien ongelmien pohtiminen asiantuntijavetoisessa tilanteessa on väistämättä julkinen tilanne, jossa opiskelijalle määritellään autettavan ja holhottavan asema. Ongelmien puiminen oman kaverinkaltaisen luottohenkilön kanssa on rakenteistunut normaaliksi tilanteeksi; kenellä tahansa on ongelmia, joita puidaan kavereiden kanssa - mutta ongelmien puiminen viranomaisten kanssa tuottaa ongelmaisen roolia.

Vaikuttaa siltä, että pajaprojektien hyviin käytäntöihin kuuluu se, että opiskelijalle löydetään edes yksi luottohenkilö oppilaitoksen sisältä ja tukihenkilöiden lukumäärä pidetään mahdollisimman pienenä. Tämä käytäntö tuntuisi myös vakiinnuttamisen arvoiselta ja silloin se merkitsisi esimerkiksi luokanvalvojan roolin kasvamista ammatillisissa oppilaitoksissa (vrt. Meriläinen 1998, 7). Tämän käytännön tärkeys syntyy esimerkiksi siitä tutkimushavainnosta, että syrjäytymisvaarassa olevat nuoret suhtautuvat viranomaisiin valikoivasti ja yhteisöllisellä logiikalla. Nämä nuoret persoonallistavat asiakassuhteensa ja suhtautuvat viranomaisiin kuten läheisiin. Tämä johtaa myös herkemmin ristiriitatilanteisiin, koska julkisen kohteliaisuuden ja etäisyyden kulttuuriset säännöt eivät ole tiedostettuja (Vehviläinen 1999). Mitä useampien viranomaisten, auttajien tai opettajien kanssa nuori joutuu asioimaan, sitä suurempi on todennäköisyys, että yhden kanssa joudutaan konflikteihin ja koko auttamisketju vaarantuu.

Viranomaisten kanssa toimeentuleminen voi tietenkin tulla helpommaksi nuoren sosiaalistuessa koulutusjärjestelmään. Muuan haastatelluista kertoi suhtautuneensa opettajiin aikaisemmin kuin 'mutsiin ja fatsiin', pajaprojektin kuluessa suhtautuminen oli muuttunut ja opettajat koettiin nyt 'työnantajiksi'. Opiskelusta saatua tutkintoa verrattiin puolestaan kuin palkkaan. Opiskelijan käyttäytymistavassa muutos näkyi siten, että aikaisemmasta äänekkäästä riitelystä oltiin siirrytty hiljaisuuteen; harmin hetkellä oltiin hiljaa, koska riitely pahentaisi suhteita opettajaan. Tämänkaltainen rationaalisuus on koulutusjärjestelmän logiikan mukaista. Opettajat ja työnantajat edustavat julkista yhteiskuntaa ja heihin kannattaa suhtautua julkisella hyötyrationaliteetilla.

Moniammatillinen verkosto ja opettajien keskinäisen yhteistyön lisääntyminen merkitsevät sitä, että opiskelijan mahdollisiin ongelmiin pystytään puuttumaan ajoissa ja opiskelijan elämäntilanteen kokonaisuus on paremmin tiedossa. Tämä opiskelijan *tunteminen* tuottaa pajanvetäjälle resursseja, mutta opiskelijat kokevat liiallisen seurannan joskus myös kontrollina. Tässä suhteessa pajaprojektit joutuvat toimimaan aika ristiriitaisessa tilanteessa ja myös veitsen terällä. Opiskelijat arvostavat sitä, että heistä kannetaan huolta – esimerkiksi soitetaan kotiin, jos nuorta ei näy koulussa. Samalla tällainen yhteydenpito koetaan myös tarkkailuna, jonka ärsyttävyyys riippuu siitä, kuka tuon seurannan suorittaa ja millaisessa hengessä.

Koulutuksellisen epäonnistumisen yksi syy on se, että koulutuksen tuottamaa hyötyä ei arvosteta. Tässä yhteydessä on usein puhuttu koulutuksen vastaisesta

kulttuurista. Tässä tutkimuksessa haastatellut nuoret tuntuivat kuitenkin löytäneen mielekkyyden ja motivaation ammatillisen tutkinnon suorittamiseen. Pajaprojektien tuloksellisuuden kannalta tämä on tietenkin hyvä asia ja saattaa ainakin osittain kuvastaa myös sitä, että pajat ovat onnistuneet sitouttamaan opiskelijat ammattitutkinnon saavuttamiseen. Pajaprojektissa mukana olevien nuorten kovat koulutusmotiivit saattavat kuitenkin samalla olla oire siitä, että pajaopiskelu onnistuu tavoittamaan koulutushalukkaat nuoret, mutta koulutushaluttomat nuoret eivät tule houkutuiksi opiskeluun edes työkeskeisyyden, joustavuuden tai yksilöllisyyden avulla.

Tämän seurantalutkimuksen perusteella ammatilliset työpajaprojektit ovat onnistuneet kiinnittämään keskeyttämisvaarassa olevia nuoria ammatilliseen opiskeluun. Nuorten pysyminen opiskelussa mukana ja yleinen tyytyväisyys on ensimmäinen askel siihen suuntaan, että nuori suorittaa ammatillisen tutkinnon ja sijoittuu ammattilaisena työelämään. Jatkotutkimuksessa pyritään selvittämään sitä, kuinka viihtymiseen on pystytty yhdistämään vaatimukset ja tutkintojen tavoittelemisen.

LÄHDELUETTELO

- Aho, Simo & Vehviläinen, Jukka (1997):* Keppi ja porkkana. Tutkimus alle 20-vuotiaita aktivoivan työvoimapolitiittisen uudistuksen vaikutuksista ja koulutuksen ulkopuolelle jäävistä nuorista. ESR-julkaisu 3. Työministeriö. Helsinki.
- Autio, Veikko & Kimari, Matti (1995):* Ammatillinen koulutusjärjestelmä 1990-luvulla – kehityspiirteitä ja arviointinäkökulmia. Opetushallitus. Arviointi 7 /1995. Helsinki.
- Bourdieu, Pierre (1998):* Järjen käytännöllisyys: toiminnan teorian lähtökohtia. Vastapaino. Tampere.
- Ensiminger, Margaret & Slusarcick, Anita (1992):* Paths to High School or Dropout: a longitudinal study of a first-grade cohort. *Sociology of Education*. Vol. 65. No: 2, s.95-113.
- Harju, Siiri (1999):* Opetussuunnitelmien kehittäminen oppilaitosten välisessä yhteistyössä. Teoksessa Lasonen (toim.): Ammatillisen koulutuksen arvostus Euroopassa ja Suomessa. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 6. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Heikkinen, Arja (1986):* Peruskoulusta putoajat ja kriisityö. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia; 1986,1. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Hietalahti, Marjukka (1999):* Innovatiiviset työpajat ammatillisissa oppilaitoksissa ESR-projekti. Teoksessa Liimatainen-Lamberg (toim.): Syrjäytymisen ehkäisy – ohjaus- ja tukipalveluiden kehittäminen. Opetushallitus. Moniste 20 / 1999. Helsinki
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (1988):* Teemahaastattelu. Yliopistopaino, Helsinki.
- Jaku-Sihvonen, Ritva & Lindström, Aslak & Lipsanen, Sinikka (1996):* Toteuttaako peruskoulu tasa-arvoa? Opetushallitus. Arviointi 1/ 1996. Helsinki.
- Javanainen, Markku & Mustola, Kati (1985):* Ammatikouluopintojen keskeyttäminen. Ammatikasvatushallitus. Suunnittelu- ja kehittämisosasto; nro 1. Helsinki.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993):* Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino. Tampere.
- Kivinen, Osmo & Toivola, Harri & Ahola, Sakari (1988):* Nuorten valikoituminen ammatikouluttamattomiksi työnhakijoiksi. : kolmen työvoimatoimiston nuortenyksiköiden alle 20-vuotiaat asiakkaat ammatti- ja koulutusvalintojensa edessä. Työvoimapolitiittisia tutkimuksia; nro 81. Työministeriö. Helsinki.
- Kivivuori, Janne (1997):* Nuoret rikosten tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 141. Helsinki.
- Komonen, Katja (1997):* Koulutusputkesta putoajat. Elämäkerrallinen tutkimus ammatikouluopinnot keskeyttäneiden nuorten koulutusurista. Julkaisematon liseniaatintutkielma. Joensuun yliopisto. Sosiologian laitos.
- Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu (1998):* Työtön. Hanki ja Jää. Hämeenlinna.
- Larue, Annette (1987):* Social Class Differences in family-school relationships: The Importance of Cultural Capital. *Sociology of Education*. Vol.60. No: 2, s.73-86.
- Lasonen, Johanna (1999):* Toisen asteen koulunuudistusstrategiat ja ammatillisen koulutuksen asema. Teoksessa Lasonen (toim.): Ammatillisen koulutuksen arvostus Euroopassa ja Suomessa. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 6. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Lasonen, Johanna & Parikka, Reijo (1999):* Toisen asteen koulutuksen määrällisiä vertailuja EU-maissa. Teoksessa Lasonen (toim.): Ammatillisen koulutuksen arvostus Euroopassa ja Suomessa. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 6. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Meriläinen, Liisa (1998):* Opiskelun keskeyttämisen vähentäminen ja tukitoimet ammatillisissa oppilaitoksissa. Teoksessa Liimatainen-Lamberg (toim.): Syrjäytymisen

- ehkäisy – ohjaus- ja tukipalveluiden kehittäminen. Opetushallitus. Moniste 30 / 1998. Helsinki.
- Meriläinen, Liisa (1997):* Opiskelun keskeyttämisen syyt ja tukitoimet oppilaitoksissa. Teoksessa Liimatainen-Lamberg (toim.): Syrjäytymisen ehkäisy – ohjaus- ja tukipalveluiden kehittäminen. Opetushallitus. Moniste 11 / 1997. Helsinki.
- Mäkelä, Klaus (1990):* Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Mäkelä (toim.): Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gaudeamus, Helsinki.
- Nummenmaa, Anna-Raija & Tarkiainen, Ari (1993):* Koulutuksen ulkopuolella oleva nuori. Työpoliittinen tutkimus; nro 44. Työministeriö. Helsinki.
- Nurmi, Jouni (1998):* Keiden koulutusväylät. Laveneva korkeakoulutus ja valikoituminen. Koulutusosiologian tutkimuskeskus. Raportti 43. Turku.
- Nyyssölä, Kari (1999):* Työpajat ja koulutuksesta työelämään siirtyminen. Janus 2 / 1999. Vol 7. s. 150-169.
- Opetushallitus (1996a):* Syrjäytymisriskien ehkäisy, syrjäytyneiden koulutuspalvelut ja ohjaustoiminta. Arviointi / 1996, 7. (toim. Liimatainen-Lamberg, Anna-Ester). Helsinki.
- Opetushallitus (1996b):* Erityisopetuksen tila. Arviointi / 1996, 2. (toim. Virtanen, Pirkko). Helsinki.
- Peltomäki, Mikko & Silvennoinen, Heikki (1998):* Oppisopimus ammatillisena peruskoulutuksena. ESR-julkaisu 15. Työministeriö. Helsinki.
- Pirttiniemi, Juhani (1997):* Peruskoulukokemusten merkitys oppilaiden tulevaisuudelle. Teoksessa Liimatainen-Lamberg (toim.): Syrjäytymisen ehkäisy – ohjaus- ja tukipalveluiden kehittäminen. Opetushallitus. Moniste 11 / 1997. Helsinki.
- Poropudas, Olli & Kyrö, Matti (1999):* Kansalliset ja kansainväliset ammatillisen koulutuksen arvostuksen indikaattorit. Teoksessa Lasonen (toim.): Ammatillisen koulutuksen arvostus Euroopassa ja Suomessa. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslauseita 6. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Rossi, Peter H. & Freeman, Howard E. (1993):* Evaluation a Systematic Approach. SAGE Publications. Newbury Park.
- Salminen, Ari (1993):* Hallintotiede: organisaatioiden hallinnolliset perusteet. Painatuskeskus. Valtionhallinnon kehittämiskeskus. Helsinki.
- Stenström, Marja-Leena (1984):* Yhteisvalinnassa koulutuksen ulkopuolelle jääneiden koulutus- ja työhistoria. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja; nro 341. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Strauss, Anselm L (1988):* Qualitative Analysis for Social Scientist. Cambridge University Press. New York.
- Takala, Mikko (1992):* 'Kouluallergia', yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Acta Universitatis Tamperensis. Ser. A; vol. 335. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Tervo, Jukka (1993):* Hapuilua ja hallintaa. Syrjäseudun nuorten käsitykset koulunkäynnistä sekä odotukset ammatista ja työelämään sijoittumisesta lähisosialisaation kehityksessä. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 387. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Waara, Peter (1998):* Borderyouth – inclusion and exclusion. Teoksessa Helena Helve (eds.): Unification and Marginalization of Young People. The Finnish Youth Research Society. Helsinki.
- Vehviläinen, Jukka (1999):* Polun rakentajat. Nuorten sijoittuminen ammatilliseen koulutukseen ja työelämään. ESR-julkaisu 49. Työministeriö. Helsinki.
- Willis, Paul (1984):* Koulunpenkiltä palkkatyöhön? Miten työväenluokan nuoret saavat työväenluokan työt? Vastapaino. Tampere.
- Virtanen, Petri (1996):* The Making of a New Underclass Among the Unemployed Youth? The Finnish Ministry of Labour. Labour Policy Studies. Number 150. Helsinki.

Virtanen, Petri (1998): Innovatiiviset työpajat. ESR-julkaisu 14. Työministeriö. Helsinki.
Väljärvi, Jouni (1990): Opintojen kulku ja siihen vaikuttavat tekijät lukiossa. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja. A. Tutkimuksia ; 37). Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
Ziehe Thomas (1991): Uusi nuoriso, epätavanomaisen oppimisen puolustus. Vastapaino. Tampere

Viitteet:

¹ Keskeyttämisten määrän vähenemättömyyteen saattoi vaikuttaa se, että syksyllä 1997 oppilaitoksiin tuli runsaasti alle 25 –vuotiaita työttömiä työmarkkinatuen uudistuksen johdosta (ns. pakkohakulaki). Näillä opiskelijoilla keskeyttäminen oli yleisintä (Meriläinen 1998, 7).

² Kyseessä on tietenkin karkea yksinkertaistus Bourdieun teoriasta. Bourdieun ja hänen innoittamiensa tutkijoiden analyyseissa osoitetaan pääomien tarjoamien resurssien vaihtelevuus. Esimerkiksi taloudellinen pääoma ja varakkuus voi synnyttää arvostukseen perustuvia 'hyviä' suhteita talouden kentällä. Taiteen kentällä varakkuus ja aineellinen rikkaus on kuitenkin osoitus 'pinnallisuudesta', ja näiden ominaisuuksien kantaja joutuu taiteen kentällä sosiaalisen pääoman suhteen huonoon asemaan. Kaiken kaikkiaan tässä tutkimuksessa käytetään Bourdieun käsitteitä ja teoriaa hyvin valikoivasti ja omiin tarkoituksiin sopivasti. Tämänkaltainen eklektisyys sopii myös Bourdieun omaan tieteenfilosofiaan.

Viitteet:

ⁱ 14 opiskelijaa ei ollut maininnut opiskeluaansa tai maininta oli epäselvä. Näistä oli poikia 12 ja tyttöjä vain 2.

ⁱⁱ Lähinnä Vammalan ammattikoulu.

ⁱⁱⁱ Kokonaisopetuksen käsitteellä tarkoitetaan sitä, että pajalla olevat opiskelijat saavat usein opetusta sekä pajalla että tavallisessa opetuksessa. Tällä käsitteellä pyrittiin mittaamaan sitä, kuinka kokonaisvaltaista pajaopetus on opiskelijoiden kannalta.

Viitteet:

^{iv} Kysymyslomakkeessa annettiin ohje valita 1-2 tärkeintä syytä. Tästä syystä riviprosentti on yli 100%. Liitteessä 3 on kuvattu 'muu syy' luokkaan kuuluvia vastauksia.

^v Merkillepantavaa on se, että noin neljännes vastanneista ei osaa sanoa onko saanut ammatinvalinnanohjausta vai ei. Tämä saattaa ilmentää ainakin osittain uudenlaisia ohjauskäytäntöjä, joissa opiskelijaa pyritään ohjaamaan hienovaraisesti ja ikään kuin opiskelijan ehdoilla. Ammatinvalinnanohjaus ei ole aikaan ja paikkaan rajattu tilanne vaan toiminnan taustalla oleva yleinen tavoite ja eräänlainen piilofunktio (kts. luku 5.3).

^{vi} Kysymyslomakkeessa annettiin ohje valita 1-2 tärkeintä syytä. Tästä syystä riviprosentti on yli 100%. Liitteessä 3 on kuvattu 'muu syy' luokkaan kuuluvia vastauksia.

^{vii} Pajaopettaja-luokkaan kuuluvat keskustelevat pelkästään pajaopettajan kanssa. Koulun verkosto-luokkaan kuuluvat ne, jotka keskustelevat joko pajaopettajan ja jonkun muun koulun henkilökunnan jäsenen kanssa tai ne, jotka keskustelevat koulun henkilökunnan kanssa ilman pajaopettajaa. Läheiset -luokassa ovat ne, jotka

keskustelevat pelkästään läheistensä kanssa. Laaja verkosto tarkoittaa tilannetta, jossa opiskelija keskustelee sekä läheistensä että koulun henkilökunnan kanssa.

^{viii} Kysymyslomakkeessa annettiin ohje valita 1-2 tärkeintä keskustelukumppania. Liitteessä 3 on kuvattu 'joku muu vastaus' luokkaan kuuluvia vastauksia.

^{ix} Opiskelijoita pyydettiin valitsemaan 1-3 tärkeintä syytä. Tästä syystä riviprosentti on yli 100%.

^x Kysymyslomakkeessa annettiin ohje valita 1-2 tärkeintä asiaa. Tästä syystä riviprosentti on yli 100%. Liitteessä 3 on kuvattu 'oma vastaus' luokkaan kuuluvat vastaukset.

^{xi} Vertailuryhmänä käytettiin niitä, joilla oma opiskelutaito oli samanlainen tai huonompi kuin aikaisemmin. Kun opiskelutaito oli parempi kuin aikaisemmin, niin todennäköisyyskerroin suhteessa vertailuryhmään oli 3,6 ja tilastollinen merkitsevyys $p=0,001$).

^{xii} Vertailuryhmänä olivat ne, joilla oli 'melko harvoin tai ei koskaan pitkäjänteisyyttä'. Jos opiskelijalla oli pitkäjänteisyyttä 'aina tai usein', niin todennäköisyyskerroin suhteessa vertailuryhmään oli 7,4 ja tilastollinen merkitsevyys $p=0,01$.

^{xiii} Vertailuryhmänä olivat ne, joiden vanhemmat ja pajaopettaja eivät olleet tavanneet. Jos vanhemmat ja opettaja olivat tavanneet niin todennäköisyys opiskelijan kuulumisella erittäin tyytyväisten luokkaan oli kaksinkertainen ja merkitsevyys $p=0,09$.

^{xiv} Vertailuryhmänä kunkin osion kohdalla olivat ne, joiden mielestä pajaopiskelu ei ollut vaikuttanut mitenkään tai vaikutus oli ollut kielteinen. Kun opiskelun vaikutus työnsaantimahdollisuuksiin oli myönteinen, niin todennäköisyyskerroin suhteessa vertailuryhmään oli 3,9 ja tilastollinen merkitsevyys $p=0,02$. Kun pajaopiskelun vaikutus itsetuntoon oli myönteinen, niin todennäköisyyskerroin suhteessa vertailuryhmään oli 5,8 ja tilastollinen merkitsevyys $p=0,04$.

Viitteet:

^{xv} Tähän liittyvänä teemana voi mainita myös taideterapian, joka on käytössä eräässä projektissa. Nuoret kokevat taideterapian mielekkääksi. Taideterapiassa tehdyt työt ovat periaatteessa kaiken arvioinnin ulkopuolella; ne kuvaavat tekijänsä persoonallisuutta, mutta eivät kerro ainakaan maallikolle mitään 'oikeasta' tai 'väärästä'. Taideterapian kehoitus: 'saa tehdä minkäläistä haluaa' on verrannollinen vapaamman opetuksen koodille ja 'vain omaan käyttöön' tehdyille töille. Kuvaavaa on myös se, että opiskelijat olivat kuitenkin hyvin tarkkoja sen suhteen, että työt suljettiin kaappiin ulkopuolisten arvioinnin ulottumattomiin.

LIITE 1. Opiskelijoille lähetetty kyselylomake.

KYSYMYSLOMAKE

ENSIN TAUSTAKYSYMYKSIÄ...

1. Oletko?

- 1) **Tyttö**
- 2) **Poika**

2. Ikäsi?

_____ vuotta

3. Aiempi koulutuksesi?

- 1) **Peruskoulu**
- 2) **Lukio**
- 3) **Jotain muuta, mitä?** _____

4. Oletko joskus keskeyttänyt ammatillisen koulutuksen?

- 1) **En**
- 2) **Yhden kerran**
- 3) **Useammin kuin kerran**

5. Mitä alaa opiskelet?

6. Miksi olet pajalla?

- 1) **Suoritan osaopintoja pajalla**
- 2) **Suoritan ammattitutkinnon pajalla**
- 3) **Pyrin pajan kautta oppisopimukseen**
- 4) **Selventääkseni ammatinvalintaani**
- 5) **Jotain muuta, mitä?** _____

7. Kun aloitit pajalla, niin millainen oli fiiliksesi? Olin...?

- 1) **innostunut**
- 2) **epäilevä**
- 3) **päätäväinen**
- 4) **välinpitämätön**
- 5) **utelias**
- 6) **jotain muuta, mitä?** _____

8. Entä tällä hetkellä. Olen nyt...?

- 1) **innostunut**
- 2) **epäilevä**
- 3) **päätäväinen**
- 4) **välinpitämätön**
- 5) **utelias**
- 6) **jotain muuta, mitä?** _____

9. **Kuinka kiinnostunut olet opiskelualastasi?**

- 1) **Erittäin kiinnostunut**
- 2) **Melko kiinnostunut**
- 3) **En kovin kiinnostunut**
- 4) **En lainkaan kiinnostunut**
- 5) **Jotain muuta, mitä?** _____

KYSYTÄÄN OPISKELUKOKEMUKSISTASI...

10. Kun vertaat opiskelukokemuksiasi pajalla aikaisempiin koulukokemuksiisi peruskoulussa ja ammattikoulussa, niin mikä kuvaa suhdettasi?

a) Opettajiin...?

- 1) **Paljon parempi kuin aikaisemmin**
- 2) **Jonkin verran parempi kuin aikaisemmin**
- 3) **Samanlainen kuin aikaisemmin**
- 4) **Jonkin verran huonompi kuin aikaisemmin**
- 5) **Paljon huonompi kuin aikaisemmin**

b) Välini muihin oppilaisiin?

- 1) **Paljon parempi kuin aikaisemmin**
- 2) **Jonkin verran parempi kuin aikaisemmin**
- 3) **Samanlainen kuin aikaisemmin**
- 4) **Jonkin verran huonompi kuin aikaisemmin**
- 5) **Paljon huonompi kuin aikaisemmin**

c) Oma opiskelutaitoni?

- 1) **Paljon parempi kuin aikaisemmin**
- 2) **Jonkin verran parempi kuin aikaisemmin**
- 3) **Samanlainen kuin aikaisemmin**
- 4) **Jonkin verran huonompi kuin aikaisemmin**
- 5) **Paljon huonompi kuin aikaisemmin**

d) Haluni ottaa säännöt ja ohjeet huomioon?

- 1) **Paljon parempi kuin aikaisemmin**
- 2) **Jonkin verran parempi kuin aikaisemmin**
- 3) **Samanlainen kuin aikaisemmin**
- 4) **Jonkin verran huonompi kuin aikaisemmin**
- 5) **Paljon huonompi kuin aikaisemmin**

e) Oma opiskeluhalukkuuteni?

- 1) **Paljon parempi kuin aikaisemmin**
- 2) **Jonkin verran parempi kuin aikaisemmin**
- 3) **Samanlainen kuin aikaisemmin**
- 4) **Jonkin verran huonompi kuin aikaisemmin**
- 5) **Paljon huonompi kuin aikaisemmin**

f) Oma opiskelumenestykseni?

- 1) **Paljon parempi kuin aikaisemmin**
- 2) **Jonkin verran parempi kuin aikaisemmin**
- 3) **Samanlainen kuin aikaisemmin**
- 4) **Jonkin verran huonompi kuin aikaisemmin**
- 5) **Paljon huonompi kuin aikaisemmin**

g) Välini opetuksen 'tukihenkilöihin'(koulukuraattori, koulupsykologi, opinto-ohjaaja, terveydenhoitaja jne.)?

- 1) **Paljon parempi kuin aikaisemmin**
- 2) **Jonkin verran parempi kuin aikaisemmin**
- 3) **Samanlainen kuin aikaisemmin**
- 4) **Jonkin verran huonompi kuin aikaisemmin**
- 5) **Paljon huonompi kuin aikaisemmin**

11. Ajattele pajaopiskeluasi. Kuinka tyytyväinen olet seuraaviin asioihin? (anna arvosana asteikolla 4-10, eli mitä tyytyväisempi olet sitä korkeamman arvosanan annat)

-
- a) Pajan opettajille.....Annan numeron ___?
b) Muille opiskelijoille.....Annan numeron ___?
c) Omalle opiskelutaidolle.....Annan numeron ___?
d) Koulun säännöille.....Annan numeron ___?
e) Omalle opiskelumotivaatiolle.....Annan numeron ___?
f) Omalle opiskelumenestykselle.....Annan numeron ___?
g) Opiskelun 'tukihenkilöille'
(koulukuraattori, koulupsykologi, terveydenhoitaja,
opinto-ohjaaja jne).....Annan numeron ___?

12. Ovatko pajakokemukset olleet aikaisempiin koulukokemuksiin verrattuna?

- 1) Paljon parempia kuin aikaisemmin
- 2) Jonkin verran parempia kuin aikaisemmin
- 3) Samanlaisia kuin aikaisemmin
- 4) Jonkin verran huonompia kuin aikaisemmin
- 5) Paljon huonompia kuin aikaisemmin

13. Minkä arvosanan 4-10 antaisit tähänastisille pajakokemuksille?... **Annan arvosanan** _____

14. Mistä muutos lähinnä johtuu? (ympyröi 1-2 tärkeintä tekijää)

- 1) Omassa itsessäni tapahtuneesta muutoksesta
- 2) Opettajat ovat erilaisia pajalla
- 3) Opetuksen tukihenkilöt ovat nyt erilaisia
- 4) Oppilaskaverit ovat erilaisia
- 5) Opetusmenetelmät ovat erilaisia pajalla
- 6) Jostain muusta, mistä? _____

15. Miksi tulit pajalle? (ympyröi 1-2 tärkeintä tekijää)

- 1) Olin aikeissa keskeyttää opinnot
- 2) Kaverinikin on pajaluokalla
- 3) En viihtynyt aikaisemmalla luokallani
- 4) Opintomenestykseni oli heikko
- 5) Halusin työkokemusta
- 6) Halusin löytää itseäni kiinnostavan alan
- 7) Haluan suorittaa tutkinnon
- 8) Joku muu syy, mikä? _____

KYSYTÄÄN TARKEMMIN PAJAOPISKELUSTA...

16. Tunnetko oppivasi uusia asioita ?

- 1) Aina
- 2) Usein
- 3) Melko harvoin
- 4) Ei juuri koskaan
- 5) En osaa sanoa

17. Onko sinulla pitkäjänteisyyttä ja kiinnostusta keskittyä opetettavaan asiaan?

- 1) Aina
- 2) Usein
- 3) Melko harvoin
- 4) Ei juuri koskaan
- 5) En osaa sanoa

18. Kun ajattelet tavallista opetuspäivää pajalla, niin päivän päättyessä ajatteletko, että_?

- 1) Asiat olivat liian vaativia omaksua
- 2) Asiat olivat sopivan vaativia
- 3) Olisin oppinut vaativampiakin asioita
- 4) En osaa sanoa

19. Kun ajattelet kokeeseen lukemista tai muuta teoriaopiskelua, niin?

- 1) **Asiat ovat yleensä liian vaativia omaksua**
- 2) **Asiat ovat sopivan vaativia**
- 3) **Pystyisin lukemaan enemmänkin**
- 4) **Pajaopiskeluuni ei kuulu lukemista**
- 5) **En osaa sanoa**

20. Kun ajattelet työtehtävien opettelua pajalla, niin?

- 1) **Tehtävät ovat yleensä liian vaativia**
- 2) **Tehtävät ovat sopivan vaativia**
- 3) **Pystyisin tekemään vaikeampiakin**
- 4) **Pajaopiskeluuni ei kuulu työtehtäviä**
- 5) **En osaa sanoa**

21. Jos olet rikkonut jotain sääntöjä –esimerkiksi myöhästellyt tai ollut luvatta poissa –niin onko asiaan puututtu?

- 1) **Tarpeettoman tiukasti**
- 2) **Sopivalla tavalla**
- 3) **Tiukemminkin saisi puuttua**
- 4) **Jotain muuta, mitä? _____**

22. Entä kun ajattelet pajalla oloa kokonaisuutena ja vertaat aikaisempiin koulukokemuksiisi, niin ovatko opintosuorituksiin liittyvät odotukset?

- 1) **Vaativampia kuin aikaisemmin**
- 2) **Samanlaisia**
- 3) **Vaatimukset ovat vähäisempiä**
- 4) **Jotain muuta, mitä? _____**

23. Entäpä sääntöihin ja kurinpitoon liittyvät odotukset

- 1) **Vaativampia kuin aikaisemmin**
- 2) **Samanlaisia**
- 3) **Vaatimukset ovat vähäisempiä**
- 4) **Jotain muuta _____**

KYSYTÄÄN OPETUKSEN 'TUKIPALVELUISTA'...

24. Oletko saanut työpajan aikana ammatinvalinnanohjausta?

- 1) **Kyllä**
- 2) **En**
- 3) **En osaa sanoa**

25. Onko sinulla 'oppilas-tutoria' ?

- 1) **Kyllä**
- 2) **Ei**
- 3) **En osaa sanoa**

26. Käytätkö internetiä koulussa?

- 1) **Kyllä**
- 2) **En**

27. Onko sinulle tehty henkilökohtainen opetussuunnitelma?

- 1) **Kyllä**
- 2) **Ei**
- 3) **En osaa sanoa**

28. Kuuluuko pajaopiskeluusi erilaisia yhteisiä vapaa-ajanvietto tilanteita? (esim. asuntola, retket, pelit tai muu sellainen)

-
- 1) **Kyllä**
 - 2) **Ei**
 - 3) **En osaa sanoa**

29. Ovatko vanhempasi ja pajaopettajasi tavanneet?

- 1) **Kyllä**
- 2) **Ei**
- 3) **En osaa sanoa**

30. Onko sinulla säännöllisin väliajoin keskusteluja esimerkiksi koulukuraattorin, koulupsykologin tai oppilaanohjaajan kanssa?

- 1) **Kyllä**
- 2) **Ei**
- 3) **En osaa sanoa**

31. Mitä edellämmainituista (kysymykset 24-30) tukipalveluista pidät tärkeänä? Oma vastaus _____

32. Mitä pidät hyödyttömänä? Oma vastaus _____

KYSYTÄÄN KOULUN ULKOPUOLISISTA ASIOISTA...

33. Jos sinulla on omassa yksityiselämässä paljon tärkeitä ja miettimistä vaativia asioita, niin vaikuttavatko tällaiset asiat opiskeluusi?

- 1) **Erittäin paljon**
- 2) **Melko paljon**
- 3) **Melko vähän**
- 4) **Ei lainkaan**

34. Onko sinulla tällä hetkellä mielenkiintoista harrastusta?

- 1) **Kyllä**
- 2) **Ei**

35. Onko sinulla tällä hetkellä tärkeää ihmissuhdetta

- 1) **Kyllä**
- 2) **Ei**

36. Onko sinulla opiskelua häiritseviä sairauksia?

- 1) **Kyllä**
- 2) **Ei**

37. **Kenen kanssa keskustele...esimerkiksi ongelmistasi? (ympyröi 1-2 tärkeintä keskustelukumppania)**

a)Keskustelisin ongelmista mieluiten...?

- 1) **Pajaopettajan kanssa**
- 2) **Opetuksen tukihenkilön kanssa (koulukuraattori, opinto-ohjaaja, koulupsykologi, terveydenhoitaja)**
- 3) **Vanhempieni tai muiden sukulaisten kanssa**
- 4) **Ystäväni tai tyttö/poikakaverin kanssa**
- 5) **En keskustelisi kenenkään kanssa**

6) Joku muu vastaus _____

b) Jos haluaisin keskeyttää opinnot...Keskustelisin?

- 1) Pajaopettajan kanssa
- 2) Opetuksen tukihenkilön kanssa
- 3) Vanhempieni tai muiden sukulaisten kanssa
- 4) Ystävieni tai tyttö/poikakaverin kanssa
- 5) En keskustelisi kenenkään kanssa
- 6) Joku muu vastaus, mikä? _____

c) Jos minulla olisi ammatinvalinnan ongelmia...Keskustelisin?

- 1) Pajaopettajan kanssa
- 2) Opetuksen tukihenkilön kanssa
- 3) Vanhempieni tai muiden sukulaisten kanssa
- 4) Ystävieni tai tyttö/poikakaverin kanssa
- 5) En keskustelisi kenenkään kanssa
- 6) Joku muu vastaus, mikä? _____

38. Missä määrin pajaluokkaopiskelu on vaikuttanut seuraaviin asioihin?

a) Elämäntilanteeseeni yleisesti?

- 1) Erittäin myönteisesti
- 2) Melko myönteisesti
- 3) Ei mitenkään
- 4) Melko kielteisesti
- 5) Erittäin kielteisesti

b) Itsetuntooni?

- 1) Erittäin myönteisesti
- 2) Melko myönteisesti
- 3) Ei mitenkään
- 4) Melko kielteisesti
- 5) Erittäin kielteisesti

c) Työsaantimahdollisuuksiini?

- 1) Erittäin myönteisesti
- 2) Melko myönteisesti
- 3) Ei mitenkään
- 4) Melko kielteisesti
- 5) Erittäin kielteisesti

d) Ammattikiinnostuksen löytymiseen?

- 1) Erittäin myönteisesti
- 2) Melko myönteisesti
- 3) Ei mitenkään
- 4) Melko kielteisesti
- 5) Erittäin kielteisesti

e) Muuhun, mihin? _____

-
- 1) Erittäin myönteisesti
 - 2) Melko myönteisesti
 - 3) Ei mitenkään
 - 4) Melko kielteisesti
 - 5) Erittäin kielteisesti

KYSYTÄÄN SUUNNITELMISTASI...

39. Haluatko jatkaa pajalla?

- 1) Kyllä
- 2) En
- 3) En osaa sanoa

...Jos aiot jatkaa, niin mitkä seikat vaikuttavat asiaan (ympyröi 1-2 tärkeintä asiaa)

- 1) Opettajat ovat mukavia pajalla
- 2) Saan opiskella itseäni kiinnostavaa alaa
- 3) Pajalla on tekemistä enemmän kuin tavallisessa luokassa
- 4) Pajalla saan opiskella enemmän omaan tahtiini
- 5) Kaveri on pajalla
- 6) Pajalla virheiden tekeminen ei ole samalla tavalla 'noloa' kuin tavallisella luokalla
- 7) Haluan suorittaa tutkinnon pajalla
- 7) Oma vastaukseni _____

40. Haluatko lopettaa pajalla ja siirtyä muuhun opiskeluun

- 1) Kyllä
- 2) En
- 3) En osaa sanoa

...Jos aiot siirtyä, niin mitkä seikat vaikuttavat asiaan (ympyröi 1-2 tärkeintä asiaa)

- 1) Pajalla ei voi suorittaa tutkintoa
- 2) Pajalaisilla on ongelmaisten maine
- 3) En ole viihtynyt pajalla
- 4) Olen ärsyynytynyt erilaisiin 'auttajiin' ympärilläni
- 5) Vanhempani haluavat minun siirtyvän tavalliselle luokalle
- 6) Kaveri on tavallisella luokalla
- 7) Oma vastaukseni _____

41. Oletko viimeaikoina miettinyt opintojen keskeyttämistä?

- 1) Kyllä
- 2) En
- 3) En osaa sanoa

...Jos olet miettinyt, niin mitkä seikat vaikuttavat asiaan (ympyröi 1-2 tärkeintä asiaa)

- 1) Opiskelualani ei kiinnosta
- 2) Tutkinnon suorittamisesta ei ole hyötyä
- 3) Koulumatka on liian pitkä
- 4) Saan enemmän rahaa työttömänä
- 5) Kaverikaan ei ole koulussa
- 6) En ole viihtynyt pajalla

7) Olen ärsyyntynyt erilaisiin 'auttajiin' ympärilläni

8) **Oma vastaukseni** _____

42. Oletko samaa vai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa?

a) Koulutus on välttämätön jos aikoo saada töitä ja säilyttää työpaikkansa

- 1) Täysin samaa mieltä
- 2) Jokseenkin samaa mieltä
- 3) Jokseenkin eri mieltä
- 4) Täysin eri mieltä

b) Koulutuksesta on hyötyä, mutta ilmankin voi pärjätä

- 1) Täysin samaa mieltä
- 2) Jokseenkin samaa mieltä
- 3) Jokseenkin eri mieltä
- 4) Täysin eri mieltä

c) Koulutusta tyrkytetään nykyään ihmisille aivan liikaa

- 1) Täysin samaa mieltä
- 2) Jokseenkin samaa mieltä
- 3) Jokseenkin eri mieltä
- 4) Täysin eri mieltä

d) Jokaisen pitäisi koulutuksen avulla jatkuvasti pitää itsensä ajantasalla

- 1) Täysin samaa mieltä
- 2) Jokseenkin samaa mieltä
- 3) Jokseenkin eri mieltä
- 4) Täysin eri mieltä

e) Vanhempani ovat korostaneet minulle koulutuksen tärkeyttä

- 1) Täysin samaa mieltä
- 2) Jokseenkin samaa mieltä
- 3) Jokseenkin eri mieltä
- 4) Täysin eri mieltä

43. Kaikki kokemuksesi, muistosi ja tulevaisuudenodotuksesi huomioon ottaen:

OLETKO TYYTYVÄINEN VAI TYYTYMÄTÖN PAJAOPISKELUUSI?

- 1) Olen erittäin tyytyväinen
- 2) Olen melko tyytyväinen
- 3) Olen melko tyytymätön
- 4) Olen erittäin tyytymätön
- 5) En osaa sanoa

Miksi?

Oma vastaukseni _____

OLETKO SAANUT TYÖPAJAOPISKELUN KAUTTA TYÖPAIKAN, TYÖHARJOITTELUPAIKAN TAI OLETKO OLLUT ESIMERKIKSI LYHYELLÄ TYÖELÄMÄÄN TUTUSTUMISJAKSOLLA?

Jos olet ollut, niin vastaatko vielä seuraaviin kysymyksiin...Muussa tapauksessa kiitos vaivanäöstäsi ja vastauksistasi!

44. Oletko tyytyväinen siihen tapaan, jolla työnantajat ovat kohdelleet sinua?

- 1) **Erittäin tyytyväinen**
- 2) **Melko tyytyväinen**
- 3) **Melko tyytymätön**
- 4) **Erittäin tyytymätön**

45. Onko työnteko työpaikalla järjestetty niin, että tunnet oppivasi uusia asioita ?

- 1) **Aina**
- 2) **Usein**
- 3) **Melko harvoin**
- 4) **Ei juuri koskaan**
- 5) **Jotain muuta, _____**

46. Onko työnteko järjestetty niin, että sinulla on pitkäjänteisyyttä ja mielenkiintoa keskittyä työtehtävään?

- 1) **Aina**
- 2) **Usein**
- 3) **Melko harvoin**
- 4) **Ei juuri koskaan**
- 5) **Jotain muuta, _____**

47. Oletko tyytyväinen työkokemuksiisi?

- 1) **Erittäin tyytyväinen**
- 2) **Melko tyytyväinen**
- 3) **Melko tyytymätön**
- 4) **Erittäin tyytymätön**

KIITOS VAIVANÄÖSTÄSI JA VASTAUKSISTASI!

LIITE 2. Opiskelijoiden vastauksia kyselylomakkeen avoimiin kysymyksiin tai valmiiden vastausvaihtoehtojen 'joku muu' -luokkiin

1. Miksi on pajalla?

- ajan kuluksi (2 vastausta)
- saa ottaa rennommin
- pyydettiin
- se on helpompaa
- en ole pajalla enää (2)
- normaalilla luokalla
- korvaan rästejä (2)
- korvaan viime vuoden poissaoloja (2)
- jatkan keskeytyneitä opintoja

2. Kun aloitit pajalla, millainen oli fiiliksesi? Olin...

-surullinen

Tympääntynyt ja en tiedä- vastaus koodattiin luokkaan "välinpitämätön".

3. Entä tällä hetkellä? Olen nyt...

Vastaukset ”ei kiinnosta”, ”väsynyt”, ”laiska”, ”vittuuntunut” ja ”masentunut” koodattiin luokkaan välinpitämätön. Vastaus tyytyväinen on koodattu päättäväiseksi. Jos vastaus on luokassa ”jotain muuta”, vastaaja on valinnut kohdan jotain muuta, eikä ole tarkentanut vastausta mitenkään.

4. Miksi tulit pajalle?

- ajan kuluksi (2)
- sain kenkää
- pyydettiin
- oppia tekemään sapuskaa kotona
- opinnot jäivät kesken
- haluan korvata poissaoloni
- saa edetä omaan tahtiin
- opinnot olivat keskeytyneet vuosia aiemmin
- halusin töihin saadakseni rahaa
- pääsin

5. Missä määrin pajaopiskelu on vaikuttanut seuraaviin asioihin: **vaihtoehto e)muuhun, mihin?**

- suhteeseen opettajiin
- kaljanjuontiin
- asenteeseen
- harrastuksiin
- koulun kiinnostukseen
- salibändyyn
- vastuunottamiseen
- vastuuseen omasta opiskelusta
- opiskeluuntoon
- suhteeseen muijien kanssa
- jännittämiseen esiintyessä
- koulunkäyntiin
- motivaatioon

6. Jos aiot jatkaa pajalla, niin mitkä seikat vaikuttavat asiaan... **Vaihtoehto 8, oma vastaus...**

- ajan kuluksi
- ei oo teoriaa
- hermot, mieli ja terveys
- luovempaa

7. Jos aiot siirtyä muuhun opiskeluun, niin mitkä seikat vaikuttavat asiaan... Vaihtoehto 7, oma vastaus...

- opettaja
- tekee mieli
- mä haluan amikseen
- mihin?
- pajalla ollaan jollain tapaa ”amatöörejä”
- omat ongelmani
- lisäkoulutus ei ole projektissa mukana
- haluaisin oppisopimuksen

8. Jos olet miettinyt opintojen keskeyttämistä, niin mitkä seikat vaikuttavat asiaan... Vaihtoehto 8, oma vastaus...

- turha koulu, huonot ruuat
- ei käydä paljon kalassa, tylsää
- normaali opetus on liian monimutkaista
- opettaja
- mieliala vaihtelee
- en meinaa jaksaa
- aamuvitutus
- vaikea elämäntilanne (2)
- mielenkiinto, mahdollisuudet
- haluaisin töihin
- työtilanne koulun ulkopuolella

Vastaus: rahapula koodattiin kohtaan neljä eli ”saan enemmän rahaa työttömänä”.

9. Oletko tyytyväinen vai tyytymätön pajaopiskeluusi? Miksi?

- Olot olleet siedettäviä
- Muuten hyvä, mutta koulu on sieltä
- Koska joskus saa tehdä omia töitä
- Monipuolista tietoa
- Auttanut eteenpäin
- Pajalla on kivaa, kiva paikka
- Se on kiinnostavaa
- Pystyn itse vaikuttamaan asioihin
- Saan valmiiksi tutkinnon
- Saa tutkinnon suoritettua
- Toimii hyvin
- Koska se edistää minun opintoja
- Viihdyn paremmin pajalla
- Koska täällä saa tehdä töitä

-
- Olin ahkera, osasin maalata ja sain stipendin
 - Eivät vittuile
 - Opettajat kitisevät aina
 - Alalla on hyvä työllistymismahdollisuudet
 - Oppii uutta
 - Hyvä paikka opiskella
 - Koska koulu on alkanut kiinnostaa
 - Olen liian laiska
 - Ei oo teoriaa
 - Saa suorittaa opintoja omaan tahtiin.
 - Valmistuminen paras palkinto
 - Täällä saa tehdä omaan tahtiin työt
 - Helpompaa, mukavampaa
 - Se oli mukavan viihtyisää opiskelua
 - Se antoi potkua
 - Paras maikka tähän mennessä
 - Olen edennyt hyvää vauhtia ja saan pian paperini
 - Pajassa on helpompi opiskella
 - Paja ei aina tavoita opiskelijoita (poissaolot), mutta kiinnostuneet ovat innolla paikalla
 - Täällä on saanut opiskella omaan tahtiin, on saanut olla ”oma itsensä”. Olen kokenut onnistumisen tunteen opiskelussa aivan eri tavalla
 - Mukavampaa ja on kaikenlaisia projekteja
 - Mä haluan amikseen
 - Koska sain innostusta palata takaisin omalle linjalle
 - Olen saanut tilaa tehdä omia juttujani ja saanut etäisyyttä omaan elämään
 - Jaksaa opiskella taas
 - Luovaa, henkilökohtaista, läheistä, syvällistä opiskelua
 - Koska jos on lopettanut koulun sen voi jatkaa siitä mihin jäi eikä tarvi alkaa ihan alusta
 - Paljon salin puolta
 - Pystyisin parempaankin
 - En tee tehtäviäni
 - On tullut tehtyä jotain.
 - Kiinnostavaa
 - Ilman pajaa saattaisin olla iso lasku yhteiskunnalle
 - Aina ei yksin tarvitse tapella tehtävien kanssa, jos on luki tai muita vaikeuksia
 - Tämä on hyvä luokka, täällä on erilaista
 - Koska täällä voi paremmin keskittyä opiskeluun eikä tarvi kiirehtiä

LIITE 3. Kyselylomakkeen koodaussäännöt

Jos kysymyksessä oli valittu kaksi vaihtoehtoa, niin koodaukseen on otettu negatiivisempi vaihtoehto, koska lomakekyselyssä voidaan olettaa, että vastaukset vinoutuvat positiiviseen suuntaan. Esim. jos vastaaja on valinnut

vaihtoehdot ”paljon paremmin” ja ”jonkin verran paremmin” on koodaus tehty ”jonkin verran paremmin” vaihtoehdon mukaisesti.

Pyydetystä kouluarvosanoista asteikolla 4-10 on huomioimatta jätetty vastaukset (missing), joissa kysymystä ei ole ymmärretty ja asteikkoa ei ole käytetty (alle 4 tai yli 10 olevat arvosanat). Poikkeuksena tästä on kuitenkin vastauslomake, jossa oikeaa arvosana-asteikkoa oli käytetty kaikissa muissa kysymyksissä, ja kokonaiskokemuksissa annettu kuitenkin arvosanaksi kolme. Tämä tulkittiin tarkoitukselliseksi asteikon alittamiseksi eli huonoksi arvosanaksi. Vastaus koodattiin arvosanana neljä.

- ”Joskus” vastaukset on koodattu luokkaan ”melko harvoin”.
- ”Joskus ehkä” vastaukset on koodattu luokkaan ”ei juuri koskaan”.
- Jos vastaaja on valinnut vastaukset ”kyllä” ja ”ei” samassa kysymyksessä, on nämä koodattu luokkaan ”en osaa sanoa”.
- Jos vastauksessa on valittu ”ei osaa sanoa” ja lisäksi valittu joku annetuista vaihtoehdoista, niin vastaus on koodattu valitun annetun vaihtoehdon mukaan.
- Jos vastauksissa esiintyy puolikkaita numeroita, esim. opettajien arvosanaksi on annettu 8,5 on luku pyöristetty säännönmukaisesti alaspäin seuraavaan kokonaislukuun.
- Yhden palautetun kysymyslomakkeen vastaukset on jätetty huomioimatta kaikkien muiden muuttujien paitsi kunnan osalta, koska lomake on selvästi täytetty pilailumielellä (sisältää ristiriitoja sekä älyttömiä vastauksia). Kyseinen lomakkeen kohdalla on aineistossa muuttujien kohdalla puuttuvat tiedot merkintä.
- Taulukoitaessa on ”osaa sanoa”- luokka pidetty mukana, jos kymmenen tai useampi vastaaja on valinnut ”en osaa sanoa”-vaihtoehdon. Muussa tapauksessa ”en osaa sanoa”-vastaukset on koodattu puuttuvana tietona.

LIITETAULUKOT

Liitetaulukko 1. Yksityiselämän asioiden vaikutus opiskeluun.

						Total
		Erittäin paljon	Melko paljon	Melko vähän	Ei lainkaan	
Tyttö	Count	12	14	10	1	37
	% within SP	32,4%	37,8%	27,0%	2,7%	100,0%
Poika	Count	17	39	31	11	98
	% within SP	17,3%	39,8%	31,6%	11,2%	100,0%
Total	Count	29	53	41	12	135
	% within SP	21,5%	39,3%	30,4%	8,9%	100,0%

Liitetaulukko 2. Onko mielenkiintoista harrastusta tällä hetkellä?

				Total
		Kyllä	Ei	
Tyttö	Count	18	19	37
	% within SP	48,6%	51,4%	100,0%
Poika	Count	55	43	98
	% within SP	56,1%	43,9%	100,0%
Total	Count	73	62	135
	% within SP	54,1%	45,9%	100,0%

Liitetaulukko 3. Onko tärkeää ihmissuhdetta tällä hetkellä?

				Total
		Kyllä	Ei	
Tyttö	Count	31	6	37
	% within SP	83,8%	16,2%	100,0%
Poika	Count	41	57	98
	% within SP	41,8%	58,2%	100,0%
Total	Count	72	63	135
	% within SP	53,3%	46,7%	100,0%

Liitetaulukko 4. Onko opiskelua haittaavia sairauksia?

				Total
		Kyllä	Ei	
Tyttö	Count	10	27	37
	% within SP	27,0%	73,0%	100,0%
Poika	Count	6	92	98
	% within SP	6,1%	93,9%	100,0%
Total	Count	16	119	135
	% within SP	11,9%	88,1%	100,0%

Liitetaulukko 5. Teoriaopiskelun vaativuus pajaopiskelussa.

							Total
		Asiat liian vaativia	Asiat sopivan vaativia	Pystyisin lukemaan enemmänkin	Pajaopiskeluuni ei kuulu lukemista	En osaa sanoa	
Tyttö	Count	6	20	2	4	5	37
	% within SP	16,2%	54,1%	5,4%	10,8%	13,5%	100,0%
Poika	Count	12	35	22	10	19	98
	% within SP	12,2%	35,7%	22,4%	10,2%	19,4%	100,0%
Total	Count	18	55	24	14	24	135
	% within SP	13,3%	40,7%	17,8%	10,4%	17,8%	100,0%

Liitetaulukko 6. Työtehtävien vaativuus pajaopiskelussa.

							Total
		Tehtävät liian vaativia	Tehtävät sopivan vaativia	Pystyisin tekemään vaikeampiakin	Pajaopiskeluuni ei kuulu työtehtäviä	En osaa sanoa	
Tyttö	Count	2	21	8		5	36
	% within SP	5,6%	58,3%	22,2%		13,9%	100%
Poika	Count	2	67	21	1	8	99
	% within SP	2,0%	67,7%	21,2%	1,0%	8,1%	100%
Total	Count	4	88	29	1	13	135
	% within SP	3,0%	65,2%	21,5%	,7%	9,6%	100%

Liitetaulukko 7. Sääntöjen tiukkuus pajaopiskelussa.

						Total
		Tarpeettoman tiukat	Sopivat	Tiukemmatkin saisi olla	Jotain muuta	
Tyttö	Count	4	29	3	1	37
	% within SP	10,8%	78,4%	8,1%	2,7%	100,0%
Poika	Count	11	82	6	1	100
	% within SP	11,0%	82,0%	6,0%	1,0%	100,0%
Total	Count	15	111	9	2	137
	% within SP	10,9%	81,0%	6,6%	1,5%	100,0%

Liitetaulukko 8. Uusien asioiden oppiminen.

							Total
		Aina	Usein	Melko harvoin	Ei juuri koskaan	En osaa sanoa	
Tyttö	Count	3	24	6	1	2	36
	% within SP	8,3%	66,7%	16,7%	2,8%	5,6%	100,0%
Poika	Count	12	68	15	1	3	99
	% within SP	12,1%	68,7%	15,2%	1,0%	3,0%	100,0%
Total	Count	15	92	21	2	5	135
	% within SP	11,1%	68,1%	15,6%	1,5%	3,7%	100,0%

Liitetaulukko 9. Pitkäjänteisyys ja kiinnostus keskittyä opetettavaan asiaan.

							Total
		Aina	Usein	Melko harvoin	Ei juuri koskaan	En osaa sanoa	
Tyttö	Count		31	4	1	1	37
	% within SP		83,8%	10,8%	2,7%	2,7%	100,0%
Poika	Count	20	54	17	5	3	99
	% within SP	20,2%	54,5%	17,2%	5,1%	3,0%	100,0%
Total	Count	20	85	21	6	4	136
	% within SP	14,7%	62,5%	15,4%	4,4%	2,9%	100,0%

Liitetaulukko 10. Kiinnostus opiskelualasta.

						Total
		Erittäin kiinnostunut	Melko kiinnostunut	Ei kovin kiinnostunut	Ei lainkaan kiinnostunut	
Tyttö	Count	16	15	5	1	37
	% within SP	43,2%	40,5%	13,5%	2,7%	100,0%
Poika	Count	26	59	13	3	101
	% within SP	25,7%	58,4%	12,9%	3,0%	100,0%
Total	Count	42	74	18	4	138
	% within SP	30,4%	53,6%	13,0%	2,9%	100,0%

Liitetaulukko 11. Projektin toimintatapa ja tyytyväisyys pajaopiskeluun.

			Tyytyväisyys pajaopiskeluun			Total
			1 erittäin tyytyväinen	2 melko tyytyväinen	3 tyytymätön	
Projektin toimintatapa on	1 henkilökeskeistä	Count	4	8	1	13
		%	30,8%	61,5%	7,7%	100,0%
	2 tilakeskeistä	Count	22	23	3	48
		%	45,8%	47,9%	6,3%	100,0%
	3 ryhmäkeskeistä	Count	11	15	5	31
		%	35,5%	48,4%	16,1%	100,0%
	4 jotain muuta	Count	6	14	1	21
		%	28,6%	66,7%	4,8%	100,0%
Total		Count	43	60	10	113
		%	38,1%	53,1%	8,8%	100,0%